T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YEREL YÖNETİMLER ANABİLİM DALI

KÜRESEL ŞEHİRLER VE İSTANBUL ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE MERKEZ-YEREL İKİLEMİNDE SOSYAL POLİTİKA, SOSYAL HİZMET, SOSYAL YARDIM PAYLAŞIMI: ÜSKÜDAR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Galip KAPUSUZ

İstanbul, 2020

T.C.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YEREL YÖNETİMLER ANABİLİM DALI

KÜRESEL ŞEHİRLER VE İSTANBUL ARAŞTIRMALARI BİLİM DALI

TÜRKİYE'DE MERKEZ-YEREL İKİLEMİNDE SOSYAL POLİTİKA, SOSYAL HİZMET, SOSYAL YARDIM PAYLAŞIMI: ÜSKÜDAR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

Galip KAPUSUZ

Danışman

Doç. Dr. Burak Hamza ERYİĞİT

İstanbul, 2020

GENEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı: Galip Kapusuz
Programı: Küresel Şehirler ve İstanbul Araştırmaları
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Burak Hamza ERYİĞİT
Tez Türü ve Tarihi: Yüksek Lisans, 2020
Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Sosyal Hizmet, Sosyal Yardım, Paylaşım, Üsküdar

ÖZET

Sosyal devlet anlayışını benimsemiş devletler, toplum refahını yükseltmek için sosyal politikalar uygulamaktadır. Bu politikaların gerçekleşmesi için de çeşitli kurum ve kuruluşlarla iş birliği içerisinde hareket ederler. Yerel yönetimler de sosyal politika faaliyetlerini yürüten kurumlar arasında yer almaktadır.

Yerel yönetimler topluma, merkezi yönetimlerden daha yakında bulunmaktadırlar. Bu avantajları sayesinde toplumun ihtiyaç ve isteklerinin karşılanması merkezden daha hızlı gerçekleşmektedir. Merkezi yönetim tarafından uygulanacak sosyal hizmet ve yardımlar çeşitli bürokratik işlemlere tabi kaldığından, yereldeki ihtiyaçların karşılanması açısından uzun bir zaman almaktadır. Bu nedenle yerel yönetimlerin sosyal hizmet ve yardımlar konusunda topluma ulaşması daha avantajlı bir hale gelmektedir.

Belediyeler yerel yönetimler arasında yer alan ve diğer yerel yönetim idarelerinden daha fazla imkâna sahip kurumlardır. Belediyelere tanınan yetkiler sayesinde topluma daha fazla sosyal hizmet ve yardım ulaştırılabilmektedir.

Üsküdar Belediyesi'nin sosyal hizmet ve yardımlarının değerlendirildiği bu çalışmada; belediye tarafından birçok alanda sosyal hizmet ve yardımın yapıldığı, hasta nakil ve ambulans hizmetlerinin, destek kart uygulamasının yıllar itibariyle artarak sürdüğü görülmüştür. Diğer alanlarda da yardımların kısmi olarak arttığı, özellikle engelli vatandaşlara yapılan yardımların çeşitlendirildiği ve ön plana çıktığı, **y**atalak hasta yakınlarını günü birlik rahatlatmak amacıyla kurulan yatalak hasta bakım odaları, alzheimer okulu ve hobi merkezi, diyabet ve obezite spor merkezi gibi Türkiye'de ilk defa uygulanan örnek çalışmaların gerçekleştirildiği görülmüştür.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname: Galip Kapusuz
Programme: Global Cities and Istanbul Studies
Supervisor: Doç. Dr. Burak Hamza ERYİĞİT
Degree Awarded and Date: Master, 2020
Keywords: Social Policy, Social Work, Social Assistance, Üsküdar

ABSTRACT

Social states implement social policies in order to increase welfare of the society. To this end, they cooperate with various institutions and organizations, and local administrations are among those institutions that carry out social policy activities.

Local governments are closer to society than central governments. Thanks to this advantage, they respond to the needs and demands of the society faster than the central government. Since social services and assistance to be implemented by the center are subject to various bureaucratic procedures, it takes a long time for those services to reach to the requestor. For this reason, local governments are more advantageous on reaching the society in terms of social services and assistance.

Among such institutions, municipalities possess a wider scope of access than other local government administrations. Thanks to the authorities granted to the municipalities, more social services and assistance can be delivered to the society via such institutions.

This study examines the social services and assistance of Üsküdar Municipality. The study demonstrates that the municipality provides social services and assistance in many areas, and especially the assistance provided to disabled citizens continues to increase and develop over the years. It is observed that among those, the ambulance services have come to the fore in particular. Also, the study shows the aids in other areas have also increased partially and some exemplary projects are introduced such as Alzeimer School and Hobby Center, Diabetes and Obesity Sports center.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

ABSTRACT ..... **ii**

TABLO LİSTESİ ..... **viii**

1. GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
SOSYAL POLİTİKA

1.1. Araştırmanın Konusu 1

1.2. Araştırmanın Önemi 1

1.3. Araştırmanın Sorusu 2

1.4. Araştırmanın Amacı 2

1.5. Araştırmanın Kısıtları 2

1.1. Sosyal Politika Kavramı 3

1.2. Tarihsel Süreçte Sosyal Politika 4

1.3. Sosyal Politikanın Kapsamı 8

1.3.1. Kişi Bakımından Kapsamı 9

1.3.2. Konu Bakımından Kapsamı 10

1.4. Sosyal Politikanın Özellikleri 11

1.5. Sosyal Politikanın Tarafları 12

1.5.1. Sosyal Politikanın Ulusal Tarafları 12

1.5.1.1. Devlet 12

1.5.1.2. Sendikalar 13

1.5.1.3. Sivil Toplum Kuruluşları 14

1.5.2. Sosyal Politikanın Uluslararası Tarafları 15

1.5.2.1. Birleşmiş Milletler 15

1.5.2.2. Uluslararası Çalışma Örgütü 15
1.5.2.3. Uluslararası Sendikalar 16
1.5.2.4. Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri 17
1.5.3. Sosyal Politikanın Bölgesel Tarafları 17
1.5.3.1. Avrupa Konseyi 17
1.5.3.2. Avrupa Birliği 17
1.5.4. Dünyada Sosyal Politikanın Gelişimi 18
1.5.5. Türkiye'de Sosyal Politikanın Gelişimi 21
1.6. Sosyal Politikaların Yerel Yönetimler ile Etkileşimi ve Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Araçları 33
1.7. Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Etkileşimi 37

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM

2.1. Sosyal Hizmetler Kavramı 40
2.2. Sosyal Hizmetin Amaçları 41
2.3. Sosyal Hizmetin İşlevleri 43
2.4. Türkiye'de Sosyal Hizmet Sistemi ve Kurumsal Uygulamaları 44
2.5. Sosyal Hizmet Alanları 48
2.6. Sosyal Yardım Kavramı 48
2.6.1. Sosyal Yardımların Amacı ve Genel Özellikleri 49
2.6.2. Sosyal Yardım Türleri 50
2.6.3. Sosyal Yardımların Etkileri 51
2.6.4. Türkiye'de Sosyal Yardım Kurumları ve Sosyal Yardımlar 52
2.6.5. Sosyal Yardım Kurumları 54
2.6.5.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı 54
2.6.5.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV) 55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
YEREL YÖNETİMLER EKSENİNDE SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

3.1. Yerel Yönetimler 58

3.2. Yerel Yönetimlerin Temel Özellikleri 58

3.3. Türkiye'de Yerel Yönetim Birimleri 59

3.3.1. İl Özel İdareleri 60

3.3.2. Köyler 61

3.3.3. Belediyeler 61

3.3.3.1. Belediyelerin Tarihsel Gelişimi 62

3.3.3.2. Belediye Yönetim Organları 67

3.3.3.3. Belediyelerin Bütçeleri 70

3.3.3.4. Belediyelerin Gelirleri 70

3.3.3.5. Belediyelerin Giderleri 71

3.3.3.6. Belediyelerin Görev ve Yetkileri 72

3.4. Yerel Yönetimlerde Sosyal Politika Araçları 73

3.5. Sosyal Belediyecilik 76

3.5.1. Tarihsel Süreçte Sosyal Belediyecilik 78

3.5.1.1. Dünya'da Sosyal Belediyecilik 78

3.5.1.2. Türkiye'de Sosyal Belediyecilik 82

3.6. Belediyelerin Sosyal Belediyecilik Hizmet Alanları 88

3.6.1. Çocuklara ve Gençlere Yönelik Sosyal Belediyecilik Hizmetleri 88

3.6.2. Yaşlılar ve Engelliler İçin Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri 89

3.6.3. Kadınlar İçin Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri 91

3.6.4. Sağlık Hizmetleri Alanında Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri 92

3.6.5. Kültürel ve Sportif Alanda Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri 92

3.6.6. Eğitim Alanında Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri 93
3.6.7. Yoksullara Yönelik Uygulamalar 93
3.7. Ülkemizde Sosyal Belediyecilik Alanında Yaşanan Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri 94
3.8. Merkez-Yerel İkileminde Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımlar 99

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

4.1. Üsküdar İlçesinin Tarihçesi 102
4.2. Üsküdar Belediyesi 103
4.2.1. Üsküdar Belediye Sınırlarında Sosyal Durum 105
4.2.2. Eğitim Durumu 106
4.2.3. Sağlık 106
4.2.4. Ekonomik Durumu 107
4.3. Üsküdar Belediyesi'nin Sosyal Belediyecilik Uygulamaları 107
4.4. Üsküdar Belediyesi'nin 2015-2019 Yılları Arasındaki Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetlere İlişkin Stratejik Planları 109
4.5. Yıllar İtibariyle Sosyal Belediyecilik Kapsamında Yapılan Uygulamalar 111
4.5.1. 2015 Yılı Faaliyetleri 117
4.5.2. 2016 yılı Faaliyet Raporu 118
4.5.3. 2017 yılı Faaliyet Raporu 120
4.5.4. 2018 yılı Faaliyet Raporu 121
4.5.5. 2019 yılı Faaliyet Raporu 122
4.6. Merkezi Yönetime Bağlı Kurumların Sosyal Hizmet ve Yardımları 12530
4.7.1. Kadıköy Belediyesi 130
4.7.2. Ümraniye Belediyesi 13132

SONUÇ 1344

KAYNAKÇA 1388

ÖZGEÇMİŞ 1509

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye'de Sosyal Yardımların GSMH Oranları (Milyar) 57
Tablo 2. Sosyal Yardımlar 117
Tablo 3. Sosyal Hizmetler 118
Tablo 4. Sosyal Yardımlar 118
Tablo 5. Sosyal Hizmetler 119
Tablo 6. Sosyal Yardımlar 120
Tablo 7. Sosyal Hizmetler 120
Tablo 8. Sosyal Yardımlar 121
Tablo 9. Sosyal Hizmetler 122
Tablo 10. Sosyal Yardımlar 122
Tablo 11. Sosyal Hizmetler 123
Tablo 12. 2015-2019 Yılları Arası Sosyal Yardım Faaliyetleri 124
Tablo 13. 2015-2019 Yılları Arası Sosyal Hizmet Faaliyetleri 124

1. GİRİŞ

1.1. Araştırmanın Konusu

Toplum içinde her geçen gün artan sosyal ihtiyaçların karşılanması konusu sosyal devletin ana görevi haline gelmiştir. Türkiye'de 1980 sonrasında sosyal devlet anlayışının zayıflamasıyla, toplumun sosyal ihtiyaçlarının karşılanması, yerel yönetimler kapsamında belediyeler aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Sosyal devlet anlayışı kapsamında yerine getirilmesi gereken hizmetlerin önemli bir bölümü böylelikle merkezi idareden yerel yönetimlere geçmiş olup bu düzlemde sosyal politika uygulayıcısı olarak belediyelere de sorumluluk verilmiştir (Adıgüzel ve ark., 2009, s.21). Araştırmanın konusu da, ülkemizde uygulanan sosyal hizmet ve sosyal yardımları, yerel yönetim birimi olan seçilmiş bir belediye özelinde incelemektir.

1.2. Araştırmanın Önemi

Yaşadığımız bu dönem içerisinde sosyal politikaların yerelleşmesi eğilimi daha da artış göstermesiyle birlikte, belediyelerin sosyal hizmetler ve yardımlar açısından var olan fonksiyonları her geçen gün yükseldiği görülmektedir (Toprak ve Şataf, 2009, s.22). Ülkemizde ve dünyada özellikle belediyelerin iş tanımları arsında bulunan yol, su, kanalizasyon, çevre temizliği gibi görevlerin dışında özellikle eğitimsel, ekonomik ve sosyal anlamda da görevleri olmaya ve artmaya başlamıştır. Artan hızlı şehir nüfusu beraberinde işsizlik, yoksulluk vb. sosyal sorunlar belediyelerin işlevini ön plana çıkarmıştır. Devlet'in sosyal yardım ve sosyal hizmet alanındaki yetersizliği belediyeleri bu yönde daha fazla sorumluluk almalarına zemin hazırlamıştır. Bunun yanı sıra ülkemizde son dönemlerde yapılan yasal düzenlemeler sosyal yardım ve hizmetlerin uygulamasını belediyelerin görevlerinden saymış ve böylelikle sosyal belediyecilik anlayışı hızlı bir şekilde gelişme göstermeye başlamıştır (Şataf ve Toprak, 2007, s.64).

Belediyeler; sosyal politikalar uygulayarak şehrin refahını, sosyo-ekonomik ve kültürel seviyesini, mutluluk seviyesini arttırarak daha yaşanabilir bir kent olmasını sağlar. Sosyal belediyecilik, belediyelere yalnız klasik belediye görevleri yüklemenin yanı sıra onlara sosyal sorunlarının çözülmesi noktasında da sorumluluk yüklemektedir. Devletin yetersiz kaldığı zamanlarda, sosyal belediyecilik devreye girerek, sosyal

sorunların azaltılmasında ve çözüme kavuşturulmasında önemli bir misyon üstlenmektedir (Selek Öz ve Yıldırımalp, 2009, s.457).

Yerel yönetimler, yerel hizmetlerin yürütülmesinde verimliliği ve etkinliği sağlamada oldukça önemli kurumlardır. Yerel yönetimler, devlet idaresinde bir bölümdür ve merkezi yönetimler, yerel yönetimlerin politikalarının yanı sıra nüfusa kentsel ve sosyal hizmetler sağlamadaki rol ve işlevlerini etki altına almaktadırlar. Toplumda sürekli artan sosyal ihtiyaçların giderilmesi, sosyal devletin en temel görevleri arasında bulunmaktadır. Ülkemizde devlet, bu sosyal görevi hem merkezi hem de yerel idarelere sağlamaktadır. Belediyeler, "sosyal belediye" yaklaşımıyla topluma sosyal hizmet verilmesinde oldukça önemli görevler üstlenmişlerdir. Yaşadığımız günümüzde belediyeler özellikle halkın gereksinimi olan eğitim, sağlık, sosyal hizmetler alanına ilişkin olarak adımlar atan devletin önemli bir sosyal politika uygulayıcısı konumuna gelmeye başlamışlardır.

1.3. Araştırmanın Sorusu

Sosyal hizmet ve yardımların tek elden yönetilmesi mi daha yararlıdır yoksa yerel yönetimlerin daha aktif bir şekilde sosyal hizmet ve yardımları ihtiyaç sahiplerine ulaştırmalıdır sorusu bu araştırmanın sorusunu oluşturmaktadır.

1.4. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı; sosyal politika çerçevesinde yerel yönetimlerin sosyal hizmet ve sosyal yardım uygulamalarının değerlendirilmesidir. Çalışmanın birinci bölümünde sosyal politika kavramı ve alt boyutları; ikinci bölümde sosyal hizmet ve sosyal yardım kavramlarına; üçüncü bölümde yerel yönetimler ve yerel yönetimlerin sosyal politika araçlarına değinilmiş ve dördüncü bölümde ise Üsküdar Belediyesi'nin sosyal yardım faaliyetleri kapsamlı olarak değerlendirilmiştir.

1.5. Araştırmanın Kısıtları

Araştırma tek merkezli bir araştırma olup genellenemez.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL POLİTİKA

1.1. Sosyal Politika Kavramı

Sosyal politika, "topluma şekil verebilmek için, bireysel davranışları etkileme, kaynaklar üzerinde hâkimiyet kurma ya da ekonomik sistemi belirleme amacına hizmet eden müdahaleleri olarak tanımlanabilir" (Kleinman, 2006, s.160). Sosyal Politikalar; devletlerin ideolojisi doğrultusunda ilerleyen ve toplumların gelişmişlik düzeyine ve zamana göre kapsam ve içerik değiştiren politik uygulamalardır. Bu nedenle sosyal politika kavramına, insan hakları ve demokrasiye bakış açısıyla da ilgili olarak tarihsel süreçle birlikte değişen anlamlar yüklenmiştir.

Sosyal politikayı dar ve geniş anlamıyla değerlendirmek daha yararlı olacaktır.

Dar anlamda sosyal politika, Avrupa'da Sanayi Devrimi sonrasında yaşanan sosyal sorunların bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Devrim sonrası ortaya çıkan çalışma düzeni, sermayedarların refahını sürekli artırırken emek sahibi işçileri ise sefil bir hayat yaşamaya mahkûm etmiştir. Emek ve sermaye arasında gelir dağılımı açısında uçurum oluşmuştur. Dar anlamda sosyal politika böyle bir dönemde, işçilerle burjuva arasındaki var olan çatışmayı azaltmak ve mevcut kapitalist düzenin devamlılığını korumak gayesiyle ortaya çıkmıştır. Talas'ın ifade ettiği gibi dar anlamda sosyal politika, toplumda bir arada yaşayan farklı sosyal sınıfların ilişkileri, davranışları ve çatışmaları karşısında devletin varlığını ve hukukun üstünlüğünü korumaya yönelik politikalar olarak tanımlanmaktadır (Talas, 1997, s.57). Dar anlamda sosyal politika, Sanayi Devrimi Sonrası ortaya çıkan düşük ücret seviyeleri, uzun mesai saatleri ve kötü çalışma koşulları gibi sorunların çözümü için alınan önlemler ve yasal düzenlemelerdir. Dolayısıyla dar anlamda sosyal politika, işçi-işveren mücadelesini konu edinmekte ve kapitalist ekonomi düzeninden hareket ederek toplumsal bütünlüğün sürdürülmesini hedeflemektedir.

Geniş anlamda sosyal politika, ekonomik konjonktürün sonuçlarının toplumsal yapı üzerindeki bütün etkilerini konusu dâhiline almıştır. Dar anlamda sosyal politikanın ötesinde, toplumda var olan bütün sosyal sınıfların veya grupların sorunlarıyla ilgilenen,

refah düzeylerini artırmayı hedefleyen bir anlayıştır (Güven, 2001, s.14). Başka bir ifadeyle geniş anlamda sosyal politika, işçi ve işveren sorunları yanında; işsizler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar, engelliler ve yoksullar gibi toplumda ekonomik ve sosyal bakımdan güçsüz tüm kesimleri kapsayan bir yapıya bürünmüştür. Geniş anlamda sosyal politika, sosyal adalet ve toplumsal refahı sağlamak amacıyla ekonomiye sosyal bir boyut kazandırmak, ekonomik işleyişteki problemleri önleyici veya telafi edici politikaları oluşturmak ve uygulamak şeklinde ifade edilebilir (Bedir, 2015, s.5). Nihayetinde geniş anlamda sosyal politikanın hedefi, sosyal dengeyi sağlamak ve toplumsal düzeni idame ettirmektir. Bu nedenle gelirin yeniden dağılımı, sağlık, eğitim ve konut politikaları gibi konularda geniş anlamda sosyal politikanın kapsamına girmektedir (Tokol ve Alper, 2018, s.6).

Tarihsel süreçte sosyal politika, işçi sınıfının sorunlarıyla ilgilenen bir alan olmaktan çıkıp, sosyal adalet ve eşitlik temelli bir politikaya dönüşmüştür (Koray, 2018, s.39). Ayrıca sosyal politikanın farklılaşan bireysel ve toplumsal ihtiyaçlara uygun olarak her geçen gün alanı ve boyutları değişmektedir. Günümüz dünyasında devletten beklentiler değişmiş ve sosyal politika küresel faktörlerden de etkilenerek kapsamını oldukça genişletmiştir. Artık devlet sosyal politikalar aracılığıyla; kadınlar, çocuklar, yaşlılar, eski hükümlüler, göçmenler gibi dezavantajlı kesimlerin problemleriyle ilgilenmenin yanında sosyal dışlanma, ayrımcılık, çevre ve tüketici sorunları gibi toplumda huzursuzluğa sebep olabilecek tüm sorunlarla ilgilenmektedir (Tokol ve Alper, 2018, s.6). Anlaşılacağı üzere günümüz de sosyal politika, bütün sosyal alanlar ile ilgilenmeyi ve bütün sosyal grupların problemlerini çözmeyi hedeflemektedir. Ayrıca bugün sosyal politika uygulamalarının temelinde, sosyal refahın yaygınlaştırılması ve ekonomik işleyişin toplumda sebep olduğu sosyal adaletsizliğin giderilmesini amaç edinen bir disiplin anlayışı vardır.

1.2. Tarihsel Süreçte Sosyal Politika

Modern anlamıyla sosyal politika kavramı, 19. yy. ve son çeyreğinde kullanılmaya başlanmıştır. Ancak sosyal politika uygulamaları insanlık tarihi kadar eskidir. Özellikle, tarıma dayalı ekonomik yapıya sahip topluluklarda, komşuluk ve akrabalık ilişkileri çerçevesinde; ihtiyaç sahiplerine yapılan yardımlar ve kimsesizlerin

korunup kollanması gibi yardımlaşma faaliyetleri sosyal politika uygulamalarını çağrıştırmaktadır. Hristiyan dünyasında, kilise ve din adamları eliyle yapılan yardımlar; İslam aleminde, fakir ve muhtaçlara destek amacıyla kurulan vakıf ve benzeri sivil toplum kuruluşlarının faaliyetleri, ayrıca İslam dininin yükümlülükleri gereği zekât, fitre, sadaka gibi bağış niteliğinde yapılan yardımlar birer sosyal politika örnekleridir.

Orta Çağ'ın batı dünyasında, üretim ve işgücü yapısının temelini oluşturan "Lonca Teşkilatı" adı altında kurulan meslek kuruluşları, toplumda sosyal ve ekonomik hayatı düzenleyen ve sosyal koruma işlevini yürüten önemli yapılardı (Özaydın, 2015, s.30). Anadolu'da 13.yy.'da ortaya çıkan ve Osmanlı toplum yapısının oluşumunda etkisi büyük olan "Ahi Teşkilatları", sosyal ve ekonomik fonksiyonları olan etkin kurumlardı. Ana felsefesi yoksullara ve kimsesizlere yardım etmek ve karşılıklı yardımlaşma olan Ahi Teşkilatları "orta sandıkları" gibi uygulamalarla, üyelerine ve ailelerine yönelik hastalık, ölüm vb sosyal risklere karşı bir sosyal güvenlik sistemi kurmuşlardı (Mahiroğulları, 2011, s.). İslam dünyasında ahilik kültürü neticesinde ortaya çıkan orta sandıkları, günümüz sosyal güvenlik sisteminin prototipini oluşturduğu söylenebilir.

Tarih boyunca sosyal politika, algılanışı ve uygulanışı açısından önemli değişiklikler geçirmiştir. Özellikle siyasi ve toplumsal yapı üzerindeki değişikler sosyal politika uygulamalarını her zaman etkilemiştir.18. yy.'ın ikinci yarısından sonra İngiltere'de başlayan Sanayi Devrimi paralelinde yaşanan teknolojik, iktisadi ve sosyal dönüşümler o güne kadar hayal bile edilemeyen boyutlara ulaşmıştır. Aynı dönemlerde yaşanan Fransız İhtilali, Sanayi Devrimi'yle birlikte ortaya çıkan değişimi güçlendirerek adeta çarpan etkisi oluşturmuştur (Üşür, 1988, s.17).

Sanayi Devrimi ile toplumsal yapı temelinden değişmiş, tarım toplumlarına ait zanaata dayalı üretim yapısı ortadan kalkmıştır. Teknolojideki ilerlemeler sayesinde, üretimin odak noktası fabrikalar olmuştur. Kitle üretimiyle birlikte küçük ölçekli işletmeler güç kaybetmiş ve birçok usta ve zanaatkâr bu fabrikalarda işçi olarak çalışmaya başlamıştır. Kitle üretiminin ve gelişen ulaşım araçlarının da etkisiyle üretim, küresel ölçekte yapılmaya başlanmıştır (Tokol ve Alper, 2018, s.13).

Dönemin hâkim iktisadi anlayışı Liberalizmin tüm müdahaleleri reddeden uygulamaları, emek sahiplerini çok ağır çalışma şartlarına maruz bırakmıştır. Yeni düzende oluşan işçi sınıfı; İşsizlik, yoksulluk, sefalet ücretleri, insan onuruyla bağdaşmayan çalışma koşulları, kadın ve çocukların sömürülmesi gibi ağır sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Emeğin olabildiğince sömürüldüğü bu yeni düzende, üretim araçlarının sahibi olan burjuva, tarım toplumlarının çözülmesiyle kentlere göç eden ve emeğinden başka satacak hiçbir şeyi olmayan proletarya birbirinden kesin çizgilerle ayrılan iki sınıfı oluşturmuştur (Güven, 2001, s.41). 19. yüzyıl Avrupası'nda, hayatın her alanında özelliklede çalışma hayatındaki hızlı dönüşüm, toplumda önü alınamayan bir kargaşaya sebep olmuştur. Tarımsal üretim yetersiz kalmış ve geniş aile yapıları dağılmıştır. Avrupa bir taraftan sanayi çağını yaşarken diğer taraftan toplumsal sorunların beşiği haline gelmiştir. Sosyal politika tam da böyle bir zamanda, arz ve talep kanunlarına göre işleyen ve tüm koruyucu müdahaleleri reddeden kapitalist ekonomik anlayışın, meydana getirdiği sorunlara çözüm üretmek gayesiyle ortaya çıkmıştır. Polanyi'nin de ifade ettiği gibi, özellikle piyasa mekanizmasının toplumsal ilişkilerin merkezine yerleşmesiyle, sosyal sorunların çözülemez hale gelmiştir (Bedir, 2015, s.4). Bu minvalde sosyal politikanın, piyasa mekanizmasının eksiklerini gidermek üzere bir rol üstlendiği söylenebilir.

19. yüzyılda İngiltere'de, çalışma hayatını düzenleyen bir dizi yasalar uygulanmıştır. Bu anlamda yapılan ilk düzenlemeler dokuma sanayisinde çalışan çocuk işçilerin, çalışma yaşının "10", çalışma sürelerinin "12" saat ile sınırlandırılması olmuştur. Ayrıca kadın işçilerin günlük iş süreleri sınırlandırılmış, gece ve ağır işlerde çalıştırılmaları da kısıtlanmıştır (Tezgel, 2013, s.9). İlerleyen tarihlerde, 1870 ve 1891'de çıkarılan yasalarla ilköğretimin parasız hale getirilmesi ve 1906'da çıkarılan okulda yemek yasası, dönemin diğer önemli sosyal politika uygulamalarıdır.

Bilimsel anlamda sosyal politika kavramı ilk defa 19. Yüzyılda, Alman bilim insanı Prof. Wilhelm Heinrich Riehl tarafından kullanılmış ve sosyal politika uygulamaları ilk kez Almanya'da kurumsal bir yapı kazanmıştır. Bismarck döneminde, Almanya'da 1883'te hastalık, 1844'te iş kazası,1889'da yaşlılık ve engellilik sigortalarıyla ilgili olarak sosyal güvenlik sistemi kurulmuştur (Buğra, 2011, s.62). Bu

şekilde Almanya, İngiltere'nin 19. yüzyılda içinde bulunduğu kaos ortamından tecrübe edinmiş, endüstrileşmenin toplumlar üzerinde yaratabileceği yıkıcı etkiyi, bir takım koruma politikaları ile önlemeye çalışmıştır.

20. yüzyıla gelindiğinde, yaşanan 1929 ekonomik bunalımı ve Dünya Savaşları sonucu dayanılamaz hale gelen yaşam şartlarına yönelik, toplumların geneli tarafından yapılan ve itirazlar, devletleri önlem almaya mecbur bırakmıştır. Nitekim fazlasıyla zor durumda olan ekonomiler, son derece kıt kaynaklara rağmen toplumsal bütünlüğü sağlayabilmek amacıyla bir takım sosyal politika önlemlerine başvurmuşlardır. Sağlık alanındaki düzenlemeler, aile yardımları dönemin önemli sosyal dayanışma örneklerindendir (Buğra, 2011, s.65). Avrupa'da 20. yüzyıl başlarında, sorunların çözümünde yetersiz kalan Liberalizm çareyi sosyal devlet uygulamalarına dayalı bir devlet anlayışına geçmekte bulmuştur. Bu anlayış, bilhassa ekonomik güçsüzlük içinde bulunan emekçinin mağduriyetini bir takım sosyal ve ekonomik haklarla güvence altına almayı taahhüt eden -sosyal refah devleti- anlayışıdır (Güven, 2001, s.82).

Refah devleti kavramı, 1942'de yayınlanan Beveridge'nin "Sosyal Sigorta ve İlgili Hizmetler" Raporunda resmi olarak kayıtlara geçmiştir (Buğra, 2011, s.65). Netice itibariyle 20. yy' la gelindiğin de kapitalist sanayi ülkelerinde, Keynesyen ekonomik anlayışın da tesiriyle kayda değer bir dönüşüm yaşanmış ve emeğin meta olmaktan çıkarılması yönünde yaygın bir kanı hâkim oluşmuştur.

Refah Devleti anlayışında sosyal politika, merhamet ve lütuf saikıyla değil, hak temeline dayanmaktadır (Koray, 2018, s.42). Bu anlayış Marshall'ın da ifade ettiği gibi "sınıflar arası" değil, "tek bir sınıfmış" gibi muamele edilen nüfusu oluşturan bireyler arasındaki eşitlik ilkesine dayalıdır (Buğra, 2011, s.66). Nitekim yeni anlayışın temelinde, yoksullukla mücadele değil herkesi ortak bir vatandaşlık statüsünde birleştirebilen, sosyal ve ekonomik tedbirleri hayata geçirebilme gayreti vardır.

Sosyal Refah devleti; bireylere ve ailelere asgari ölçüde gelir güvencesi sağlayan hastalık, iş kazası ve yoksulluk gibi her türlü sosyal risklere karşı sosyal güvenlik sistemini oluşturan aynı zamanda eğitim, sağlık ve konut gibi her türlü ihtiyaçlara belirli bir standartlar getiren devlettir. Refah devleti anlayışının bir ürünü olan modern anlamda

sosyal politika uygulamaları, Keynesyen İktisadi görüşlerin de etkisiyle 2. Dünya Savaşı sonrası 1945-1975 yılları arasında üst düzeye çıkmıştır. Refah devletinin altın çağı olarak adlandırılan bu dönemde, devletin ekonomiye etkin müdahalesi ile yüksek istihdam seviyelerine ulaşılmış, ücretler artmış, çalışma koşulları iyileştirilmiş ve sosyal güvenlik uygulamaları genişletilmiştir (Koray, 2018, s.87-89).

Sonuç itibariyle Endüstri Devrimi'nin ardından emek sermaye çatışmasını önleme gayesiyle ortaya çıkan sosyal politika kavramı, tarihsel süreç içerisinde çok yönlü bir boyut kazanarak, toplumsal huzur ve bütünlüğü rahatsız edebilecek her türlü soruna çözüm üretmeye çalışan bir yapı kazanmıştır. Evrensel bir anlayışla, toplumun tüm katmanlarını içine alan sosyal koruma işlevini üstlenmiştir.

1980'lere gelindiğinde devletler, küresel ölçekte yaşanılan krizden çıkmanın yolunu sosyal politika uygulamalarına yönelik harcamaları kısıtlamakta bulmuştur. Bu dönemde, sosyal politika harcamaları, karşılanması güç bir maliyet olarak görülmüş ve devletin rolünün azaltılmasını savunan neo-liberal iktisat politikalar kabul görmeye başlamıştır. 1980'li yıllardan günümüze kadar ekonomiye yön veren neo-liberal politika anlayışı, toplumsal refaha ulaşmak için özel sektöre dayalı tam rekabet piyasasının gerekliliğini savunmakta, dolayısıyla sosyal politika harcamaların da sınırlanmasından yanadır. Bu sebeple 20. yüzyılın sonlarına doğru küreselleşmenin de etkisiyle sosyal politika gündemden düşme eğilimine girmiştir (Özdemir, 2009, s.57). Küreselleşmeyle birlikte devletler, gelişen uluslararası rekabet koşullarıyla baş edebilmek adına, işgücü maliyetlerini düşürebilmek için sağlık, eğitim ve sosyal güvenlik gibi sosyal harcamalardan vazgeçmek durumunda kalmışlardır (Dal, 2018, s.33). Sonuç olarak küreselleşme ve neo liberal politikaların etkisiyle sosyal harcamaların azalması, gelir dağılımı adaletsizliklerinin ve yoksulluk oranlarının artmasına sebebiyet vermiştir.

1.3. Sosyal Politikanın Kapsamı

Sosyal politikanın ilgi alanına insanlar ve varlıkların tamamının yaşamını zorlaştıran olayların tümü girer. Zaman ilerledikçe sosyal problemlerin etkilediği kişiler veya toplumlar değiştikçe sosyal politikanın içeriği de değişmekte ve genişlemektedir. Sosyal politikanın değindiği meseleleri kişi ve konu olmak üzere iki temel madde halinde incelemek doğru olacaktır.

1.3.1. Kişi Bakımından Kapsamı

Sosyal politikanın kişi bakımından kapsamı, sosyal problemlerin değişmesiyle ilgili doğru orantılı olarak hızlı bir gelişim göstermiştir Sosyal politikanın içeriğini ilk dönemlerde endüstrileşmenin doğal sonucu olarak ortaya çıkan işçi sınıfının problemleri oluşturmaktaydı. Devlet düzeninin aksamadan devam etmesi için çalışan görevliler harici değişen zamana ve gelişen sanayiye bağlı olarak değişik sektörler ortaya çıkmış devlette ve bu sektörlerde çalışan vatandaşların iş yaşamında karşılaştığı sorunlar sosyal politika konuları arasında önemli bir yer tutmuştur. Bunun yanında, toplumsal uyum ve toplumsal denge açısından kendilerine el uzatılması gereken ekonomik yönden zor durumda olan kişiler veya topluluklar vardır ve bu kesimler sosyal politika belirlenirken göz ardı edilemeyecek mühim bir konumdadır (Güven, 1995, s.13).

Bağımlı Statüler Altında Çalışanlar: Bu statüde olan yalnız işçileri değil, sözleşmeli çalışanları, kamu görevlileri, memurlar ve başka statülerde çalışanları da kapsamaktadır. Hukuk sistemlerinde bağımlı çalışmanın üç hususu söz konusudur. İlk husus teknik bağımlılıktır. Çalışanın işverene işin yapılması ve yürütülmesi noktasında yöntem ve koşullar açısından bağlı olmasını ifade eder. İkinci husus ise, hukuki bağımlılıktır. Çalışanın işverenin istek ve otoritesinde işin yürütülmesi konusunda işverene denetim ve yaptırım hususunda bağlı olmasını ifade eder. Üçüncü husus olan ekonomik bağımlılık ise yapılan iş karşılığında çalışanın düzenli bir gelir elde etmesini ve ekonomik yönden işverene bağımlı olmasını ifade etmektedir (Altan, 2008, s.12). Sosyal politika emeğin korunması gerekliliğinden yola çıkarak bağımlı statüde çalışanların korunması konusunu kendi ilgi alanı olarak görmüştür.

Ekonomik Yönden Güçsüz Kesimler: Doğrudan sosyal politikanın ilgi alanından biri olan ekonomik yönden güçsüz kesimler, toplumda yeterli, düzenli ve sürekli bir gelir güvencesi olmayan kimseler olarak tanımlanmaktadır (Altan, 20008, s.6).

Ekonomik yönden güçsüz kesimleri korumanın gerekliliği, sosyal devlet ilkesi içerisinde kendisine hukuki zemini bulmuştur. II. Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan sosyal devlet veya refah devleti anlayışı, bireyin ekonomik faaliyetleri dolayısıyla korunması ve piyasa mekanizması dışında gelir güvencesi sağlanması anlayışı dolayısıyla ekonomik yönden güçsüz kesimlerin korunmasında önemli rol oynamıştır.

Özel Olarak Korunması Gereken Kesimler: Hakları konusunda özellikle hassas olunması ve koruyup kollanması gereken kişiler veya topluluklar vardır. Bu kişi veya kesimlerin problem haline gelmemesi, toplumsal dengenin sağlanması ve adalet duygusunun zedelenmemesi için hususiyle onlara yönelik sosyal politika geliştirmek ve uygulamak gerekir. Kendilerine yönelik özel politika geliştirilmesi ve uygulanması gerekenler, gücü kesilmiş çalışamayacak durumda olan ihtiyarlar, anneler ve küçük yaştaki evlatları, sosyal politikalarla rehabilite edilip topluma kazandırılabilecek hapis yatıp çıkmış kişiler, fiziki durumları ve akıl sağlığı problemli kişiler vs. bulunmaktadır.

- Çocuklar toplum içinde uyumlu olması bakımından özellikle eğitim ve çalışma hayatına ilişkin olarak var olan durumlar sebebi ile,

- Yaşlı olan kişiler emeklilik seviyesine gelmelerinin ardından yaşlılık sürelerinde ekonomik bakımdan gözetim ve buna bağlı olanakları itibarıyla sosyal bakımdan,

- Tüketici olanları doğru bilgilendirme açısından ekonomik bakımdan,
- Engelli olan kişileri var olan engelleri ile toplum ile bir bütün olarak ele almak açısından bu konu bakımından,
- Hüküm giymiş ve çıkmış olanları topluma sokmak açısından,
- Genç olan kişileri iş kollarına sokulması ve eğitimleri açısından,
- Toplumda bulunan kadınların fiziki olarak görünüşü ve cinsiyeti nedeni ile toplum tarafından ayrımcılığın kaldırılması açısından,
- Gelen mülteci ve göçmenler çalışma hayatlarında özel olarak kollanması bakımından, sosyal özel korunması gereken kesimler arasında görmektedir (Altan, 2004, s.6).

1.3.2. Konu Bakımından Kapsamı

Sosyal politikanın hitap ettiği kişi veya toplulukların ne gibi durumlarda sorunlarının çözüleceği, problemlerinin giderileceği sosyal politikanın konu bakımından kapsamını ifade etmektedir. Sosyal politika bilim olarak kabul edildiği ilk zamanlardan bu yana incelendiğinde, işçilerin emeğinin karşılığını alma bakımından tatmin edilmeleri, haklarının korunması için diğer işçilerle dayanışma içerisinde olmalarının sağlanması ve

bu dayanışmayı hukuki bir zemine oturtabilmelerinin önünde engeller varsa o engellerin aşılması için çözümler üretilmesi, çalışan kişilerin keyfi olarak işten çıkarılmaların önlenmesi veya işyerinde oluşabilecek problemlerle ilgili çözümler üretilmesi ve bu çözümlerle ilgi altyapı ve normlar oluşturulması sosyal politikanın öncelik verdiği meselelerdir diyebiliriz (Tuna ve Yalçıntaş, 1996, s.102). Endüstri atılımı sonrasında işçi topluluğunun özlük haklarına sahip çıkılması sosyal politikanın ilgilendiği ilk konulardan birisidir. Sosyal politikanın kapsamı zamanla genişledikçe konu yelpazesinde de genişleme olmuştur. Toplumun refahını ilgilendiren ve konu alan her şey sosyal politikanın konusu haline gelmiştir. Sanayileşme sonrası çalışma hayatındaki sorunlar ortaya çıkmakla birlikte beraberinde yoksulluğu, işsizliği, gelir adaletsizliğini, sosyal dışlanma gibi sorunları da getirmiştir. Tüm bu bahsi geçen konular sosyal politikanın kıskacında değerlendirilen mevzular olmuştur. Bugün yaşantımıza dahil olan göç, mülteci sorunu, çevre sorunları, ırkçılık, kadın ve çocuklara dair tüm sorunlar konu dahilindedir.

1.4. Sosyal Politikanın Özellikleri

1. **Sosyal Politikanın Kamusal Niteliği:** Sosyal politikaları özellikle tanımlamak gerekirse eğer özellikle devletin kendi eliyle meydana getirdiği politikaların tamamını içermektedir. Devletin görev tanımlamaları incelendiğinde özellikle iş gücüne ilişkin uyguladığı politikalar, sağlık alanına ilişkin uygulamaları, eğitim alanına ilişkin uygulamaları olarak sayılmaktadır. Kamunun faydası gözetilerek oluşturulan politikalar özellikle devletin politika tanımının arasında yer almaktadır. Özellikle sosyal politika kamuya ait olan politikalar olarak bilinmekte ve devletin eliyle yürütülmektedir.
2. **Sosyal Politikanın Evrensel Niteliği:** İlke olarak politikaların yürütme görevini devletin yaptığı, kapsam olarak da o ülkenin sınırları ile şekillendiği bir düzenlemeler bütünüdür.
3. **Sosyal refah:** Toplumun sahip olduğu refah düzeyi, sosyal imkanlar ve ekonomik anlamdaki zenginliklerinin bütünüdür.
4. **Sosyal Politikanın Finansmanı:** Sosyal politikanın özellikle parasal kaynağı incelendiğinde devletin bütçesinin özellikle devletin bütçesi olarak bilinmektedir, bunun yanı sıra devletim tüm kalemleri sosyal politikanın gelir

kaynağı olarak bilinmektedir. Sosyal politikanın sorumlusu ve yürüteni devlettir. Bu bağlamda sosyal politikanın parasal kaynağı devlet olarak bilinir. Bu bağlamda bir sosyal politikanın gelir kaynaklarının iyi olması özellikle devletin bütçesi ile paralel olarak gelişim göstermektedir. Sosyal politika özellikle devlet ile ilişkili olarak gelişim göstermektedir (Altan, 2008, ss.23-25).

1.5. Sosyal Politikanın Tarafları

Sosyal politikanın hem ulusal hem uluslararası hem de bölgesel tarafları bulunmaktadır. Aşağıda sosyal politikaların taraflarına değinilmiştir.

1.5.1. Sosyal Politikanın Ulusal Tarafları

1.5.1.1. Devlet

Devlet, sosyal politikanın temel belirleyicisidir. Devletler sosyal politikanın hedefleri ile doğru orantılı olarak; sosyal refah, sosyal denge ve sosyal adaleti tesis edebilmek gayesiyle ekonomik ve sosyal hayata müdahalelerde bulunmaktadırlar (Güven, 2001, s.93). Devletin toplumsal hayata çeşitli araçlarla yaptığı müdahalelerin ölçüsü; devlet anlayışındaki değişim, siyasi rekabet, kamu sektörünün büyüklüğü, demokrasinin benimsenme derecesi, dezavantajlı kesimlerin oranı, kültürel ve dini nedenler gibi etmenlerle değişebilmektedir (Bedir, 2015, s.17). Devletler, sosyal politika uygulayıcısı olarak sosyal ve ekonomik hayata yasal düzenlemeler ve kamu politikaları araçları ile müdahalelerde bulunabilirler.

Kamu müdahalesi araçları içerisinde en etkini yasal düzenlemelerdir. Sosyal politikanın kamusal niteliği, devletin yasalar yoluyla sağladığı hak yaratıcı unsurudur. Kişiler bu haklar yoluyla iş ilişkilerinde ve toplumsal hayat içerisinde, devlet ya da işverenden talepte bulunabilmektedirler (Talas,1997, s.55). Devlet, çalışma ilişkilerinin yasal zeminde yürütmek bağlamında çalışma ücretlerini ve sürelerini belirlemek, iş güvenliği ve sağlığını sağlamak gibi amaçlarla hukuki düzenlemelerde bulunur. Ayrıca işçilerin haklarını fiilen kullanmalarını kolaylaştırmak için sendika hakkı, toplu sözleşme ve grev hakkı gibi birtakım hakları da yasalarla güvence altına almaktadır (Güven, 2001, s.96). Bilindiği üzere 19. yüzyılda devletin sosyal politika bağlamında ilk müdahalesi de

yasal düzenlemeler aracılığıyla olmuştur. Önceleri sadece çalışma hayatıyla alakalı olarak yapılan düzenlemeler bugün ise toplumsal tüm alanları kapsamına almıştır.

Devletler, sosyal politika hedeflerini gerçekleştirebilmek adına toplumda oluşan gelir ve servet dağılımındaki adaletsizliklerin giderilmesine yönelik kamusal politikalar uygulamaktadır. Bu çerçevede devletler, sosyal politika hedeflerini gerçekleştirmek gayesiyle; iktisat, maliye, tarım veya nüfus politikaları gibi çeşitli politikalar aracılığıyla kısa, orta ve uzun vadeli planlar yapmaktadırlar.

Sosyal politikaların; sosyal hizmet, sosyal yardım, sosyal sigorta, sosyal tazmin, sosyal planlama, sosyal güvenlik sistemi, toplu iş sözleşmeleri, toplumsal antlaşmalar gibi devlete ait kurumlar kanalıyla yürütülen kendine özgü araçları vardır. Ayrıca devletin ekonomik hayata müdahale amacıyla uyguladığı kamu harcamaları, vergilendirme, ekonomik kontroller, kamu iktisadi teşebbüsleri, kamulaştırma ve devletleştirme gibi politikalar da sosyal politikanın dolaylı araçları arasındadır (Tezgel 2013, s.7).

1.5.1.2. Sendikalar

Sanayi devrimi sonrasında, nüfusun çoğunluğunu oluşturan işçi sınıfının içinde bulunduğu olumsuz koşullar ve bu koşulları iyileştirme bağlamında otoritelerin başarısızlığı, emek sahiplerini harekete geçirmiştir. Devletlerin benimsenen liberal politikalar nedeniyle, emeğin içinde bulunduğu koşulları çözme konusundaki çekimser duruşu, sendikacılığa bakışının dayanağı olmuştur. Emek sahipleri, çalışma koşullarını iyileştirebilmek gayesiyle, örgütlü mücadele yoluna giderek sendikalar kurmuşlardır.

"Tarihsel misyonu göz önüne alındığında sendikacılık, emeğin sömürüsüne seyirci kalmamış; çalışanların hakça bir gelire kavuşmasında bölüşüm işlevi sağlayan toplumsal ve kurumsal bir yapı olarak günümüze kadar gelmiştir" (Mahiroğulları 2012, s.31).

Sendikalar ilk dönemlerinde, üyelerine yardım etme ve üyeleri arasındaki dayanışmayı sağlamaya yönelik önemli birçok işlevi yerine getirmiş, siyasal sisteme baskı yaparak yasal açıdan birtakım hakların elde edilmesini sağlamışlardır (Şenkal, 2003, s.104). Sendikacılık, 19. yüzyılın başlarından son çeyreğine kadar geçen zamanda,

uzun ve zorlu mücadeleler sonucunda kimlik kazanabilmiştir. Toplu pazarlık ve grev hakkı gibi en temel kurumsal işlevlerini ise ancak 20. yüzyılın başlarında elde edebilmiştir (Mahiroğulları, 2012, s.11). Sendikalar elde ettikleri bu ve benzeri kazanımlarla, çalışma koşullarının iyileştirilmesini sağlayarak sosyal politika anlayışının gelişimine de katkı sağlamışlardır.

Sendikacılık, 1945-1973 arası dönemde gelişen sosyal devlet anlayışıyla birlikte altın çağını yaşamıştır. Ancak 1980 sonrasında, neoliberal ekonomi politikaları ve küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan esnek çalışma, yeni üretim ve yönetim teknikleri, özelleştirmeler ve uluslararası acımasız rekabet gibi nedenler, sendikal faaliyetlerde bir dönüşüme sebep olmuştur. Günümüzde, sendikaların üye sayısı ve pazarlık gücü azalmış ve işlevleri bakımından "mücadeleci sendikacılıktan" "uzlaşmacı sendikacılığa" yönelmişlerdir (Mahiroğulları, 2017, s.498).

1.5.1.3. Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum örgütleri, toplumun farklı kesimlerini içinde bulunduran kâr amacı gütmeden, gönüllülük esasına dayalı şekilde ekonomik, sosyal, kültürel anlamda birçok faaliyet yürüten devletten bağımsız kurumlardır. Sivil toplum örgütlerinden en önemlileri vakıflar, kooperatifler ve derneklerdir. Sosyal politika açısından kendi kendine yardım mekanizması olarak adlandırılan sivil toplum örgütleri, ancak demokrasinin işlemesiyle varlıklarını sürdürebilirler. Sivil toplum örgütlerinin birçoğu, sosyal politikanın temel amaçlarından sosyal refah, toplumsal bütünleşme ve gelir dağılımı gibi konularda faaliyet gösterirler. Bir bakıma sivil toplum örgütleri kuruluş gayelerine eriştikleri ölçüde sosyal politikanın hedeflerini de gerçekleştirmiş olurlar (Bedir, 2015, s.20).

Sivil toplum örgütlerinin sosyal politika bağlamında iki temel işlevi vardır. Bunlar, demokratik hakların elde edilmesi ve bireyler veya sınıflar arasında gelir dağılımı adaletinin sağlanmasına yönelik katkılardır. Bu bağlamda, sivil toplum örgütleri; devletin yetersiz kaldığı alanlarda, eksikliği gidermek mahiyetinde çeşitli politikalar üreterek ya da baskı unsuru oluşturarak, bir takım sosyal ve ekonomik hakların elde edilmesinde tamamlayıcı roller üstlenebilirler. Günümüzde birçok ülkede, sivil toplum örgütleri hem ulusal hem de uluslararası alanda önemli faaliyetleri gerçekleştirmektedirler (Şenkal, 2003, s.104-105).

1.5.2. Sosyal Politikanın Uluslararası Tarafları

1.5.2.1. Birleşmiş Milletler

Birleşmiş Milletler, dünya barışını ve güvenliğini korumak ve uluslararası alanda ekonomik, sosyal, kültürel iş birliğini sağlamak amacıyla 1945 yılında kurulmuştur. Örgüt kurulduğu günden itibaren; sürdürülebilir kalkınma, çevre ve göçmen sorunları, doğal afetler, terörizm, demokrasinin geliştirilmesi, insan hakları, cinsiyet eşitliği, kadının güçlendirilmesi, ekonomik ve sosyal gelişme, uluslararası sağlık, gıda üretiminin artırılması gibi birçok alanda faaliyetlerini sürdürmektedir (Tokol, 2017, s.73-81).

Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen belgeler, uluslararası sosyal politikayı etkilemektedir. Bu belgeler, insan haklarına yönelik ekonomik ve sosyal hakların evrensel ilkelerini belirleyerek uluslararası normları birbirine yakınlaştırmaktadır. Birleşmiş milletlerin insan hakları ile ilgili temel belgeleri; "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi", "Ekonomik, Sosyal, Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi", "Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmeleridir". Birleşmiş Milletler 'in sosyal politikaya ilişkin diğer önemli belgesi olan "Birleşmiş Milletler Binyıl Bildirgesi" 189 ülkenin katılımıyla 200 yılında kabul edilmiştir. Bu bildirgede tüm dünyada adil ve kalıcı bir barış sağlanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Bu anlamda kabul edilen diğer bir belge olan "2030 sürdürülebilir Kalkınma Gündemi", 2015 yılında 193 ülke tarafından kabul edilmiştir. Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi, 2030 yılına kadar, yoksulluğun küresel ölçekte ve kalıcı olarak ortadan kaldırılmasını öngörmektedir (Tokol, 2017, s.96-97).

1.5.2.2. Uluslararası Çalışma Örgütü

Sosyal politikanın en önemli taraflarından birisi Uluslararası Çalışma Örgütü, 1. Dünya Savaşı sonrasından imzalanan "Versay Barış Anlaşması" ile 1919 yılında kurulmuştur. ILO üçlü bir yapıya sahiptir. Örgütün anayasal organlarını "Uluslararası Çalışma Konferansı", "Yönetim Konseyi" ve "Uluslararası Çalışma Bürosu" oluşturmaktadır. Örgütün üyeleri 186 devletten oluşmaktadır (Bedir, 2015, s.21).

Uluslararası sosyal politikanın kaynaklarının önemli bir bölümü, Uluslararası Çalışma Örgütünün belirlediği kurallara dayanmaktadır. Bu kurallardan en önemlileri, 1944 yılında Uluslararası Çalışma Konferansı tarafından kabul edilen "Philadelphia Bildirgesi'nde" belirlenmiş olan "Genel İlkelerdir". Bildirgede, çalışma hayatına yönelik sorunlara çözüm bulunması ve ücretlilerin ekonomik sorunları ile ilgilenilmesi öngörülmektedir. Ayrıca bu bildirgede emeğin ticari bir mal olmadığı, dernek kurma ve ifade özgürlüğünün gerekliliği, yoksulluğun küresel refahı tehdit eden bir hal aldığı ve çözümünün önemi vurgulanmıştır. 1998'de, "Çalışmaya İlişkin Temel Haklar İlkeler izlenmesi Bildirgesi", 2008'de ise "Adil Bir Küreselleşme İçin Sosyal Adalet Uluslararası Çalışma Örgütü Bildirgesi", ILO tarafından kabul edilen diğer önemli belgelerdir. Ayrıca ILO düzenlediği çeşitli sözleşme ve tavsiyelerle, çalışanların temel hak ve özgürlüklerini belirlenmesine büyük katkı sunmaktadır. Sözleşmelerin amacı; sendikal hakların, sosyal güvenlik hakkının ve çalışma hayatının iyileştirilmesi, insana yaraşır tek düze çalışma koşullarının oluşturulması gibi emeğin korunmasına yönelik gayelerdir. ILO tarafından tavsiye niteliğindeki belgeler ise sözleşmeleri tamamlayıcı nitelik taşıyan ve üye devletlere sözleşmeleri uygulamada yardımcı olacak metinlerdir (Bedir, 2015, s.21; Güven, 2001, s.168).

Uluslararası Çalışma Örgütü, kurulduğu günden günümüze kadar, evrensel niteliğe sahip, en büyük uluslararası örgüt olma özelliğini korumaktadır. Örgütün varlığı, uluslararası anlamda sosyal barışın sağlanması, sendikal hareketlerin küresel nitelik kazanabilmesi, kapitalist anlayışa karşı baskı oluşturmak açısından oldukça önemlidir.

1.5.2.3. Uluslararası Sendikalar

İşçilerin uluslararası boyutta örgütlenmesi fikri, 1864 yılında kurulan "Uluslararası İşçi Derneği" ile ortaya çıkmıştır. Ulusal düzeyde faaliyet yürüten üst örgütleri ilk defa bir araya gelmesini ise 1913 yılında kurulan "Uluslararası Sendikalar Federasyonu" (IFTU) sağlamıştır (Tokol ve Alper, 2018, s.113)

Uluslararası sendikalar, küreselleşme sürecine bağlı olarak tüm dünyada güç kaybetmiş olmalarına rağmen, hala sosyal politika araçları içerisinde önemli bir yere sahiptir. Uluslararası düzeyde faaliyet yürüten işçi sendikaları, çalışma yaşamına yönelik sorunların yanında, çeşitli toplumsal problemlere, ulus devletlerin dikkatini çekmek

anlamında önemli roller üstlenmektedirler. Özellikle çok uluslu şirketlere karşı iş birliği sağlayarak küresel düzeyde kampanyalar yürüterek işçilerin hak ve çıkarlarını korumayı ve geliştirmeye çalışmaktadırlar. Günümüzde, uluslararası boyutta faaliyet yürüten "Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu (ICFTU), "Dünya Sendikalar Federasyonu" (WFTU) en önemli sendikalar arasındadır (Bedir, 2015, s.23).

1.5.2.4. Uluslararası Sivil Toplum Örgütleri

Teknoloji, ulaşım ve iletişim alanında meydana gelen gelişmeler sivil toplum örgütlerine, farklı coğrafyalarda bulunan ülkelerin, sosyal ve ekonomik sorunlarını görebilme, müdahale edebilme ve kamuoyuna duyurma fırsatı sağlamıştır. Günümüz dünyasının küresel sosyal politika problemleri; yoksulluk, yoksunluk, işsizlik, mülteci, özellikle az gelişmiş ülkelerdeki gıda ve sağlık sorunları, adaletsiz gelir dağlımı gibi problemlerin çözümünde ülkelerin ve uluslararası iş birliğinin yetersizliği, sivil toplum örgütleri gibi dayanışma kurumlarına olan ihtiyacı her geçen gün arttırmaktadır (Şenkal, 2003, s.100). Uluslararası platformlarda, bu anlamda faaliyet gösteren çok sayıda örgüt vardır. Bu anlamda ülkemizde bulunan; Türk Diyanet Vakfı, Türk Kızılay Derneği, İnsani Yardım Derneği (İHH), Yeryüzü Doktorları Derneği gibi bazı kuruluşalar örnek gösterilebilir.

1.5.3. Sosyal Politikanın Bölgesel Tarafları

1.5.3.1. Avrupa Konseyi

Avrupa Konseyi, 1949 yılında Avrupa Devletleri tarafından, demokrasi ve hukuk düzeninin geliştirilmesi amacıyla kurulan uluslararası bir örgüttür. Konsey hedefleri doğrultusunda, ülkelere yönelik çeşitli yükümlülükler, çeşitli alanlarda birtakım standartlar getirmektedir. Sosyal politika bağlamında örgütün en önemli belgeleri arasında 1950 yılında kabul edilen, "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi" bulunmaktadır (Tokol, 2017, s.118).

1.5.3.2. Avrupa Birliği

İkinci Dünya Savaşı ardından oldukça zarar gören Avrupa'yı yeniden yapılandırmak, kalıcı siyasal ve sosyal barışı tesis edebilmek gayesiyle 1957 yılında Roma Antlaşması ile "Avrupa Ekonomik Topluluğu" (AET) kurulmuştur. Kuruluşunun

ilk yıllarında, daha çok ekonomik ilişkiler düzeyinde bütünleşmeye yönelik hedefleri bulunan topluluk, ilerleyen dönemlerde sosyal düzenlemelere daha ağırlık veren bir yapıya dönüşmüştür. Nitekim 1992 yılında, "Mastrich Antlaşması" ile "Avrupa Birliği" (AB) adını almıştır (Bedir, 2015, s.22).

Uluslararası ekonomik ve siyasi birlik olan ve 29 üye ülkeden oluşan Avrupa Birliğinin sosyal politika bağlamında önemli düzenlemeleri bulunmaktadır. 1989 yılında birliğin antlaşma metnine "Sosyal Politika Protokolü ve Sosyal Politika Antlaşması'nın" eklenmesi, 2000 yılında sosyal ve kültürel haklar alanında düzenlenen "Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı" bu düzenlemelerden bazılarıdır. Avrupa Birliği tarafından yürütülen sosyal politikaya yönelik düzenlemeler ile AB ülkeleri arasında; ücretler, çalışma koşulları, iş hukuku, iş sağlığı ve güvenliği, ayrımcılığın önlenmesi, eşitlik, sendikal haklar ve dernek kurma hakkı gibi alanlarda faaliyet göstererek belli standartlar oluşturulmaya çalışılmaktadır (Tokol ve Alper, 2018, s.110).

1.5.4. Dünyada Sosyal Politikanın Gelişimi

Tarihsel süreç değişimi üç dönem olarak kategorileştirebiliriz. Toffler bu kategorileri şu şekilde ifade etmiştir. Birincisi tarım toplumu, ikincisi Sanayi Toplumu ve son olarak da Bilgi Toplumudur (Mercan, Demir, Oyur, 2013, s.116).

Dünya ekonomik ve siyasal değişiminde Sanayi Devrimi önemli bir yere sahiptir. Sanayi Devrimi ile ekonomik yapıda radikal değişimler meydana gelmiştir. Bunlardan en önemli değişim işçi sınıfının bir ekonomik aktör olarak ortaya çıkmasıdır. Sanayi Devrimi öncesi sosyal politika kavramına bakacak olursak, tarıma dayalı toplum ve sosyal düzeni tanımlamak ve tarihsel sürecine bakmak doğru olacaktır.

M.Ö. 8000'lerde yerleşik hayata geçilmesi ve tarımsal üretim yapılması ile birlikte, sermayenin ana mülkiyet argümanı toprak olmuştur. Sanayi Devrimine gelene kadar, insan ve hayvanların kas gücü ve bu kas gücü ile çalışan aletler üzerinden yürüyen bir ekonomik sistem ve insan gücünden bahsedebiliriz (Özdemir, 2014, s.1).

Tarım toplumlarında insan kas gücü yanında en az onun kadar önemli diğer bir tarımsal üretim unsuru ise hayvanlardır. Bu dönemde hayvanlara da önem verilmiştir.

Hayvanları tarıma uygun bir şekilde evcilleştirme bu dönemin önemli özelliklerindendir. Bunun yanında tarımsal üretim genellikle ticari amaçlı değil ihtiyaç amaçlı yapılmış, dönem insanları kendi ihtiyaçları oranında tarımsal üretim yoluna gitmişlerdir. Bu çerçevede tarımsal ürün ticareti de lokal ve küçük çaplı yapılmıştır. Tarım toplumlarında kitlesel üretimden söz etmek pek mümkün değildir. Tarımın gelişmeye başlaması ile birlikte sulama kanalları ve köy benzeri küçük yerleşim yerleri de kurulmaya başlanmıştır (Özdemir, 2014, s.3)

Tarıma dayalı dönemin verimsiz bir dönem olarak algılanması doğru değildir. Tarımsal dönemde atılan adımlar Sanayi toplumunun temellerini oluşturmuştur. Özellikle traktör gibi tarım makinalarının da geliştirilmeye başlanması ile insan emeğiyle işlenemeyecek büyük toprakların işlenerek artı değerin ortaya çıkmasının yolu açılmıştır. Tarım toplumlarının, günümüzdeki anlamı kapsamında, yönetimsel özelliği, ise katı milliyetçiliğe ve merkezi devlet anlayışının olmadığıdır (Aksoy, 2016, s.32).

Bir işçi sınıfı ve artı değerden çok da bahsedemeyeceğimiz Sanayi Devrimi öncesi toplumlarda sosyal politikanın da varlığının son derece kısıtlı olduğunu söyleyebiliriz. Ancak insanlık tarihinde yeni bir toplum düzeni olan kapitalist toplum düzeninin doğuşuna yol açan, ekonomik ve toplumsal yaşamda yeni bir çağı başlatan ve böylece derin ve köklü değişimleri simgeleyen bir büyük olay olan Sanayi devrimi, devletlerin sosyal nitelikli politikalar izlemeye başlamalarına ve bu politikaların zaman içinde gelişmesine yol açtığı ifade edilebilir.

Sanayi Devrimi süreci, iktisadi ve toplumsal dönüşüm ile birlikte iktisadi bir büyümenin de hareketlendiği ve büyüdüğü bir süreçten bahsedilebilir. Tarihte birçok dönemde büyük teknolojik gelişimlerin olduğu görülmektedir. Fakat bunlardan Sanayi Devrimi'ni özel kılan bu teknolojik gelişmelerin sonucunda toplumsal, siyasal ve ekonomik anlamda köklü bir değişimin ortaya çıkmış olmasıdır. Sanayi Devrimi sürecini de diğer teknolojik gelişmelerden ayıran özelliğin bu olduğu söyleyebilir (Özdemir, 2014, s.8).

Cromwell isyanının yaratmış olduğu etkiler ile cumhuriyet fikrinin şekillenmeye başlaması, toplum yapısının sosyal ve ekonomik açıdan değişmesi, gelişmeye başlayan

ticaret, denizaşırı ticaretin yapılması ile başka kültürlerle iletişimin artması, merkantilizm (Parlak, 2011, s.523), dokuma ve madencilik alanında ticaretin gelişmesi, nüfus artışı, nüfustaki değişimler, tarım ve ticaret alanındaki devrimler, ulaşımdaki gelişmeler, teknolojideki ve finans piyasalarındaki gelişmeler Sanayi Devrimi'ni ortaya çıkarmıştır (Torun, 2003, s.183).

Sanayi devrimi ekonomik, sosyal ve siyasal yönetsel alanda değişimlere yol açmıştır. Bu değişim ve dönüşüm sonrasında ortaya çıkan yeni toplum düzenine 'Sanayi Toplumu' denilmektedir. Sanayi Devrimi sonucu oluşan bu yeni ekonomik ve toplumsal yapı kimilerine göre insanlığın tabiatın koşullarına bağlılıktan kurtulma olarak nitelendirilip olumlu şekilde karşılanırken, Theodore Kaczynski savunduğu muhalif bakış açısına göre, bu yeni toplum ve ekonomik düzenin kötü sonuçlara yol açacağı öngörülmüştür. Kaczynski'nin bu konudaki görüşüne bakacak olursak, sanayi devriminin büyük acılara sebep olduğunu ve gelişen teknolojinin insanları ve toplumları daha büyük sorunların içerisine sürükleyeceğini, doğal yaşamın kötü yönde değişeceğini hatta gelişmiş ülkelerin dahi fiziksel acılarını artacağı şeklindedir (Aksoy, 2016, s.34). Sanayi Devrimi sosyo-ekonomik alanda birçok değişimi beraberinde getirmiştir. Bu değişimlere bakıldığında, fabrikaların kurulması ile işletmeler ailelerden ayrılmıştır. Ayrıca iş bölümünün zorunlu olmasına neden olmuştur. İş bölümünün yapılması farklı meslekler arasındaki iş bölümünün yapılmasından çıkmış, aynı işletmede çalışanlar içinde de oluşmaya başlamıştır. Sanayi toplumlarının ana vurgusu sermaye birikimi haline gelmiştir. En önemlisi de işçi olgusunun oluşmasıdır. Sanayi toplumunun gelişmesi ve fabrikaların kurulması ile birlikte işçiye ihtiyaç ciddi şekilde artmış, bu noktada işçilerin çalışma şartları ve yaşam koşulları sanayi toplumlarında ana problemlerden biri haline gelmiştir (Aron, 1997, ss.65-67). Sanayi devrimi sonrasında ortaya çıkan yeni istihdam koşulları da yeni birtakım sorunları beraberinde getirdi. En önemli sorun, fabrikaların gelişmesiyle birlikte işsiz kalan lonca mensubu ve zanaatkarların büyük sanayi şehirlerine akın etmeleri sonucu ortaya çıkan sosyal sefalettir. Ayrıca loncaların yok olmasıyla birlikte usta ve kalfalar da yeni ekonomik sistemde birer emekçi durumuna geldiler (Şenkal, 2011, s.25).

Sanayi devrimi ile meydana gelen ekonomik düzenle genel olarak yönetimsel olarak özelde ise kamu yönetiminde farklı bir anlayışa geçilmesini zorunlu kılmıştır. Kentsel ve yerel yönetim anlayışının yeniden yapılandırılması, merkezileşmeyle birlikte bürokratik bir dönüşüm, "ulus-devlet" yerleşmiş ve yaygınlaşmaya başlamasıyla değerleri, normları ve kurumların sistemini yeniden şekillendirmiştir. Kamu yönetimi hiyerarşi ve iş bölümüne dayandırılmıştır. Bu noktada bu dönemin en büyük iki teorisyeni Frederick W. Taylor ve Henri Fayol'dur. Gerek Taylor'un "Bilimsel Yönetimin İlkeleri" gerekse Fayol'un "Genel ve Endüstriyel Yönetim" çalışmaları bu konulara değinen ilk çalışma örnekleridir. Yönetim biliminde, klasik eserler olarak kabul edilen bu çalışmalar sanayi toplumunun yönetim düşüncesini incelemiştir (Bakkalbaşı, 2017, s.432).

Kentlerin ve yerel yönetimlerin yönetiminin yeniden yapılanması; üretim sisteminde köklü değişimler, teknolojik gelişim ve büyüyen kentler ve kentlerin çoğalması, eğitim, sağlık, işsizlik, konut ve altyapı gibi sorunları beraberinde getirmiştir. Bunun yanında tren, uçak gibi yeni ulaşım şekillerinin de ortaya çıkması ile yeni kamu kurumlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu gelişmelerle beraber, kamu sektörü büyümeye başlamış, özellikle kentsel alanları kapsaması ile modern kent hizmetleri ve yerel yönetim birimleri değişime uğramaya ve önemli olmaya başlamıştır (Candan, Oktay ve Sürmeli, 2018, s.869).

1.5.5. Türkiye'de Sosyal Politikanın Gelişimi

Devletlerin sosyal politika alanında gelişmişliğini belirleyen etkenlerden en önemlisinin sanayi devriminin etkilerinin Cumhuriyet öncesi Türk sosyo-ekonomik ve siyasi hayatında pek de yer bulamadığını görmekteyiz. Padişahlıkla yürütülen Osmanlı sisteminde Avrupa ülkelerinde ortaya çıkan sanayi devrimi ile ortaya çıkan politikalar yer bulamamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkılma sürecine girdiği ve II. Meşrutiyet döneminde "İttihat ve Terakki"nin iktidara gelmesiyle ancak milli iktisat düşüncesinden bahsedilmeye başlanmıştır. Osmanlı döneminde, yönetim şeklinden dolayı, ticaret, gayrimüslimler eliyle yürütülmüştür. Yani geç Osmanlı olarak nitelendirebileceğimiz dönemde Yahudi, Ermeni ve Rumlar eliyle yürütülen ticaret kendine özgü bir sermaye sınıfı ortaya çıkarmıştır. Endüstriyel ve kültürel devrime izin verilmeyen Osmanlı Devleti'nde burjuvazinin oluşmasına da izin verilmemiştir (Duman, 2010, s.295).

Türk tarihinde Cumhuriyet öncesi dönem için dünyadaki sosyal politikalar geçiş için gerekli koşullar Osmanlı yönetim biçimi ile mümkün olamadığından Cumhuriyet dönemi öncesi sağlıklı bir sosyal politika uygulamasından bahsetmek mümkün olamamaktadır. Bu noktada Cumhuriyet öncesi dönemi, Tanzimat'a kadar süregelen süreç, Tanzimat ve Meşrutiyet dönemi şeklinde ayrılarak incelenebilir. Osmanlı İmparatorluğu'nun yapısı gereği; din temelli inanç sisteminin güçsüzü koruma anlayışı, aile yapısı, komşuluk ilişkileri, yoğun akrabalık bağları gibi sosyal ilişkiler ile toplumun korunması gereken kısmın (yoksul, hasta, dul, yetim vb.) korunduğu görülmektedir. Ancak bu durum, sosyal politika kapsamında değerlendirilemez. Bunu insani yardım olarak görmek, daha doğru bir tespit olacağı ifade edilmektedir (Altan, 2008, s.65). Bu tarz bir yönetim sistemi ve toplum yapısı, sosyal devletin sağlayacağı imkânların talep edilmesini geciktirerek, sosyal politikanın gelişimini desteklemek bir yana engellemiştir. Ancak bu yardım ve destekler kişiye bağlı ve daha çok acıma duygusundan kaynaklanan yardımlar olduğundan ve sistematik ve kurallara dayalı bir yapısı olmadığından sosyal politika çerçevesinde değerlendirilmesi mümkün değildir. Buradan da anlaşılacağı üzere, sosyal politikanın olmazsa olmaz özellikleri, kurumsal, düzenli, standartlara bağlı ve hak temelli olmasıdır.

Osmanlı İmparatorluğu'nda sosyal politika kurumu olarak en yakın örgütlenmeler, vakıf ve loncalardır. Bunun dışındaki yardımlar daha çok İslam dini gereklerince yerine getirilen yardımlardır. Osmanlı'da zengin kişilerin İslami veya sosyal alandaki ihtiyaçları karşılamak için kurdukları vakıflar, tüm dünyada en iyi örnek yapılanmalar olmuştur. Varlıklı kişiler ilgili vakıflara gelir olarak taşınmazlarının gelirlerini bağışlamışlar ayrıca yaptıkları bağışlarla da vakfın devamını sağlamışlardır. Padişahlar, saray eşrafı ve zenginlerin kurdukları bu vakıflara devlet de vergi muafiyeti getirerek dolaylı yönden desteklerde bulunmuşlardır (Bedir, 2016, s.45).

Osmanlı İmparatorluğu içindeki bir diğer dikkate değer kurum Ahilik kurumudur. Ahilik 13.yy.'dan itibaren Anadolu'da dini ve mesleki örgütlenmeler olarak ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede tıpkı Avrupa'da olduğu gibi Osmanlı'da da iş ilişkilerinin sistematikleşmesinde iş örgütleri etkili olmuştur (Özcan, 2006, s.41). Ahi teşkilatlarının konumuz ile ilgili en önemli özelliği, esnaf örgütü olma özelliği açışından, ekonomik

faaliyetlerin, olabildiğince ihtilaf ve sorundan uzak, uyum içinde sosyal dayanışma çerçevesinde gerçekleştirmeleridir.

Ancak 15.yy'a gelindiğinde, esnaf katı kuralları olan Ahilik örgütlenmelerinden kopmaya ve daha çok çıkarlarının korunduğu örgütlenmeler kurmaya başlamışlardır. Lonca dediğimiz bu örgütlenmeler ayrıca müslim-gayrimüslim ayrımını da ortadan kaldırmaya başlamıştır. Lonca örgütlenmesinin, Avrupa tarzı bir örgütlenme olduğunu söylemek yanlış olmaz. Devletin uyguladığı merkeziyetçi politikalar ile bir sorun yaşamayan, devlet gücünün denetim ve gözetiminde olan lonca teşkilatı, bu yapısı sayesinde hızla güçlenmiş ve esnaf ve zanaatkara egemen hale gelmiştir (Şişman, 2017, s.4). Lonca sistemi sosyal politikalar açısından ilk örnekleri vermesi açısından önemlidir. Meslek gruplarınca kurulan loncaların işlevlerine bakılacak olursa, ortak bir sandık sisteminin olduğu, bu sandıkta locaya üye olanlar tarafından bir bütçe oluşturulduğu, loncanın gerekli gördüğü durumlarda iş kuranlara finansal destek sağlandığı, loncadaki kişilere engellilik, yaşlılık, hastalık, ölüm gibi sosyal yardımlar yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu da din, aile gibi daha sübjektif yardım sisteminin yerini daha kurumsal bir sosyal sisteme bırakmaya başlaması olarak nitelendirilebilir (Bayram, 2012, s.88).

18. yy. ile çözülme sürecine giren loncaların yerini Sanayi Devrimi etkisiyle sendikaların alması gerektiği düşünülse de Avrupa'daki gibi sanayileşme ile birlikte meslek gruplarının yerini sendikalar, işyerlerinin yerini de fabrikalar alamamış, kısacası Osmanlı bu süreci Avrupa gibi yaşayamamış ve sendikal örgütlenmek Avrupa'daki gibi sistemleştirilememiştir (Aslan, 2018, s.2).

Osmanlı'da köklü değişimlerin Tanzimat (1839) ve Meşrutiyet dönemi ile olmuştur. Avrupa'ya yakınlaşma ve gelişmelere adapte olabilmek için bazı adımların atılması zorunluluğu doğmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki dönüşümün Avrupa gibi gelişmemesi ve yerleşmemesinin en büyük sebebi, Avrupa'da sanayileşme ve devrim ile tabandan gelen talepler hakların doğmasına ve yönetimlerin bu hakları kabul etmesine yol açmıştır. Ancak Osmanlı'nın ne tarihsel gelişimi ne yönetim şekli ne de sanayileşme seviyesi Avrupa ile aynı olmadığı için, uyum kapsamında, haklar tabandan gelen taleplere göre değil Avrupa'ya entegre ve tepeden inme şeklinde yapılmıştır. Bu noktadan hareketle, Türk siyasal ve ekonomik gelişimi Avrupa'dan farklı olarak gelişmiştir. Gerek

Osmanlı gerek se Türkiye Cumhuriyeti tarihinde, Avrupa'nın aksine, hukuki durum fiili durumun öncesinde gerçekleştiği ifade edilmektedir (Köksal, 2010, s.3).

Tanzimat ve Meşrutiyet döneminin en önemli özelliği örf ve adetlere dayalı hukukunun yerini yazılı kurallara bağlı pozitif hukuk sistemine geçilmesidir (Uçkan, 1999, s.160). Ayrıca bu dönemde iş hayatında ve sanayileşmede köklü gelişmeler yaşanmış, ordunun ihtiyaçlarını karşılamanın yanında devletin iş hayatındaki yerini sağlamlaştırmak adına tekstilden, deri fabrikalarına birçok alanda fabrikalar kurulmuştur. Bu fabrikaların kuruluşu ile birlikte işçi hakları ve iş koşullarının düzeltilmesine yönelik ilk hareketlerin de bu dönem ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak tüm bu çabalara karşın sanayileşmenin, çeşitli nedenlere bağlı olarak, istenildiği şekilde gelişmemesi, dahası küçük tezgâh ve atölye sahiplerinin de çöküşe geçmesi işgücünün Osmanlı'da hızlıca yok olmasına yol açmıştır (Önsoy, 1984, s.11).

Osmanlı'da sanayileşmenin oluşamamasının nedenlerinden biri, toplumsal yapının farklı etnik gruplardan oluşması nedeniyle ekonomik iş birliğinin olmaması ve yeni bir örgütlenme şeklinin oluşamamasıdır. Ayrıca tarımsal artının üretime değil savaş giderlerine aktarılması da sanayileşmenin önünü kapatmıştır. Bunun yanında Osmanlı'nın ekonomisini çökerten anlaşmalar (mesela 1838 Balta Limanı Sözleşmesi) ve Kapitülasyonlar nedeniyle dış ticaretin kontrol edilememesi ve ekonominin yönetim tarafından bağımsız olarak yürütülememesi sanayileşmeyi engellemiştir. Son olarak, yabancılara ve azınlıklara tanınan haklar ile birlikte vergi sistemindeki adaletsizlikler ve bunları düzenleyebilecek oturmuş bir maliye politikası olmaması da yönetimin çabalarını boşuna çıkarmıştır. Ancak her şeye rağmen işçi sayısındaki artış ile birlikte işletmelerde çalışanların haklarına yönelik ilk hukuk kuralları oluşmaya başlamıştır. İlk olarak, "1865 tarihli Ereğli Kömür Maden-i Hümayun İdaresi Nizamnâmesi" yürürlüğe girmiştir. Dönemi için oldukça üst düzeyde bir sosyal politika düzenlemesi olarak da kabul edebileceğimiz bu nizamname, özü bakımından bölgedeki kömür madenlerinde üretimi düzenli hale getirmek için birtakım hükümler içermektedir. İşçiler için de pozitif anlamda haklar tanımlanmış olan bu nizamname padişah tarafından kabul görmemiştir. Ancak Ereğli Sancağı Kaymakamı Dilaver Paşa tarafından hazırlanmış bir tasarı olarak, fiili olarak kısmen de olsa uygulanmıştır. Dilaver Paşa daha sonra "Maadin Nizamnamesi

(1869)" ile zorunlu çalışmayı yasaklamakta, kazalar sonucu oluşan durumlarda işçiye tazminat hakkı ve iş kazalarını önleyecek tedbirler konusunda düzenlemeler yer almaktadır. İlgili nizamname sadece Ereğli'de değil İmparatorluğun çeşitli maden bölgelerinde de uygulanmıştır (Dilik,1985, s.93).

İhtiyaç sahiplerine yardıma yönelik sosyal yardım amaçlı ilk gönüllü dernekler imparatorlukta ve dışarda oldukça karmaşık dönemlerin yaşandığı bir süreçte ortaya çıkmaya başlamıştır. 1868 yılında savaş dönemlerinde cepheye ve cephe arkasına sağlık, tedavi ve yardım vb. hizmetleri götürmek için şimdiki adıyla Kızılay olan Osmanlı Mecruhunî Askeri Muavenet Cemiyeti kurulmuştur (Altan, 2008, s.68). Çeşitli organizasyonlar düzenleyerek toplumsal dayanışma ve yardımlaşmaya katkıda bulunmuş ayrıca yoksullara yönelik çalışmalar da yapmıştır. Darülaceze ve Darüşşafakanın da bu dönemde önemli çalışmalarda bulunmuştur. Darülaceze, sokakta yaşayanlara yardım ederken, Darüşşafaka ise şehit çocukları ve babası olmayan çocukların eğitim için çaba harcamıştır. Hatta II. Abdulhamit tarafından ilk kez kör, sağır ve dilsizler adına bir okul kurulduğu ve bu kurulan okulun kamusal politikalara konu olduğu görülmektedir (Demirci ve Akyol, 2013, s.39). Bu dönem sosyal yardımlar konusunda kamu kaynakları ile yardımların içiçe girdiği görülmektedir. Buna en iyi örnek; Darülaceze'nin kuruluşu aşamasında 72.000 altın lira ihtiyacın karşılanması için II. Abdülhamid 7.000 altın lira değerindeki eşya bağışlamış ayrıca kendine ait hazinesinden 10.000 altın lira hibe etmiştir. Eksik kalan miktar için ise piyango düzenlemiş ve bağışlarla birlikte 50.000 altın lira toplanarak kuruma verilmiştir (Demirci ve Akyol, 2013, s.40).

Osmanlı'nın son dönemlerine gelindiğinde, sivil memurları ve askerlerin eşleri ve çocuklarını kapsam içine alan yaşlılık, malullük ve ölüm sigortaları gibi sosyal güvenlik uygulamalarının da başladığı görülmektedir. Bu sandıkların ilk örnekleri, 1866'da kurulan Askeri Tekaüt Sandığı, 1881'de askerlerin haricindeki memurlar için kurulan Tekaüt Sandığı ve 1890'da kurulan Seyri Sefain Tekaüt Sandığı'dır. Fakat batıdaki gelişmelere uyumlu bir sanayileşme yaşanamaması ve bundan hareketle "sosyal koruma" talep edecek bilinçte bir işçi kitlesinin oluşmaması, bunun yanında da hala aile ilişkilerinin sıkı şekilde sürdüğü bir yapıda yukarda değinilen uygulamalar 1940'lı yılların ortalarına kadar olması gereken gibi bir sosyal güvenlik yapısına dönüşememiştir.

II. Meşrutiyet ile grevin anayasal hak olmasıyla ve kötü koşullarda çalışan işçilerin anayasada bulunan haklarını kullanmak istemleriyle grevler gerçekleştirilmiştir. Farklı sektörlerde ama özellikle demiryolu işçilerinin yaptığı grevler sonrası hükümet 1909 yılında Tatil-i Eşgal Kanunu ile çalışma ile ilgili normlara yönelik ilk düzenleme ortaya çıkarılmıştır (Şişman, 2017, s.6).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun ilk yılları olan 1920- 1935 yılları arasında, sanayileşme; savaştan çıkılmış olması, güçlü bir sermaye ve vasıflı işgücünün olmaması, Aşar vergisinin kaldırılması (1925) ve bu verginin kaldırılması ile devletin sermayeye desteğini sağlayacak gelirlerde azalma meydana gelmesi, altyapı yetersizlikleri, Lozan Antlaşması'nın yerli sermayenin desteklenmesini engelleyici maddeler içermesi gibi nedenlerle başarısızlığa uğramıştır. Ancak yeni Cumhuriyet'in en önemli hedeflerinde birisi, tüm imkânsızlıklara rağmen, sanayinin gelişmesi olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bunun en iyi kanıtı, İzmir İktisat Kongresi'nin 17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihleri arasında İzmir'de toplanmasıdır. Cumhuriyetin ilk uzlaşı arayışı olarak nitelendirilebilecek olan İzmir İktisat Kongresi'ne "her ilçeden bir tüccar, bir sanatkâr, bir işçi, bir şirket, bir banka, üç çiftçi temsilcisi olmak üzere sekiz kişi katılmıştır". 1135 delegenin katılımı ile gerçekleştirilen kongrede bu katılımcıların "onda birini işçi temsilcileri" oluşturmuştur (Görmüş, 2007, s.120). Kongrede işçiler, işçi hakları ile ilgili birtakım taleplerini sunmuşlardır. Bu taleplere bakacak olursak; amele isminin işçi olarak değiştirilmesi, çalışma koşullarının düzeltilmesi, çalışma saatleri, örgütlenme hakkı gibi taleplerdir. Ancak kongrede bu taleplerden sadece işverenleri olumsuz yönde etkileyemeyecek olanlar kabul görmüştür (Şişman, 2017, s.7). 1930'lara gelindiğinde özel sektörün kalkındırılarak ekonominin dinamiği haline getirme fikri yerini devlet eliyle yürütülen karma ekonomi fikrine bırakmıştır. Ekonominin ve sanayinin devlet müdahalesi ve denetimi altında yürümeye başladığı bu yıllarda çalışanlarla ilgili ilk koruyucu tedbirlerin alınması ve ilgili konuda mevzuatların oluşmaya başlaması süreci göze çarpmaktadır. Devlet kamu yararı güderek, ekonomik anlamda güçsüz ve bu çalışanlara bağımlı kişilerin istismar edilmesinin önünü kesmek adına müdahaleci bir yaklaşım sergilemiştir (Özel, 2002, s.243).

Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşme sürecinin ilk adımlarının maden işletmeleriyle gerçekleştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Gerek askeri olarak güvensiz bir ortam, enerji kaynakları konusunda kömürün o dönem için en önemli enerji kaynağı olması askeri ve sanayileşme açısından kömür madenlerini önemli bir yere taşımıştır. Ayrıca en çok işçinin bulunduğu sanayi kolunun da kömür madenleri olduğu söylenebilir. Bu nedenlerden dolayı madenlere önem verilmiş ve Avrupa çizgisinde modern sosyal politika anlayışı çerçevesinde, işçiler odak noktası haline gelmiştir (Güler, 2011, s.75).

1924 Anayasası'nın liberal devlet modeline entegre, bireysel özgürlükler ve doğal hukuk normlarını esas alan bir anayasa yolunda önemli adımlar atılmış bir anayasa olduğu söylenebilir. Ancak liberal çizgide olan 1924 anayasası, sosyal devlet anlayışının değil de daha çok bireysel hak ve özgürlüklerin üzerinde durmuştur (Özkul, 2018, s.588).

1925 yılına gelindiğinde Şeyh Sait İsyanları ile başlayan süreçte, "hükümete olağanüstü yetkiler verilmiş ve Takriri Sükûn Kanunu" çıkarılmıştır. Bu kanun ile özgürlükler çok ciddi şekilde sekteye uğramış, siyasal yaşamda düşünce yaşamına kadar toplumun pek çok alanı bu durumdan etkilenmiştir. Bu koşullar içinde 1933 yılında yapılan düzenleme ile grev ve lokavt yasağı cezai şarta bağlanarak güçlendirilmiştir (Makal, 2003, s.125).

1930 lardan sonra nitelikli işgücüne gereksinimin arttığı görülmektedir. Bu nedenle nitelikli emek gücünün sağlanması adına eğitimlerin önemi artmış, ayrıca nitelikli işgücü arzının sürekli hale getirilmesi önem kazanmıştır. Ayrıca bu dönemde sanayileşme kapsamında, işgücü ile ilgili olarak, Uluslararası Çalışma Örgütü'ne (ILO) (1932) üye olunarak iş ilişkilerine uluslararası bir standart getirilmesi için çabalar başlamış, çalışma hayatının bireysel ve toplu boyutları kapsamlı olarak düzenlenmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu hem iç hem dış etkenler ile birlikte Cumhuriyet tarihinin ilk iş kanunu Haziran 1936 yılında kabul edilerek bir yıl sonra yürürlüğe girmiştir (Şişman, 2017, s.9). 3008 sayılı İş kanunu ile o dönemin koşulları olan devletçi ekonomi politikaları ve tek partili sistemin izlerini taşımış olduğu ve çok dar kapsamlı kaldığı belirtilmektedir. Bu yıllarda çıkan İş Kanunu'nun modern anlamdaki işçi haklarını pozitif anlamda düzenleyen kanunlar gibi değerlendirmek yanlış olacağı ifade edilmektedir. O dönem işçi-işveren ilişkilerinin ve çalışma koşullarının toplum yararı gütmesi üzerine

organize edildiği görülmektedir. "3008 sayılı İş Kanunu", devletçi politikalar ve dar kapsamlı olarak değerlendirilebilir. O gün koşullarında çıkan İş Kanunu'nun, modern anlamdaki işçi haklarını pozitif anlamda düzenleyen kanunlar olarak değerlendirilemeyeceği belirtilmektedir. 3008 sayılı kanun, grev haklarını yasaklamış, sendikal haklara da yer vermemiştir. İlgili yasa ve o günün yönetim anlayışında, devletin görevi, artan işçi sayısını da dikkate alarak, işçi ile işverenin uyumlu çalışmasını sağlamak, böylece hem sınıfsal oluşumun önüne geçmek hem de olabilecek uyumsuzlukları devlet eliyle çözmek olduğu ifade edilmektedir (Oğuzman, 1967, s.216).

Türkiye savaşa girmemesine rağmen İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük oranda etkilenmiştir. Bu süreçte, işçi ücretleri yarı yarıya azalmış ve ekonomik bir darboğaz yaşanmıştır. 1940 da çıkarılan Milli Koruma Kanunu ile de İş Kanunu'nun (1960 yılına kadar yürürlükte kalmıştır) birçok maddesi yürürlükten kaldırılmış, hükümete çalışma hayatı ile ilgili olağanüstü yetkiler verilmiştir. Milli Koruma Kanunu'na göre, Zonguldak maden sahasında, Batı Anadolu linyit sahasında ve tarımda uygun ücretlerle uygun her vatandaşa çalışma zorunluluğu getirilmiştir. Ayrıca hafta tatili yürürlükten kaldırılmış, 16 yaşından büyük erkek çocuklarına madenlerde çalışma yolu açılmıştır. Kadınlarda ise 12 yaş üzeri kız ve erkek çocuklarının dokuma sektöründe çalışmasına izin verilmiştir. Yani bu düzenleme işgücü açığını kapatmaya yönelik ortaya çıkmıştır (Zorlu, 2014, s.131).

1940'lı yıllarda en önemli eğitim oluşumunun Köy Enstitüleri olduğunu söylemek doğru olacaktır. 17 Nisan 1940 tarihli ve 3803 sayılı yasaya dayanarak açılan bu okul sistemi gerek sosyal politika gerek eğitim alanında en önemli oluşumdur. Bu okulların kurulmasının amacı köy okullarına öğretmen yetiştirmek iken yıllar içinde dönemin kırsal alandaki sorunlarının çözümünde toplumsal bir misyon üstlenmiştir. Köy Enstitüleri, kırsal ile kent arasındaki sosyoekonomik eşitsizlikleri azaltmak, eğitime farklı bir tarz ile yaklaşarak herkesin eğitime eşit derecede ulaşmasını sağlamak anlamında önemli bir sosyal politika uygulaması olduğu belirtilmektedir (Eyyüpoğlu, 2017, s.5).

1946 yılına gelindiğinde tek partili sistemden çok partili sisteme geçilmiştir. Bu rekabetçi siyasal ortam, işçi sınıfının, oy potansiyelinin yüksekliği göz önünde bulundurulursa, siyasal hayatta etkinliğini arttırmıştır. Ayrıca, 2. Dünya Savaşı sonrası süreçte, Türkiye üzerinde hem ekonomisi hem de iş hayatı konusunda uluslararası etkinin

arttırıldığı bir dönemdir. Bu dönem, batı ülkelerinde sanayileşmenin sonucunda, sosyal güvenlik akımı ve buna bağlı olarak yeni sigorta kollarının kurularak, sosyal güvenlik sisteminin geliştiği bir dönemdir. (Çelik, 2014, s.87).

Milli Kalkınma Partisi (1945) ve Demokrat Parti (1946)'nin kurulmasının sonucunda siyasal yaşam değişmiş ve sendikaların kurulması için siyasi ortam oluşmaya başlamıştır. 1946 yılında Cemiyetler Kanunu ile sınıf temelli örgütlenmelerin kurulmasının önündeki engeller kaldırılmış, İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun (1947) kabul edilmiş ve "Türkiye'de sendika kurma hakkı ilk kez özel bir kanunla tanınmıştır." Ancak bu yasal düzenlemeler, sıkı denetimler getirilmesi, siyaset yapma konusundaki yasaklar, toplu pazarlık hakkının tanınmaması gibi uygulamalarla beklentinin çok gerisinde kalmış ve büyük oranda işlevsizleşmiş olduğu belirtilmektedir (Çelik, 2014, s.87).

Türkiye'deki sosyal hayata o dönem için etkili olan bir diğer gelişme, 1947 yılında ABD'de ilan edilen Truman Doktrini ve Marshall Planı'dır. Bu süreçler, ekonomik hayatı bir miktar hareketlendirmiştir. Ayrıca bu düzenlemeler ile devlet tarafından yapılan müdahaleleri sınırlandırma amaçlanmıştır (Akıncı ve Usta, 2016, s.282).

1945 sonrası ücretli sınıfın toplam işgücü içinde oranının artması, kentlere göçün artması sonucunda kentleşmenin arttığı görüşmüştür. Hızlı kentleşmenin zorunlu sonucu "barınma sorunları, kentsel yoksulluk, olumsuz sağlık koşulları gibi sorunlar ortaya çıkmaya başlamış" ayrıca kenetlenmiş aile yapısında kentleşme ile meydana gelen çözülme zorunlu olarak sosyal güvenliğe olan ihtiyacı arttırmıştır. 1945 yılında kurulan 'İşçi Sigortası Kurumu' bu noktada birtakım ihtiyaçlara yönelik düzenlemeler getirse de yeterli olmaktan uzaktır (Buğra, 2008, s.161).

1960 yılı Türkiye'nin her alanda olduğu gibi ekonomisi ve devlet yapısı önemli bir kırılma noktasıdır. 1960 ihtilalinden sonra, özellikle 1963 yılından itibaren yapılan 5 yıllık kalkınma planları yapılmış, ekonomik hayat konusunda planlı politikalar dönemi başlamıştır. Bu dönemdeki en önemli gelişmelerden biri ise sosyal devlet anlayışının gelişmesi, devletin bu çerçevedeki görevleri şeffaf bir niteliğe bürünmesidir. 1961

Anayasası bir dönüm noktası olduğu belirtilmektedir. Bu anayasa ile çalışma koşulları, sosyal güvenlik, parasız eğitim gibi sosyal devletin gereği olan birçok düzenleme hayata geçirilmiştir. 1961 Anayasası "sosyal hukuk devleti" tanımına ve kapsamına yer verilmiş olan ilk anayasadır. "Sosyal ve İktisadi Haklar ve Ödevler" ilk kez anayasa ile düzenlenmiştir. Sendikal hakların tanımlanması ise yasal düzenlemeler ile mümkün olmuştur (Şişman, 2017, s.13). Bülent Ecevit'in çalışma Bakanı olduğu bu dönemde, 274 sayılı Sendikalar Kanunu ile 275 sayılı Toplu İş Sözleşmesi Grev Lokavt Kanunu'nu yürürlüğe girmiştir. Bu Kanunlar ile sendikal haklar konusunda çok önemli bir atılım olan grev hakkı, işçilere tanımıştır. 1967 yılında 3008 sayılı İş Kanunu'nun yetersizliği nedeniyle yeni bir kanun yoluna gidilmiş, çok daha kapsamlı bir metin olan '931 sayılı İş Kanunu' yürürlüğe girmiştir. Bu yasa ile engelliler ve eski hükümlü olan işçi hakları dahil tüm çalışma hayatı ile ilgili yeni düzenlemeler getirmiştir. Ancak bu dönem uzun soluklu olamamış ve 3 yıl sürebilmiştir. Özellikle meclis komisyonlarının seçimleri aşamasında Anayasaya aykırılığı gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi tarafından şekil yönünden iptal edilmiştir. Bu iptalden sonra içerik olarak neredeyse aynı olan '1475 sayılı İş Kanunu' yürürlüğe girmiş ve 2003 yılında kabul edilen '4857 sayılı Kanun' yürürlüğe girene kadar varlığını sürdürmüştür (Kaya, 2003, s.3).

"1497 sayılı Esnaf ve Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigorta Kurumu Kanunu" (1971) ile esnaf ve sanatkârlar ve diğer bağımsız çalışanların sosyal güvenliği düzenlenmiştir. Ayrıca, sosyal politika hareketi açısından önemli olan ve toplumsal diyalog açışından ilk adım olarak nitelendirebileceğimiz Ecevit hükümeti "Toplumsal Anlaşma" imzalamıştır. Bu anlaşmanın amacı, demokrasi ve ekonomi alanında güçlendirmeye yönelik çalışmalar yapmak, kalkınmayı dengeli ve sağlıklı bir şekilde hızlandırmak, refah toplumu hedefiyle, refahı tüm toplum kesimlerine yaygınlaştırmak, kamuda çalışma barışını sağlamaktır (Görmüş, 2007, s.122). Ayrıca sosyal politika açısından bu yıllar için en önemli gelişme ise 1976 yılında yürürlüğe giren, 2022 sayılı "65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun" dur. Bu kanun ile sınırları belirli ve tamamen devlet tarafından finanse edilen çağdaş bir düzenleme olması açısından önemlidir. Ayrıca bu kanun "engelli aylığı, bakıma muhtaç engelli aylığı ve engelli yakını aylığını" da kapsamına almıştır.

1970'lerde Dünya'da baş gösteren petrol krizi Türkiye'yi de ciddi şekilde etkilemiştir. Bu etkilerle ekonomi daralmış, dış borç artmış ve enflasyon yükselmiştir. Bu durum, Türkiye'yi hem politik hem de ekonomik olarak hareket edemez duruma getirmiştir (Öztürk ve Saygın, 2017, s.6).

1980 yılına gelindiğinde Türkiye yeni bir askeri ihtilal yaşamak durumda kalmıştır. 1960 ihtilalinin aksine 1980 ihtilalinden sonra yönetime gelenler, Türkiye'nin yaşadığı karmaşanın ve sıkıntının kaynağı olarak gördükleri siyasi partileri ve sendikaları kapatmışlardır. 1982 Anayasasıyla beraber 1961 Anayasası'nda tanınan haklar kısıtlanmış yani daha kısıtlı bir anayasaya geçildiği ifade edilmektedir (Akıncı, 2013, s.44). '2821 sayılı Sendikalar Kanunu' (1983), '2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi', 'Grev ve Lokavt Kanunu' yürürlüğe girmiş ise de çalışanların mücadelelerini sadece ekonomik alanla sınırlayan bir metinden öteye gidemediği ifade edilmektedir. Bunun yanında sendikal haklar ciddi şekilde sınırlandırılmış, grev yasakları genişletilmiş, toplu pazarlık hakem kontrolüne bırakılmıştır (Şahlanan, 2013, s.111).

Değişen toplumsal yapı, akrabalık gibi ailevi ilişkilerini de çözmüş, toplumda devletin korumasını gerektiren kitleler oluşmaya başlamıştır. Bu noktada dağınık halde oluşturulmuş olan sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplanmasına çalışılarak muhtaç çocuk, yaşlı ve engellilere yönelik hizmet verilmesi için "Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) (1983)" kurulmuştur (Yolcuoğlu, İ.G.,2009, s.48). Fakirleri korumak amaçlı, "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) (1986)" kurulmuş ve fonda toplanan paraların objektif şekilde dağıtım görevi ise "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)" verilmiştir (Metin, 2011, s.188).

1992 yılında "Yeşil Kart" uygulaması ile de sosyal politika kapsamında değerlendirebileceğimiz bir uygulamadır. Bu uygulamadaki ana kıstas "hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında olmamak" ve "yoksul olmak" olarak belirlenmiştir. Yeşil kart sahibi kişilerin "tetkik ve ilaç tutarları ve ayakta ve yataklı tedavileri Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerde ve üniversite hastanelerinde ücretsiz" olarak yapılmıştır. Bu uygulama daha sonra yerini Genel Sağlık Sigortası (2012)'na bırakmıştır (Tatar, 2011, s.126).

2001 ekonomik krizi ekonomik ve toplumsal açıdan birtakım sorunları beraberinde getirmiştir. Bu süreçte Türkiye ekonomi alanında çok ciddi darboğaza girmiş, birçok işyeri kapanmış, yüz binlerce kişi işsiz kalmıştır. Bu noktada toplumsal bir patlamanın oluşabileceği tedirginliği yaşanmaya başlamıştır. Toplumda yaşanan bu krizin yoksul aileler üzerindeki etkisini azaltmak için "Dünya Bankası'ndan 500 milyon dolar kredi alınmış devletin de mali katkılarıyla 2002 yılında Sosyal Riski Azaltma Projesi (SRAP)" başlatılmıştır. Bu proje kapsamında yoksul ailelere yardım, 0-6 yaş için ücretsiz sağlık hizmetleri ve yoksul çocukları için eğitim hizmetleri gibi alanlarda eylemler gerçekleştirilmiştir (Zabcı, 2003, s.216).

2000'ler birçok sosyal politika açısından önemli açılıma da sahiptir. 2005 yılında çıkarılan "Engelliler Kanunu" ile engellilerin toplumsal yaşama tam ve etkin katılımı sağlanmasının yolu açılmıştır. Ayrıca 2006 yılında çıkarılan '5510 sayılı 51 Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu' ile 18 yaşından küçük olanların ailelerinin sigortalı olup olmamasına bakılmaksızın Genel Sağlık Sigortası kapsamına alınması önemlidir. Bu dönemin en önemli gelişmelerinden biri de 12 Eylül 2010'da Anayasa değişikliği ile "Anayasa Mahkemesi'ne bireysel başvuru" yolunun açılmasıdır. Bu düzenleme ile Uluslararası anlaşmalara (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi) dayanan bireysel hak ve özgürlükler güvence altına alınmış ve hak ihlali durumunda Anayasa Mahkemesi'ne başvuru yolu açılmıştır (Hamdemir, 2018, s.85).

Ayrıca 2004 yılından itibaren Millî Eğitim Bakanlığı tarafından ücretsiz kitap dağıtımı, 2012 yılı itibariyle zorunlu eğitimin 4+4+4 sistemi ile 12 yıla çıkarılması, üniversite düzeyinde harçların kaldırılması, yaşlı ve engelli bireylere bakım parası vb. uygulamalar kayda değer sosyal politika gelişmeleri olduğu belirtilmektedir. Sosyal politika açısından önemli gelişmelerden biri de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2011)'nın kurulmasıdır (Şişman, 2017, s.19). Genel olarak değerlendirecek olursak, her ne kadar Cumhuriyet dönemi boyunca sosyal politika açısından, sürekli girişimler göze çarpsa da gerek yeni kurulmuş bir ülkenin sorunları gerek dünya ve Türkiye'nin yaşamış olduğu ekonomik ve toplumsal sorunlar bu girişimleri sekteye uğratmış ve sağlıklı ve devamlı bir gelişime izin vermemiştir.

1.6. Sosyal Politikaların Yerel Yönetimler ile Etkileşimi ve Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Araçları

Küreselleşen dünyada yerel yönetimler kamu yönetimi aygıtının önemli kurumları haline gelmeye başlamışlardır. Sosyal politika dahil yerel yönetimlerin işlevlerinin genişletilmesinde farklı olan faktörler bulunmaktadır. Bunlar arasında, Keynesyen ekonomik politikalar, hızlı küreselleşme ve rekabetin yerelleşmesi, bu da kent nüfuslarına ve kent eklerine ihtiyaç duyulmasına ve aynı zaman da eğitim gibi temel sosyal politika hizmetlerini gerektiren hızlı nüfus artışı, göç ve kentleşmeye zemin hazırlamaktadır. Sağlık, barınma ve yerel yönetimleri AB yerelleştirme yaklaşımını kullanarak etkili bir kamu yönetimi aracı haline getirmeyi amaçlayan kamu sektörü ve uluslararası araçlar da dahil olmak üzere yeni yönetim paradigmaları oluşmaya başlamıştır. Yönetim sistemleri, ülkelerin tarihi ve kültürel özellikleri, yerel otoriteler ve yerel otoriteler arasındaki ilişkilerin içerikleri büyük oranda etkili olmaktadır (Ersöz, 2009, s.41).

Günümüz liberal yönetim şeklinin getirisi olarak, devletin küçülmesi ve özelleştirme politikalarının uygulanıyor olmasıyla birlikte, devletin kamusal hizmetlerin sunumundaki rolü oldukça azalmış bunun yerini yerel yönetimler almıştır. Yerel sosyal politikalar, bu noktada, ilgili bölgelerde sosyal sorunlar ve bunlar için uygulanabilecekler için mikro politikaları belirleme ve uygulama politikaları olarak ifade edilmektedirler (Tiyek, 2012, s.60).

Yerel yönetimlerin sosyal politikadaki önemine bakacak olursak, her ülkede farklı uygulamaları ile karşılaşılsa da genel olarak yerel yönetimlerin sosyal politikaları uygulamadaki en önemli kurumlar olduğu görülmektedir. Yerel yönetimler merkezin, yereldeki sosyal politika uygulayıcısı durumundadır. Bu sistemin işlevsel olmasının altında yatan gerekçe, yereldeki ihtiyacı en iyi o bölge yerel yönetimlerinin, birebir tespit ile belirlemesi ve daha hızlı ve verimli şekilde hizmet verebilmesidir. Bu noktada, özellikle merkezin ekonomi politikalarının yereldeki kötü uygulamaların önlenmesi adına yerel yönetimler merkeze yardımcı olması ve birlikte çalışması önemlidir (Akpınar, Şahin, Zengin, 2012, s.23).

"Yerel yönetimler merkezi devletle birlikte kamu hizmetini yerine getiren kuruluşlar olarak daha çok geniş anlamda sosyal politikanın konusuna giren hizmetlerin yerine getirilmesinde görev almışlardır. Çünkü işçi sınıfı merkezli ve çalışma hayatını düzenleme amaçlı sosyal politika önlemlerinin neredeyse tamamı yasama erkine sahip merkezi devlet tarafından yürütülebilecek bölgesel nitelikli değil, ulusal düzeydeki politikalardır. Örneğin, çalışma koşullarını iyileştirmeye yönelik yasal düzenlemeler bir ülkedeki tüm işçi ve işverenler için bağlayıcı olup her yerel yönetimin ayrı ayrı düzenlemelerine terk edilemez" (Ersöz, 2011, s.66).

"Merkezi ve yerel sosyal politikaların hedefi çoğu aynı olmakla birlikte, merkezi sosyal politikalar daha çok yasal çerçeveyi oluşturmaya yönelik olmaktadır. Yerel sosyal politika aktörleri ise merkezi sosyal politikaları kendi bölgelerinin sosyoekonomik koşullarına uygun bir biçimde hayata geçirmektedirler" (Demir, 2006, s.58).

Karşıt bakış açısı ise, Türkiye'deki yerel yönetimini merkezi yönetimin yereldeki uygulayıcısı misyonundan uzaklaştığını dile getirmektedirler. Küreselleşmeyle birlikte bu birimler, yerel sınırları aşan bir aşamaya gelmişlerdir. Özellikle son süreçte yerel yönetimlerin merkezden daha büyük hacimli işlerin içine girdiklerini ve merkezle yarışır 'güç' haline geldiklerini savunmaktadır (Kesgin, 2012, s.172).

Küresel politikalar ve bunların getirisi olarak ulus devlet anlayışının küçülerek, yönetimi ve hizmetlerin sağlanmasını yerel idarelere devrettiği görülmektedir. Devletlerin, sermayeyi güçlendirme ve dünya çapında sermayenin dolaşımını sağlamak için, vergi indirimleri, ithalat/ihracat teşvikleri, uluslararası kurumlarla iş birliği gibi nedenlerden dolayı merkezi yönetimin maddi olarak gelirleri düşmüştür. Bu noktada, devlet, yerele gitmesi gereken hizmetleri yerel yönetimler eliyle gerçekleştirmeye başlamıştır. Gelir elde etme yetisi olan yerel yönetimlerin, bu gelirleri ile kendi bölgesine hizmet sağlaması, sorunların ve ihtiyaçların yerinde tespit edilmesi nedeniyle, daha hızla ve verimli olduğu ifade edilmektedir. Küreselleşme ile ortaya çıkan yerelleşme, demokratik ve işlevsel hizmet birimi olarak yerel yönetimleri ön plana çıkarmıştır (Yüksel, 2007, s.290). Bunun yanında, yerel yönetimlerin, merkezi idareye göre; "yerel ihtiyaçların coğrafi farklılıklarına daha kolay uyum sağlayabilecekleri ve talep ve ihtiyaçlar konusunda daha hassas, hizmete ilişkin kararları uygulamada daha atik

olabilecekleri; vatandaşa olan fiziksel yakınlıkları sayesinde, yoğunlaşan kamuoyu denetiminin, kırtasiyecilik ve hiyerarşik denetimin yol açabileceği kaynak ve zaman kaybının önleyeceği savunulmaktadır" (Aydın, 2010, s.22).

Yerel yönetimlerde sosyal politikalar kapsamında öncelikle köy idare birimleri ele alınacaktır. Köy, 18/3/1924 tarihinde kabul edilen 442 nolu Köy Kanunu'nda nüfusu 2000 in altında yer alan yerleşkeler olarak tanımlanmıştır. Köy yönetimi ilgili Köy Kanunu'nun 20. maddesinde düzenlendiği üzere; köy derneği, ihtiyar meclisi ve muhtardan oluşmaktadır (442 no'lu Köy Kanunu md.12) Köy yönetiminin sorumluluklarına bakacak olursak, bunları köy yönetiminin mecburi ve isteğe bağlı işleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Köy Kanunda köyün görevleri zorunlu görevler ve isteğe bağlı görevler olarak ayrı ayrı belirtilmiştir. Zorunlu görevler, köyün sağlık, temizlik, yol, su ve okul işleri; isteğe bağlı görevler ise köye hamam, çamaşırlık, pazar yeri vb. hizmetlerdir (Ersöz, 2011, s.127).

Köy yönetiminin sosyal politika çerçevesindeki görevlerine bakacak olursak, daha çok köylülerin zorunlu ve isteğe bağlı görevlerinin yerine getirilmesini sağlamak ve denetlemek, bunun yanında yardımları organize etmek olduğu söylenebilir. Özellikle halk sağlığına yönelik köylünün görevlerine sosyal politika açısından bakılacak olunursa, hastalıklara karşı önlem almak ve tehlikeli vaka olduğunda ilgili mercilere bildirmek, köyün içilebilir su ihtiyacını sağlıklı bir şekilde karşılamak için uygulamalar yapmak ve önlemler almak, evlerden dökülen pis suların temiz su kaynaklarına karışmasını engellemek, köyün temizliğini sağlamak, sosyal ve eğitim hayatına yönelik okul, cami, yol gibi yapıları yapmak gibi görevleri vardır (Eryılmaz, 2005, s.160-161).

Köy Kanunu ile "köylüye verilen bu görev ve sorumluluklardan; sağlık, eğitim, tarım, mera, hayvancılık, orman, içme suyu, yol, kanalizasyon ve sosyal yardım hizmetlerine" dair görevlerin, köy gelirlerinin, bu sorumlulukları yerine getirmede yetersiz kalması ve hizmetlerin aksamaya uğraması sebebiyle zaman içerisinde merkezi idarelere devredilmiş ve "3202 sayılı Köye Yönelik Hizmetler Kanunu ve 3202 sayılı İl Özel İdaresi Kanunları" ile köylere yönelik bu hizmetlerin büyük bir bölümünün sorumluluğu ile il özel idarelerine verilmiştir (https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/koyler1 20/04/2019).

Sosyal politika aracı kurumlarından biri olan İl Özel İdarelerini inceleyecek olursak, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun bu konudaki görev yetkilerine bakmak doğru olacaktır. İlgili yasanın 3.bölümü 6.maddesi; "a) Gençlik ve spor Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde,

b) İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma ... ; orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında, Yapmakla görevli ve yetkilidir" (5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu) şeklindedir. Bu maddeden de anlaşıldığı üzere köyler de dahil olmak üzere il sınırları içindeki birçok sosyal hizmetin gerçekleştirilmesi İl Özel İdarelerine verilmiştir. Bunun tek istisnası, belediye sınırları dışındaki alanlarda yetki ve görevleri tanımlanmıştır. Sosyal politika açısından ilgili kanuna bakılacak olursa, sağlıktan eğitime, kültürden sosyal hayata kadar birçok alanda devletin sosyal politikalarının yerele ulaştırılması İl Özel İdareleri eliyle gerçekleştirildiği görülmektedir.

Belediyeleri, sosyal politika açısından kısaca değerlendirecek olursak, öncelikle, 03.07.2005 tarihli 5393 no'lu Belediye Kanunu'na bakmak yerinde olacaktır. İlgili kanuna göre, belediye kurulabilmesi için 5000 ve üstünde nüfusa ihtiyaç vardır. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.

5393 sayılı Belediye Kanunun 9. Maddesine bakacak olursak, "belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması … bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar" şeklinde ibare bulunmaktadır. Yine, 13. maddede, "hemşerilerin … belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır" denilmektedir. 14. maddede, "belediye… kültür ve sanat, gençlik ve spor, sosyal hizmet ve yardım, meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yapar veya yaptırır" şeklinde belirtilmiştir. Bu maddelerden anlaşılacağı üzere, sosyal politikalar üretmek ve yerel halka bunları ulaştırmak belediyelerin görevleri arasındadır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'na değinirsek, bu kanunun büyükşehir, ilçe ve kademe belediyelerinin görevlerini belirttiği 7.madde 1. Fıkrasının büyükşehir belediyeleri ile ilgili v bendi şu şekildedir; "Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek ve işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak"; 2. fıkrasının (d) bendiyle de, büyükşehir ilçe ve ilk kademe belediyelerine; "Birinci fıkrada belirtilen hizmetlerden; "…yaşlılar, özürlüler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak;…" (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004) şeklinde yetki ve sorumluluklarının sınırları çizilmiştir. Kanunun ilgili maddesinden de anlaşılacağı üzere belediyeler sosyal politika aracı olarak, belediyenin yetki alanı içerisinde yaşayan tüm insanlar için eğitim, sağlık, sosyal hayat, mesleki gelişim gibi alanlarda hizmet vermek ve bu insanların yaşam kalitesini yükseltmek ve toplumsal kalkınmanın yereldeki karar mekanizması ve uygulayıcısı olma görevini üstlenmiştir.

1.7. Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Etkileşimi

Özellikle sosyal politikalar ve sosyal hizmetler zemin olarak paralel bir alt yapı üzerine kurulmuşlardır. Politikanın önemli araçlarından birisi olan kişi özellikle ekonomik durumların bir ürünü olarak bilinmektedirler. Bu yaklaşım incelendiğinde olumsuz olan ekonomik durumun düzeltilmesinde devletin üstlenmesi gereken görevin altı çizilmiştir (Yolcuoğlu, 2012, s.148). Vatandaşlık kavramını toplumun içinde bulunan bir üye şeklinde değerlendirmiş ve bu kişilerin haklarının ve görevlerinin eşit biçimde olduğu söylenmiştir. Bu düşünceye göre özellikle bireylerin kültüre refahtan bir paylarının olması gerektiği savunulmuştur. Vatandaşların özellikle asgari anlamda bir gelirinin olmasının sağlanması özellikle kişinin hayatlarını olumlu yönden değişime uğratmaları oldukça önem taşımaktadır.

Hewwitt, devleti sosyal politikası yönünden zor durumdaki tüm vatandaşların imdadına koşan bir "uzatma merdiveni" olarak görerek yaşamsal bir işlevi olduğunu vurgulamıştır (Yolcuoğlu, 2012, s.149). Bu açıdan, devletler, piyasa ve ekonominin

dışına çıkarak sosyal adalet düşüncesi ile hareket ederek sosyal riskler olmak üzere, bazı riskleri güvence altına almışlardır. Fakat 21. Yüzyıla bakıldığı zaman, birçok ülke eğitim, altyapı, sağlık, konut, çevre, işsizlik, yoksulluk gibi sorunları çözemediği ve başarısız bir performans gösterdiği gözlemlenmektedir. Sorunlarını çözme noktasında yetersiz kalmasının nedenlerine bakıldığında ise kamu yararından uzak uygulamalar, halka yeterince yatırım yapılmaması, aşırı dış borçlanma ve sosyal yardıma ayrılan payın düşük olması gibi sebepler sayılabilir (Yolcuoğlu, 2012, s.149).

Devletlere ait sosyal harcamaları genel olarak, sosyal güvenlik, sağlık sigortası, sosyal sigorta, barınma- beslenme-konut harcamaları, aile yardımları, ailelere sağlanan gelir yardımı, eğitim harcamaları, çocukların giderleri için nakit destek, öğrenci bursları, işsizlik ve kıdem tazminatı, sosyal hizmetler ve sosyal yardımlardan oluştuğunu söyleyebiliriz. Gelişmiş ve çağdaş ülkelerde, sosyal harcamalar iyi yönetilemediği eleştirisi getirilmektedir. Kaynakların, eşit ve desteğe ihtiyacı olan kesimlerle buluşturulamadığı ve sebeple ortaya çıkan sosyal sorunların çözümü noktasında yetersiz kalındığı düşünülmektedir. Dünyada, ekonomi kurallarını ön plana çıkaran; dağıtım yöntemini ve sosyal desteklerin dağıtılmasını eleştirenlerin göz ardı ettiği önemli bir husus vardır. Devletin sosyal harcamalar aracıyla sosyal refahı kitlelere ulaştırmaması, bireylerde, kin, öfke ve çaresizlik duygularının gelişmesine sebep olabilmektedir. Sosyal çatışmaların ortaya çıkmasına, hırsızlık, gasp gibi adli olayların artmasına yol açabilmektedir.

Modern anlamda dünyada; Tüm sosyo-ekonomik faaliyetlerin kişiye tek değer veren ve yönlendiren kişisellik unsurunun yanı sıra sosyal ve etik değerlere sahip kişilerin yeni bir küresel düzende örgütlenmesi ve liderliği ön plana çıkartmaktadır (Yolcuoğlu, 2012, s.150). Zira dünyada kurmaya çalıştıkları sosyal düzen, bir toplumsal dayanışma ruhu yaratmayı ve insanların refahına saygı duyan bir oluşturmayı amaç edinmiştir. Pieper'a göre, bu gelişme ve ilerleme ancak etik değerleri geri yükleyerek ve uygulayarak sağlanabilir (Yolcuoğlu, 2012, s.150). Çünkü adaletli bir sosyal sistem için, etik değerlere göre hayatta olmak ve tüm insanların faydasına çalışmak için çalışmak mümkün olmayacaktır. Bu sebeplerden dolayı, özü etik değerlere ve insan düşüncesine dayanmakta olan ülkemiz gibi gelişmiş toplumlarda, topluma şekil veren tüm sosyal

sınıflarda değil, sorumluluklarını, katkılarını ve sorumluluklarını paylaşırken, modern sosyal politika için bir temel oluşturmak imkânsızdır. Sosyal harcamaların uygun biçimde yönetilmesi durumunda, sosyal güvenliğe, sosyal kalkınmaya ve insani gelişime fayda vereceği bilinmektedir. Devletin sosyal harcamaları kesiyor olması veya sosyal harcamaların az kullanılması ve ailelerin ve özellikle toplumun geleceğine şekil veren çocukların hayat kalitesinin olumsuz olması muhtemeller arasındadır. Bu vaziyetin daha kötü bir sonucu eğitim seviyesinin azlığı, fazla sayıda çocuğun varlığı, zayıf kitlelerin sayısındaki fazlalık ve insani sorunların çözülememesi gibi sosyal sorunların şiddetlenmesi, kısır döngüdeki gelecek nesillere geçiş. Olumsuz durumları önlemek için amaç, insanların ihtiyaçlarını karşılamak ve insanların refahını desteklemek ve mikro düzeyde eğitimden başlayarak insani gelişmeyi sağlamak olması gerekmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

SOSYAL HİZMETLER VE SOSYAL YARDIM

2.1. Sosyal Hizmetler Kavramı

Sosyal hizmet, Sosyal Hizmet Uzmanları Uluslararası Federasyonu (IFSW) tanımına göre; "sosyal değişim ve gelişmeyi, sosyal uyumu, insanların güçlenmesi ve özgürleşmesini teşvik eden uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı sosyal hizmetin esaslarıdır. Temelini sosyal hizmet, sosyal bilimler, beşerî bilimler ve yerel bilgi kuramlarının oluşturduğu sosyal hizmet, insanlar ve kuruluşları hayatın sorunlarına odaklanma ve refahın arttırılmasına yönlendirmektedir" (Selcik ve Güzel, 2016, s.462). Sosyal hizmet uygulamaları, özel sektör, sivil toplum veya kamu kaynakları kullanılarak gerçekleştirilir.

2828 sayılı (mülga) SHÇEK kanununa göre sosyal hizmet; "…kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunmasını ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütününü ifade eder" diye tanımlanmaktadır.

Bir başka tanıma göre ise; "Sosyal hizmet, toplumsal değişme ve kalkınmanın, toplumsal birlikteliğin tesis edilmesine ve insanların yetkinlik ve özgürlüklerinin geliştirilmesine yardımcı olan uygulama temelli bir meslek ve bilim dalıdır. Sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkeleri sosyal hizmet mesleğinin odağında yer alır. Temellerini sosyal hizmet kuramları, sosyal bilimler, beşerî bilimler ve uygulamadan elde ettiği bilgilerin oluşturduğu sosyal hizmet, yaşamda karşılaşılan güçlüklerin giderilmesi ve iyilik halinin sağlanması için insanlar ve toplumsal yapılarla meşgul olur" (IFSW, 2014).

Sosyal hizmet, makro düzeyde oluşan değişimler karşısında kayıtsız kalmamakla birlikte; bilgi temeli ve değer sistemi, toplum, hizmet kurumu, müracaatçı ve sosyal hizmet uzmanı gibi unsurlarıyla insanların günümüzde ve gelecek zamanlarda

sosyal, psikolojik sorunlarla mücadele edebilmelerine yardım etme ya da söz konusu sorunların ortaya çıkmasına engel olma, toplumun her kesimini kapsayacak hizmetleri sunmaya yönelik bir meslektir (Altındağ, 2011, s.6). Özetle sosyal olana (birey, aile, grup, toplum) odaklanan sosyal hizmet disiplini; devlet kurumları, akademik çevreler, sivil toplum kuruluşları, gönüllü yardım eksenli oluşumlarla birlikte bütün olarak bilimsel ve uygulamalı meslek olarak tanımlanabilir.

2.2. Sosyal Hizmetin Amaçları

Sosyal hizmet mesleği ve disiplinin benimsediği amaç, esasen onun sınırlarını da ifade eder ve bununla birlikte hizmet sağlarken sahip olduğu yol ve yöntemlere ilişkin bilgiler sunar (Duyan, 2014, s.10). Bu durum sadece sosyal hizmet için geçerli olmayıp birçok mesleki alan için de öne sürülebilecek düşüncedir. Yani bir bilim dalı veya mesleki faaliyet, amaçları doğrultusunda hareket eder ve bir başka alanın sınırlarına müdahale etmekten kaçınır. Ancak diğer alanlardan beslenerek gelişime açık bir özellik taşıyabilir.

Uluslararası Sosyal Hizmet Çalışanları Federasyonu'na göre sosyal hizmetin dört temel amacı bulunmaktadır. Bunlar; bireylerin karşılaşacağı sorunlar ile baş edebilme ve kapasitelerini artırma, bireylerin kaynak ve hizmetlere ulaşımını sağlamak, sosyal hizmete ilişkin sistemin aktif ve insan hakların uygun bir şekilde işlemesini sağlamak ve son olarak sosyal politikaların gelişmesine katkı sağlamaktır (Duyan, 2014, s.10). Yine aynı kurumun sosyal hizmetin beş temel değeri olarak sıraladığı; insan onur ve değeri, sosyal adalet, insanlığa hizmet, dürüstlük ve hak çerçevesinde faaliyetler yürütmeyi amaçlamaktadır (Altındağ, 2011, s.8). Dolayısıyla amaçlar belirlenmeden önce sosyal hizmet mesleği, belli başlı değerleri ön planda tutabilmektedir.

Sosyal hizmetin amaçlarına ilişkin sosyal bilimciler birbirlerine yakın görüşler öne sürmüşlerdir. Örneğin Boehm (1959) sosyal hizmetin amacını, bireylerin tek başına veya gruplar ile birlikte etkinliklerinin artırılması diğer bir ifade ile güçlendirilmelerini sağlamak olduğunu, Bisno (1952) ise, birey, aile, topluluk gibi unsurlara salt yardım odaklı yaklaşmak değil aynı zamanda onların yaşam standartlarının arttırılması, kendilerine uygun daha verimli olabilecekleri iş ve mesleklerin sağlanması ve genel olarak toplumsal koşullarının iyileştirilmesi sosyal hizmetlerin amacı olarak sıralamaktadır. Hamilton (1947) ise, daha geniş bir bakış açısıyla bireylerin refahı ile

toplumun refahı arasında denge sağlamanın sosyal hizmetin temel amacı olduğunu ileri sürmüştür (Altındağ, 2011, s.10). Burada temel hedef insan olmakla birlikte, insanın yaşam düzeyinin iyileştirilmesi, onun toplum içerisinde insan onuruna uygun bir şekilde hayatını sürdürebilmesini sağlamaktır.

Sosyal hizmet, birey ile üyesi olduğu grup ya da toplum arasında orantısız durumdan kaynaklanan sorunların öncelikle tespit edilmesi ve daha sonra bertaraf edilmesi, sorunların birey üzerinde bıraktığı olumsuzlukların etkisinin önlenmesini amaçlar. Bununla birlikte kişisel ve toplumsal doyumu sağlamayı, sosyal ilişkilerin verimliliğini artırmayı, bireyin çevresi ile ilişkisini güçlendirmeyi, kişinin bağımsızlığını sağlamasına yardımcı olarak onun kapasitesinin yaşamına yansımasını sağlamayı amaçlamaktadır (Şeker, 2012, s.83). Bu amaçlara ulaşabilmek için sosyal hizmet, bağımsız çalışmayıp hem diğer disiplinler ile koordineli olmak hem de birey, grup ve toplum ile ilişkide bulunma görevlerini üstlenir.

Sosyal hizmet profesörü olan Charles Zastrow, mesleğin amaçlarını detaylı bir şekilde sıralamıştır. O'na göre sosyal hizmet, çevresi içinde birey anlayışıyla kişisel ve sosyal sorunlarını çözmeyi başaramayanlara danışmanlık, eğitim, bakım sağlayıcı ve davranış pekiştirici hizmetleri sunmayı, yine çevresi içinde birey metodu ile birey ve bireyin etkileşim halinde olduğu sisteme odaklanmayı, hizmet sağlanacak bireylerin savunuculuğunu yapmayı, sosyal politikaların üretilmesine katkı sağlamayı, toplum içerisinde risk altında sayılabilecek kişi ya da toplulukları tespit edip onların güçlendirilmesi ve toplumun diğer üyeleri ile birlikte adil bir yaşama sahip olmalarını sağlamayı amaçlar (Duyan, 2014, s.11). Zastrow'un amaç sıralamasında 'çevresi içinde birey' yaklaşımı ön plana çıkmaktadır. Bu doğrultuda sosyal hizmetler, bireyi çevresinden bağımsız, kendisi dışında meydana gelen olaylardan etkilenmeyen biri olarak görmemekte, sosyal bir varlık olan bireyin sorunlarını tüm ihtimalleri göz önünde bulundurarak çözüme kavuşturmayı amaçlamaktadır.

Bir mesleki ve bilimsel faaliyet olarak sosyal hizmet, siyasal yönetimlerin yurttaşlarına refahı sağlamak amacıyla organize ettiği, sistemli ve düzenli hizmetler olarak insanın temel hak ve özgürlüklerini esas alma, pozitif manada toplumsal değişmeyi, bireylerin problemlerini çözmeyi ve onu güçlendirmeyi genel olarak sağlık,

eğitim, sosyal güvenlik, barınma ve iktisadi korumayı amaçlamaktadır (Genç ve Barış, 2015, s.97). İnsanların sosyal bir varlık olduğu kabulü ile içerisinde yaşadığı çevrenin unsurlar ile ilişki halindedir ve doğal olarak onlara ihtiyaç duyabilmektedir. Bireyin yaşamını sürdürebilmesi, gelişimini sağlayabilmesi için diğer insanların ona rehberlik etmesine, koruma sağlamasına ve eğitmesine ihtiyaç duyar. Bu noktada vurgulanan, insanların karşılıklı ilişki ve bağımlılıklarının, etkileşimlerinin niteliğinin artırılmasını sağlamayı sosyal hizmet amaç edinir (Sheafor & Horejsi, 2014, s.23).

2.3. Sosyal Hizmetin İşlevleri

Sosyal hizmet literatüründe mesleğin ya da disiplinin üç asıl işlevi ileri sürülmektedir. Bunlar sırasıyla; danışmanlık, kaynak yönetimi ve eğitim işlevleridir. Danışmanlık işlevinde mesleğin uzmanları liderliğinde sosyal sorunların çözümüne yönelik birey, aile, grup ve toplumlarla çalışmalar yapılır. Kaynak yönetiminde ise, bireylerin ihtiyaçları doğrultusunda hizmete ve buna bağlı olarak kaynaklara ulaşmaları sağlanır. Bu işlevde mesleğin uzmanları kaynak bulmada ya da sunmada bağlantı sağlayarak, bireyi savunucu rol alır. Diğer bir işlev olan eğitimde ise, yine mesleğin uzmanları ile doğrudan ilişkilidir. Bu işlevde sosyal hizmet uzmanlarının araştırma, bilgilendirme, öğretim gibi nitelikleri rol oynar (Duyan, 2014, s.31-32). Bu işlev sıralamasından da anlaşılacağı üzere meslek, sorun çözme odaklı iş görür. Ancak söz konusu işlevlerin yerine getirilmesi yine bu alanda faaliyet yürüten bireylerin rol becerilerine bağlı olabilmektedir. Sosyal hizmet uzmanları mesleğin sahip olduğu işlev listesine uygun olarak sahada rolünü başarı bir biçimde sergilemeye çalışarak hedef kitlenin sorunu çözüme kavuşturmaya çalışır.

Miley, O'Melia ve DuBois'ın dışında Zastrow (2015) ise, sosyal hizmetlerin işlevlerini şu şekilde sıralamaktadır:

- Sosyal hizmet toplum içerisinde birey yaklaşımına göre hareket ettiği için, bireyin kapasitesinin gelişmesini sağlamaya çalışır ve bu doğrultuda birey, sosyal hizmetin odak noktasında yer alır.

- Sosyal hizmetlerin bir diğer odak noktası çevre faktörüdür. Nitekim hizmetlere ihtiyaç duyan bireylere kaynak sağlanması için onun içerisinde yer aldığı sosyal sistem ile bağlantı kurulmaya çalışır.
- Bireylerin etkileşimde olduğu sistemler içerisinde salt olarak çevre faktörü yoktur, bununla birlikte soyut insan haklarına dayalı sözleşmeler, devlet organları, bağımsız ve sivil odaklı kurum ya da kurulular da sistemin birer parçası olduğu için sosyal hizmetler bu sistem parçalarını dikkate alır.
- Sosyal politikalar da sosyal hizmetin önemli bir odak noktasını oluşturmaktadır. Nitekim sosyal politikalara göre sosyal hizmetler görev edinebilmektedir.
- Sosyal hizmetlerin işlev ve rol bakımından uzmanlara önemli sorumluluklar düşmektedir. Hizmetin kaynak ve imkânlarının geliştirilmesi adına sosyal hizmet uzmanların rol üstlenip, bunların adil bir biçime dağılımını sağlamaya çalışır.
- Sosyal hizmet, toplum için önemli bir pozisyona sahiptir. Bu nedenle hizmetlerin, etki gücü yüksek, kaliteli niteliğe sahip ve olabildiğince hızlı sunulmaya çalışılması sosyal hizmetlerin önemli işlevlerindendir.

Sosyal hizmetlerin muhatabı konumunda olan sosyal sorunların bireyi riskler karşısında çaresiz bırakmamak adına hizmet modellerinin ivedi olarak, sorunun çözümüne uygun ve kaliteli bir biçimde sunulması genel bir işlev olarak göze çarpmaktadır. Ancak dünya toplumları içerisinde risklere karşı zayıf durumda olan bireylerin öncelik sırasına alınması da sosyal hizmetlerin işlevlerin adil ya da pozitif yönde ayrıma göre hareket etmesi açısından önemlidir. Özetle sosyal hizmetlerin işlevi, yalnız dezavantajlı bireyleri odak noktasında taşıyan bir faaliyetler bütünü olmadığı, tüm sosyal gruplara yönelik bir uygulamalar bütünü teşkil ettiği ileri sürülebilir (Kesgin, 2013, s.187).

2.4. Türkiye'de Sosyal Hizmet Sistemi ve Kurumsal Uygulamaları

Türkiye'de sosyal hizmetin tarihi Cumhuriyet Dönemi öncesi ve sonrası olarak iki aşamada değerlendirilebilir. Cumhuriyet öncesi Osmanlı Devleti uygulamalarına bakıldığında dezavantajlı konumda olan yurttaşlar için gerekli önlemler alınmaya

çalışılmıştır. Bu dönemde Anadolu şehirlerinde kurulan vakıflar aracılığı ile yoksul, ebeveynsiz, yaşlı gibi bireylere yardım sağlanmaya çalışılmıştır. Uzun bir süre hayırsever kişiler ya da vakıflar yoluyla sağlanan hizmetler, İkinci Abdülhamit Dönemi'yle birlikte devletin bünyesinde sunulmaya çalışılmıştır. Bu dönemde sırasıyla Hilal-i Ahmer Cemiyeti (1868) yani günümüz ismi ile Kızılay, Darülaceze (1896), Hamidiye Etfal Hastane-i Ali'si (1899) gibi kurumlar faaliyete girmiştir (Şeker, 2008, s.75).

İkinci Abdülhamit döneminde kurumsallaşmaya başlayan sosyal hizmet ileriki dönemlerde aksaklıklar yaşamasına rağmen hizmet çalışmaları devam etmiştir. Birinci Dünya Savaşı ve yurtiçinde verilen mücadelelerden sonra ebeveynlerini kaybeden çocuklar için 1921 yılında Himaye-i Etfal Cemiyeti yani Çocuk Esirgeme Kurumu faaliyete geçirilmiştir. Söz konusu kurum, 1983 yılına kadar çocuklara yönelik koruma uygulamaları gerçekleştirmiştir (Akkaya, 1996, s.98). Bu dönemde ülkeye, savaşın verdiği etkileri en aza indirmek ya da bertaraf etmek devlet etkinliğini artırıcı yenilikler sunmak siyasal yönetimin sosyal politikasını teşkil etmiştir. Bu doğrultuda yoksulluğun arttığı savaş sonrası dönemde Sosyal Yardım Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı (1936) kurulmuş olup, yoksul bireylere gerekli yardımların sağlanması amaçlanmıştır. Yine İkinci Dünya Savaşı sonrası daha da belirgin hale gelen ölümler, ebeveynsiz kalan çocuklar, yoksullaşan ve besin kıtlığı yaşayan insanlar için Birleşmiş Milletler'in etkinlikleri artmıştır. Birleşmiş Milletler'in sosyal hizmetler alanında başlattığı eğitim seferberliğinden Türkiye de gerekli katkıyı almış olup, bu alanda eğitim kurumları açılmaya başlanmıştır (Tufan ve Koşar, 1999, s.26).

Osmanlı Dönemi'nde hayırseverlik anlayışı ve kısmen devlet yönetimi ile başlayan sosyal hizmet gelişimi Cumhuriyet Dönemi'nin 1960'lı yıllarında sistemli bir hal almaya başlamıştır. Çünkü bu dönemde 1961 Anayasa'sıyla birlikte sosyal devletin gereği olarak koruma sistemi kurulmaya çalışılmıştır (Taşğın ve Uğur, 2013, s.121). Yine bu dönemde özellik 1960-70 yıllarında sosyal hizmet uygulamaları artmaya başlamış hem akademik hem de kurumsal düzeyde bunun ilk belirgin örneği de 1959 yılında 18 kurulan Sosyal Hizmetler Enstitüsü ve 1961 yılında kurulan Sosyal Hizmetler Akademisi olmuştur (Yolcuoğlu, 2017, s.129).

Türkiye'de 1960'lı yıllar birçok alanda olduğu gibi sosyal hizmetlerde de dönüşüm yaşanmıştır. Avrupa kıtasında refah devletlerinin gelişimi ve buna bağlı olarak sosyal hizmetin devlet eliyle sunulmaya başlanmasının ardından bu konu Türkiye'de 1950'li yıllarda tartışılmaya başlanmış ve nihai olarak sosyal sorunların çözüme kavuşmasında devletin rolünün 1960'lı yıllarda belirginleştiği görülmektedir. Nitekim 1961 yılında açılan Sosyal Hizmetler Akademisi bu alanda eğitim vermeye başlamış, 1963 yılına gelindiğinde ise Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı bünyesinde Sosyal Hizmetler Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Sosyal hizmetin akademik alana da taşınması amacı ile 1967 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde eğitim faaliyeti başlanmıştır. Yukarıdaki gelişmelerin yaşanmasında 1959, 1962 ve 1968 yıllarında yapılmış olan Milli Sosyal Hizmetler Konferansları etkili olmuştur. Bu konferanslar, devletin sosyal hizmet alanını önemsemesi ve geliştiresine katkı sağlamıştır (Taşğın ve Uğur, 2013, ss.122-124).

Türkiye'de sosyal hizmetler, 27.05.1983 tarihli Resmî Gazete'de yayınlanan 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile hukuki bir statü elde etmiştir. Buna göre, sosyoekonomik nedenlere bağlı olarak yoksulluk hali yaşayan bireylere ya da ailelere sosyal hizmet sunmak, sunulan hizmetleri denetlemek sorumluluğu taşıyan SHÇEK kurulmuştur (Taşçı, 2010, ss.32-35). Fakat 1961 Anayasa'sı kapsamında getirilen yeni düzenlemelere rağmen 1960-1971 yıllarında sosyal hizmet uygulamalarında yeterli etki yaratılamamıştır. Nitekim bu dönemde uluslararası düzeyde meydana gelen petrol krizi ve 1974 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye yönelik gerçekleştirdiği ambargo sonucunda oluşan ekonomik problemlerle birlikte siyasal ve sosyal sorunlar ülkedeki sosyal hizmet sistemini olumsuz bir biçimde etkilemiştir (Taşğın ve Uğur, 2013, s.125). Cumhuriyet ilanı ile başlayan kalkınma girişimlerinden sosyal hizmet sistemi etkilenmiş olup, bu alandaki gereksinimler de karşılanmaya çalışılmıştır (Duyan, 2014, s.124). Ancak dünyada gelişen politik, sosyal ve iktisadi olaylardan dolayı ve ülkemize yönelik ekonomik ambargo sosyal hizmet sistemini bir dönem olumsuz etkilediği savunulabilir.

Türkiye, 1980'li yıllardan itibaren neo-liberal ekonomiye entegre olma girişiminde bulunmuştur. Bu yeni iktisadi anlayış sosyal devlete yönelik ciddi eleştiriler öne sürmüş bunun neticesinde sosyal hizmet, piyasa koşullarına bağlı ve hakimiyetinde

19 örgütlenmeye çalışılmıştır. Bu dönemin önemli gelişmeleri 2828 sayılı SHÇEK Kanunu ve 1986 yılında kurulan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu olmuştur. Bu iki kurum 2011 yılına kadar sosyal hizmet alanında göre almışlardır. Ancak 2011 yılına yani Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kuruluşuna kadar bu alanda Aile Araştırma Kurumu, Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı, Özürlüler İdaresi Başkanlığı gibi alt kurumlar tesis edilmiştir. Daha önce dağınık bir şekilde çocuk, engelli ve yaşlı gibi gruplara yönelik sunulan sosyal hizmet, bu dönemde SHÇEK bünyesinde toplanmıştır. 1980'li yıllarda başlayan sosyal, siyasal ve iktisadi sorunlar sosyal hizmet alanına da tesir etmiştir. Bu dönemde hız kazanan kente yönelik göç, yeni iktisadi anlayışın çalışma yaşamına etkileri, artan yoksulluk, aile yapısının değişime uğraması gibi sorunların çözümünde mevcut sosyal hizmet sistemi ya da örgütlenmesi yetersiz kalabilmiştir. Bu nedenle 1997 yılında SHÇEK Kanunu'nda yapılan değişiklikler doğrultusunda çocuk ve gençlik merkezleri, kadın ve erkek konukevleri, aile danışma merkezleri, rehabilitasyon merkezleri gibi alana yeni kuruluşlar eklenmiştir (Taşğın ve Uğur, 2013, s.125-126). Cumhuriyet'in başlangıç yıllarından yakın tarihe kadar sivil ve sonrasında resmi kimliğe bürünen SHÇEK, dezavantajlı gruplara yönelik hizmet sunumunda uzmanlaşma sürecini geçirerek ülkenin tümünde kısa zamanda örgütlenmiştir (Kesgin, 2013, s.73). Özetle 1980-2000 dönemi içerisinde Türkiye'de sosyal hizmet, kurumsallaştırılmaya çalışılmıştır (Taşğın ve Uğur, 2013, s.138).

2000'li yıllara gelindiğinde ise, Türkiye'de sosyal hizmetler 1999 yılında yapılan Helsinki Zirvesi sonucu Avrupa Birliği adaylık statüsü kazanmasının etkilerinde gelişme göstermiştir. Birliğe adaylık hususu sadece devletin organları ile kalmayıp sivil toplum ve onun uzantıları olan organizasyonların da dönüşüm yaşamasına salık verildi (İlter, 2009, s.54). Bu gelişmeden sonra hizmetlerin daha sistemli bir biçimde sunulması için daha önce Başbakanlık bünyesinde görev alan sosyal hizmet kuruluşları 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulması ile tek çatı altında toplatılmaya çalışılmıştır. Sosyal hizmetler sisteminde yapılan bu hamlenin amaçları ise, yardım hizmetlerinin yürütülmesi, sosyal politika ve buna bağlı olarak stratejilerin belirlenmesi, hizmetlerin hızlı ve kalite bir biçimde hedef kitlelere ulaştırılması, gönüllü, sivil toplum oluşumları ile paydaşlık kurarak iş birliği içerisinde yer almak ve nihayet aile olgusunun önemini dışa vurarak bu yapının parçalanmaması adına faaliyetler yürütmek olmuştur

(Reçber, 2019, s.729). Ancak söz konusu bakanlığın ismi, 10 Temmuz 2018 tarihli ve 30474 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 20 Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiştir (Resmî Gazete, 2018).

2.5. Sosyal Hizmet Alanları

Bireyler ya da gruplar biyo-psiko-sosyal yönden yetersizlik durumu yaşayabilirler. Daha önceki deneyimledikleri durumlarla ilgili olarak bireyler ya da grupların biyo-psikososyal baş etme becerileri, yaşadıkları yeni ya da süregelen durumları için çözüm üretemeyince dışardan biyo-psiko-sosyal desteğe ihtiyaç duyarlar. Dışarıdan sağlanan destekler ise sosyal hizmet aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Hedef sistemler açısından hem sosyal hizmet hem de sosyal politika disiplini; yoksulluk/sosyal yardım(laşma), barınma/evsizlik, engellilik, sağlık/kronik hasta(lık)lar, çalışma hayatı, sosyal güvenlik, eğitim, yaşlılık, çocuk, aile ve kadınlar gibi konularda bireylerin/ailelerin temel yaşam durumlarını etkileyen, hayatın olağan akışı içerisinde kendi kendine yeterli olamayan bireyler ve ailelerin desteklenerek güçlendirilmesi konusunda faaliyet gösteren akademik bir disiplin ve meslek olarak değerlendirilmektedir (Ersöz, 2004, s.7-11). Sosyal hizmetlerde toplumsal alanda hem akademik bir disiplin hem de uygulamalı bir meslek olarak yer alır. Sosyal hizmet faaliyetleri, merkezi yönetime bağlı kurum ve kuruluşlar tarafından yerine getirildiği gibi yerel yönetimler tarafından da yapılabilmektedir.

2.6. Sosyal Yardım Kavramı

Sosyal yardımlar, toplumlarda yardıma muhtaç kişilere yönelik maddi ve manevi şekilde yapılan her türlü destek olarak tanımlanabilir. Sosyal yardımların en belirgin özelliği, ihtiyaç sahibi kişilere devlet veya gönüllü bazı kurumlar tarafından karşılıksız olarak yapılmasıdır. Sosyal yardımlar, birlikte yaşamanın bir gereği olarak, önceleri yakın komşu ve akrabalar arasında yardımlaşma güdüsüyle yapılırken, zamanla kurumsallaşmış hatta modern toplumların ortaya çıkmasıyla birlikte, devletlerin önemli ödevlerinden biri haline gelmiştir (Tunç, 2013, s.53).

Kamusal sosyal yardımlar, devletlerin resmî kurumları aracılığı ile sunduğu yardım niteliğindeki hizmetleridir. Bu minvalde sosyal yardım, asgari seviyede dahi

geçinme imkânı olmayan kişilere, muhtaçlıklarının tespitine dayalı olarak, kendi kendilerine yeterli hale gelmelerini amaç edinen karşılıksız sosyal gelir ve destek sağlayıcı kamusal hizmetlerdir (DPT, 2007, s.87). Başka bir ifadeyle yardıma muhtaç kişilere, belirli kıstaslar çerçevesinde ayni ve nakdi yardımların yapılmasıdır (Taşçı, 2010, s.129). Sosyal yardımlar; yoksul bireylere yiyecek, giyecek, yakacak, tedavi ve ilaç sağlama gibi çeşitli şekillerde yapılan parasız yardımlar olup aynı zamanda zorunlu katılma ilkesine dayanmayan ya da katılma ile yapılan yardım arasında bir bağlantı bulunmayan devletin genel bütçesiyle veya belirli bir amaca özgülenmiş vergilerle karşılanan yardımlardır (Talas, 1997, s.322).

İhtiyaç sahibi kişilere yönelik yapılan sosyal yardımlar, küreselleşmenin hızla yayıldığı ve liberal politikaların ekonomiye hâkimiyetinin arttığı dolayısıyla yoksulluk oranlarında önemli artışların görüldüğü 1980'li yıllarla birlikte daha çok önem kazanmıştır (Karagöl ve Dama, 2015, s.11). Yardımların muhatap kitlesi, yöntemi, kurumsal işleyişi ve finansman kaynağı süreç içerisinde değişikliklere uğrasa bile yoksullukla mücadele anlamında sosyal yardımlar, her zaman hem toplum hem de devletler açısından önemli bir mesele olarak görülmüştür.

2.6.1. Sosyal Yardımların Amacı ve Genel Özellikleri

Muhtaç durumda olan kişilere yardım etmek, dini inanıştan, geleneklerden ya da kişinin iyiliksever olmasından kaynaklanabilir. Yardım yapmak isteğe bağlı bir eylemdir ancak yardımların etkin ve sürekli bir hal alabilmesi için, kurumsal birtakım yapıların oluşmasına bağlıdır. Devlet bu kurumları, düzenleyici politikalar ve kurallarla geliştirmektedir (Tunç, 2013, s.52).

Devletlerin oluşturduğu sosyal yardım uygulamalarıyla, toplumlarda oluşan gelir dağılımı adaletsizliklerini azaltmak, sosyal adalet ve sosyal refahı arttırmak gibi ulusal hedefleri vardır. Sosyal yardımlar genellikle geçici olarak uygulanmaktadır, fakat ihtiyaca göre devletlerin politikaları çerçevesinde sürekli olarak uygulanan sosyal yardımlarda mevcuttur. Bu sürekliliğin, sosyal yardımlardan faydalananların belli bir yaşam seviyesine erişene kadar devam etmesi, ilkesel açıdan önemlidir. Başka bir ifadeyle, yardıma muhtaç kişilere yönelik yapılacak her türlü yardımları ifade eden sosyal yardımların amacı, bireyi yardıma muhtaç kılmak değil, bireye yardıma muhtaç olmaktan

kurtulmasını sağlayabilecek imkânı sağlamaktır. Sosyal yardımların genel özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

a) Sosyal yardımlar, sosyal güvenlik hizmetlerinin yerine getirilmesinde kullanılan bir yöntemdir. Sosyal yardımların, sosyal güvenlik hizmeti olarak değerlendirilmeleri için kanunla düzenlenmeleri ve resmi nitelikteki kuruluşlar tarafından uygulanmaları gerekmektedir.

b) Sosyal yardımlardan faydalananların, yardımların finansmanına herhangi bir katkıda bulunmaları söz konusu değildir. Yapılan yardımlar tamamen karşılıksız şekildedir.

c) Sosyal yardımlar, parasal gelirler ve ayni yardım şeklinde olabileceği gibi bakım, tedavi, rehabilitasyon ve sosyal hizmetler şeklinde de yapılabilmektedir.

d) Sosyal yardımlar kural olarak kişilerin muhtaçlıklarının tespitine dayanmaktadır. Ayrıca kişileri, kendi koşulları içerisinde ve en kısa zamanda, kendilerine yeterli duruma getirecek nitelikte ve boyutta olacak şekilde planlanmalıdır (Tunç, 2013, s.57).

2.6.2. Sosyal Yardım Türleri

Sosyal yardımlar, ülkelerin sosyal politikaları ile uyumlu bir şekilde hedef edindiği kitlenin ihtiyaç ve özelliklerine uygun olarak hazırlanmaktadır. Ülkelerin, yoksulluk, gelir dağılımı adaletsizliği gibi sorunlara yönelik mücadelelerinin boyutuna göre değişmekle birlikte genel olarak üç çeşit sosyal yardım vardır (Tekindal, 2018, s.343).

Genel Yardımlar: Yaş, cinsiyet ve hiçbir statü farkı ayırt etmeksizin belirli bir düzeyin altında gelire sahip olan herkese verilen yardımlardır. Türkiye'de "Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları" (SYDV) tarafından yapılan gıda ve kömür yardımları gibi yardımlar bu kategoriye girmektedir.

Kategorik Yardımlar: Bu yardımlar, belirli bir gelir düzeyinin altında gelire sahip olan özel bir gruba yönelik yapılan nakdi yardımlardır. İşsizlik yardımları, yaşlılık aylığı, engelli yardımları bu gruba girmektedir.

Şartlı veya Parasal Olmayan Yardımlar: Şartlı yardımlar, yardımlardan faydalanacak olan bireylere belli şartları kabul etmesi kaydıyla yapılan yardımlardır. Şartlı sağlık ve eğitim yardımları bu yardım türüne girmektedir. Parasal olmayan yardımlar ise konut, istihdam, eğitim veya okul öğle yemeği gibi parasal olmayan ve belirli koşulları sağlayan, herkesin faydalanabileceği bir mal veya hizmete ulaşmayı sağlayan yardımlardır.

2.6.3. Sosyal Yardımların Etkileri

Muhtaç durumdaki bireylere tamamen karşılıksız verilen ayni ve nakdi yardımların, yardımı alan bireyler ve toplumun geneli üzerinde çeşitli etkileri olabilmektedir.

Sosyal Yardımların Olumlu Etkileri: Sosyal yardımın en olumlu etkilerinden biri, sosyal güvenlik sisteminin açıklarını kapatıcı nitelik taşımasıdır. Daha açık bir ifade ile sosyal yardım, sosyal güvenlik sisteminden sonra varsa işsizlik sigortası veya yardımının ardından, ihtiyaç anında devreye girerek, sosyal güvenlik uygulamasının tamamlayıcı unsuru olmaktadır. Ayrıca yardımların ihtiyaç türüne ve önem derecesine göre belirlenebilmesi, sosyal yardımların tasarruf sağlayıcı diğer olumlu yönüdür. Bunların yanında, sosyal yardımların psikolojik etkileri de mevcuttur. Yardımlardan faydalanan kişiler, yoksulluktan kurtulabileceklerine dair ümitlenip kendilerini daha iyi hissetmektedirler. Bu durum, muhtaç durumdaki kişilerin iş buluncaya kadar ruhen güçlü kalmalarını sağlayacak, onların olumsuz veya yanlış tutum ve davranışlar içerisine girmelerini engelleyecektir. Nitekim sosyal yardımlar sayesinde suç işleme ihtimali olan birçok insan, herhangi bir suça karışmadan hayatını devam ettirebilmektedir (Daşlı, 2015, s.141).

Sosyal Yardımların Olumsuz Etkileri: Sosyal yardım alanların, yardım alabilmek için öncelikli olarak muhtaç durumda olduklarını ispatlamaları gerekmektedir. Bu durumu, çoğu birey için onur kırıcı bir vaziyet olarak görebilmektedir. Bununla

birlikte yardımlar, tembelliğe sebep olup kişileri çalışma gayretinden uzaklaştırabilir. Nitekim sosyal yardımlarla uzun süre hayatını idame ettirmenin bir bağımlılığa dönüşmesi muhtemel olup bu durumun israfa yol açması ihtimali sosyal yardımların sakıncaları arasında sayılabilir. Sosyal yardımların üzerinde durulması gereken önemli sakıncalarından biride istismara açık bir yöntem olmasıdır. Özellikle muhtaçlık tespitinin objektif ve adil kıstaslara uygun yapılmaması istismar riskini artırmaktadır. Sosyal yardımlarla alakalı olarak istismar, ihtiyaç sahibi olmadığı halde yardımdan faydalanma veya mükerrer yardımlar şeklinde ortaya çıkabilir (Taşçı, 2008, ss.1-6).

2.6.4. Türkiye'de Sosyal Yardım Kurumları ve Sosyal Yardımlar

Yoksulluğun ayni veya nakdi yardımlar yoluyla azaltılması veya giderilmesi amacını taşıyan sosyal yardım sistemi, Türkiye'de yakın bir geçmişe kadar Osmanlı'dan süregelen bazı anlayış ve uygulamalara benzer özellikler taşımaktaydı. Osmanlı Devleti'nde sosyal politika kavramından öte sosyal dayanışma anlayışı kabul görmüştür. Sosyal dayanışmayı tesis etme görevi ise devletten ziyade, toplumda etkin olan aile, ahilik teşkilatları, cemaatler, vakıflar gibi kurumlar aracılığıyla yerine getirilmiştir (Güneş, 2012, s.163).

Türkiye'de, 2000'li yıllara kadar sosyal yardım uygulanması alanında faaliyet yürüten kurum ve kuruluşlar arasında etkin bir iş birliği oluşturulamamış ve yardımlar dağınık bir yapı içerisinde yürütülmüştür. 2001 yılında, yaşanan ekonomik krizle birlikte toplumda özellikle nisbi olarak daha fazla ihtiyaç sahibi durumda bulunan yaşlılar, çocuklar, engelliler, kadınlar ve dezavantajlı kesimlerin tümünü kapsayan sosyal yardım uygulamalarına olan ihtiyaç çok daha fazla hissedilmeye başlanmıştır (Karagöl ve Dama, 2015, s.17).

Sosyal yardım sisteminin değişen koşullara cevap verebilmesi ve sosyal yardımların etkinliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar, 2000' li yıllardan sonra hız kazanmıştır. Bu anlamda en önemli gelişmelerden biri, 14 Eylül 2001 tarihinde Türkiye ile Dünya Bankası arasında yapılan "Sosyal Riski Azaltma Projesi" (SRAP) anlaşmasıdır. 28 Kasım 2001'de uygulamaya konulan proje için Dünya Bankasından 500 milyon dolar kredi ve Türkiye tarafından ayrılan 134 milyon dolar ile toplam 634 milyon dolar kaynak ayrılmıştır. Ana amacı, kısa ve orta vadede yoksulluğun azaltılmasını sağlamak ve

yoksulluğun ileriye dönük sosyal risklerini gidermek olan SRAP aşağıda verilen dört bileşenden oluşmaktadır (Çulha Zabcı, 2002, s.232).

Hızlı yardım: Krizden etkilenen ailelere, gıda, yakacak ve sağlık yardımlarının ulaştırılmasıdır. Dünya bankasından elde edilen kredinin 100 milyon doları bu bileşen için harcanmıştır.

Kurumsal geliştirme: Yoksullara yönelik hizmet veren yardım kuruluşlarının kurumsal kapasitesinin geliştirilmesinin desteklenmesine yönelik çalışmaları içerir. Bu bileşen için ayrılan kaynağın 31,90 milyon doları Dünya Bankası'ndan elde edilen krediden ayrılmıştır. Bu bağlamda, sosyal yardım hizmeti gören kurumların teknik altyapılarının geliştirilmesi, personel eğitimi, ar-ge faaliyetlerinin arttırılması gibi çalışmalar planlanmıştır (Çulha Zabcı, 2002, s.233).

Yerel girişimler: Türkiye'de, kırsal ve kentsel bölgelerde ikamet eden en yoksul kesimin, yerinde istihdamını sağlamayı ve yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlayan eğitim ve sosyal hizmet projelerinin desteklenmesidir. Yerel girişimler bileşeni için Dünya Bankası'ndan elde edilen kaynaktan 103 milyon dolar ayrılmıştır (World Bank 2004).

Şartlı nakit transferi (ŞNT): Ailelere, 0-6 yaş arasındaki çocuklarının düzenli aşı ve sağlık kontrolünü yaptırmaları, temel beslenme ihtiyaçlarını karşılamaları ve okula göndermeleri şartı ile nakit yardımların yapılmasıdır. Nüfusun en yoksul yüzde 6'sını hedef alan ŞNT; şartlı eğitim, şartlı sağlık ve şartlı gebelik yardımı şeklinde üç alt bileşenden oluşmaktadır. Dünya Bankasından elde edilen kredinin 260 milyon doları, bu bileşen için ayrılmıştır ŞNT uygulaması, ilk defa 2002 yılında iki şehir, dört ilçede bulunan (Gaziantep, Yavuzeli- Ankara, Keçiören-Kahramanmaraş, Göksu-Sinop, Durağan-Çankırı-Ereğli) sosyal yardım vakıfları aracılığıyla uygulanmaya başlanmıştır (Esenyel ve Torun 2010, s.521).

Türkiye'de sosyal yardım hizmetlerinin etkinliğini arttırmak, sosyal yardım uygulamalarının şeffaflığın sağlamak amacıyla 2012 yılında "Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı" (ASPB) tarafından "Bütünleşik Sosyal Yardım Sistemi" (BSYS) oluşturulmuştur. BSYS ile gelir, servet ve sosyal bilgilerin merkezi veri tabanında

sorgulanması, hanenin mahallinde yapılan sosyal inceleme raporunun tutulması, muhtaçlık kararının verilmesi ve ödeme talimatı gibi yardım sürecine ilişkin işlemlerin tamamı elektronik ortamda yürütülmeye başlanmıştır. Hem vatandaşın hem kurumların, sosyal yardım başvuruları ve sonuçlarına yönelik tüm verilerin, E-Devlet üzerinden takip edilip bilgi alınabildiği bu sistem sayesinde sosyal yardım işlemleri daha adil ve şeffaf uygulanması sağlanmıştır (ASPB, 2017). Türkiye'nin sosyal yardım sisteminin işleyişi bakımından önemli bir adım olan BSYS, yoksul ve muhtaç kişilerin sosyal yardım alma sürecindeki işlemlerini kolaylaştırmış, bürokratik bekleme sürelerini azaltmış ve hak edenin yardım almasını sağlayarak mükerrer yardımlarında önüne geçmiştir.

2.6.5. Sosyal Yardım Kurumları

Türkiye'de, yoksullukla mücadele amacıyla sosyal yardım hizmeti yürüten çeşitli kamu kurumları ve özel kuruluşlar bulunmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar içerisinde en önemlisi ve asıl faaliyet alanı sosyal yardım ve sosyal hizmet olan, "Aile Çalışma Sosyal Politikalar Bakanlığıdır". Ayrıca asli görevleri sosyal yardım ve sosyal hizmet olmamakla beraber bu alanda çalışmaları olan kurumlar da mevcuttur. Asıl hizmet alanı kültürel faaliyet olan Başbakanlığa bağlı "Vakıflar Genel Müdürlüğü" ve bulunduğu mahallîn müşterek ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan yerel yönetimler, sosyal yardım alanında faaliyet gösteren diğer kamu kurumlarındandır. Bunların yanında, dernekler ve vakıflar gibi çeşitli amaçlar doğrultusunda kurulabilen aynı zamanda sosyal yardım alanında da çalışmalar yürütebilen çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları da mevcuttur. Bu bağlamda, bu bölümde Türkiye'de, yoksullukla mücadele anlamında, en etkin kurum olan "Aile Çalışma ve Sosyal Politikalar Bakanlığının" sosyal yardımlar alanındaki faaliyetlerine yer verilecektir.

2.6.5.1. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB), farklı devlet bakanlıkları aracılığı ile yürütülen sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamalarının tek bir çatı altında toplanması ve ihtiyaç sahibi tüm kesimleri kapsayan bir sosyal yardım sisteminin oluşturulması amacıyla, mevcut Kadın ve Aile 'den Sorumlu Bakanlık yerine 08.06.2011 tarihinde kurulmuştur. Daha sonra 10 Temmuz 2018 tarihli "30474 sayılı Resmî Gazete' de yayımlanan 1 nolu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile ASPB, "Aile, Çalışma ve

Sosyal Hizmetler Bakanlığı" (AÇSHB) adını almıştır (CBK, 2018). AÇSHB' nin sosyal hizmet ve sosyal yardımlar alanında birçok görevi bulunmaktadır. "30474 sayılı 1 Nolu Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi" ile belirlenen bu görevler:

a) Sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejilerin geliştirmek ve sosyal adalet ve sosyal refahın gerçekleşmesi için her türlü tedbiri almak.

b) Sosyal yardıma ve korunmaya ihtiyaç duyan tüm kesimlere yönelik yardım hizmetlerini düzenli ve verimli şekilde yürütmek, yoksullukla mücadele bağlamında ulusal politika stratejileri belirlemek.

c) Kamu ve gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişiler aracılığıyla yürütülen sosyal hizmetler ve yardımlarla ilgili standartları belirlemek, bu çerçevede denetim yapmak.

d) Sosyal hizmet ve yardım uygulamaları ve yararlananlara ilişkin bilgileri merkezî bir sistemde izlemek, kontrol etmek ve geliştirilmesi yönünde gerekli stratejileri değerlendirmek (AÇSHB Faaliyet Raporu, 2018). Bakanlık özellikle sosyal yardım uygulamaları alanındaki faaliyetlerini "Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü" (SYGM) eliyle yürütmektedir.

2.6.5.2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV)

SYDV'ler 1986 yılında, "3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu hükümlerine istinaden Kanunun amacına uygun çalışmalar yapmak üzere her il ve ilçede Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre kurulmuştur" (3294 Sayılı Kanun 1986). SYDV'lerin temel görevi, yoksul ve muhtaç vatandaşlarımızı, düzenli şekilde yapılan sosyal yardımlar ile güçlendirmek ve çalışabilir durumda olan yararlanıcıların ise kendi gelirlerini elde edebilir duruma gelmelerini sağlamaktır.

SYD Vakıfları, "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının" idari yapılanması dahilinde değildirler, fakat denetimleri "Vakıflar Genel Müdürlüğü", "İçişleri Bakanlığı" ve "Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı" tarafından yapılmaktadır. SYDV' ler özel hukuk tüzel kişiliğine sahiptir. Günümüz itibariyle ülkemizde, tüm il ve ilçeler dâhil toplam

1003 adet SYDV hizmet vermektedir (www.aileçalişma.gov.tr). SYDV'ler, sosyal yardımlarla ilgili görevlerin icrası için oluşturulmuş kurumlar arasında birincil öneme sahip kuruluşlar olmaları açısından önemlidir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının karar ve temsil organları, mütevelli heyetleridir. Vakfın tabii başkanı, mülki idare amiri olup diğer üyeler ise illerde belediye başkanı, defterdar, il millî eğitim müdürü, il sağlık müdürü, il gıda, tarım ve hayvancılık müdürü, aile ve sosyal politikalar il müdürü ve il müftüsünden oluşmaktadır. İlçelerde, belediye başkanı, mal müdürü, ilçe millî eğitim müdürü, sağlık grup başkanı, ilçe gıda, tarım ve hayvancılık müdürü ve ilçe müftüsü vakfın üyeleridir. Bunların dışında, mütevelli heyetinde muhtarların ve sivil toplum kuruluşu yöneticilerinin kendi ve hayırsever vatandaşlar arasından il genel meclisi tarafından seçilen üyelerde bulunmaktadır. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarında yardım yapılacak kişilerin, yardımların niteliği ve miktarının tespiti konusunda tamamen mütevelli heyetleri yetkilidir. Fakat heyetin, merkezi bir uygulama olarak yürütülen şartlı nakit transferi, engelli ve yaşlı aylıkları gibi düzenli yardım hizmetleriyle alakalı herhangi bir değişiklik yapma yetkisi yoktur (www.ailevecalisma.gov.tr).

SYDV' nin gelirleri, Fondan aktarılan miktarlardan, işletme/iştiraklerden elde edilecek gelirlerden ve diğer gelirlerden oluşmaktadır. Fonda biriken kaynaklar, fon kurulu kararı ile ülke genelindeki vakıflara aktarılmakta ayrıca vakıflar kendi öz kaynaklarıyla elde ettikleri gelirlerini de kullanabilmektedirler (Öztürk ve Öztürk, 2010, s.221).

Türkiye'de SYDV aracılığı ile yürütülen sosyal yardım programı, 2002 yılında 4 kalem iken, bu sayı 2018 yılında 42'ye yükselmiştir. Sosyal yardım programlarından 40 tanesi, AÇSHB bünyesinde yürütülmekte olup bunlardan 32 tanesi, SYDTF tarafından karşılanmaktadır. Fon tarafından finanse edilen yardım kalemlerinin altı tanesi, proje desteleri şeklindedir. Yabancılara yönelik uygulanan 2 adet yardım programı ise AB tarafından finanse edilmektedir. Sosyal yardım programlarının detaylı görünümü tabloda gösterilmektedir (AÇSHB Faaliyet Raporu 2018, s.139).

Tablo 1. Türkiye'de Sosyal Yardımların GSMH Oranları (Milyar)

	2001	2004	2005	2013	2015	2016	2017	2018
Toplam Sosyal Yardım Tutarı (milyar)	807,3 (milyon)	2.839,7	4.174,5	20.764	25.828	32.000	36.000	43000
Sosyal Yardımların GSYİH İçindeki Payı	%0,45	%0,86	%1,05	%1,35	%1,33	%1,45	%1,51	%1,15

Kaynak: (DPT, 2007, s.37) (ASPB Faaliyet Raporu, 2013,2015,2016) (AÇSHB Faaliyet Raporu, 2018)

Tablodan da görüleceği üzere; 2001 yılında sosyal yardım miktarı 807,3 milyon TL ve GSYH içindeki payı %0,45 iken, 2018 yılında 43 milyar TL ve GSYH içindeki payı %1,15 olmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YEREL YÖNETİMLER EKSENİNDE SOSYAL HİZMET VE SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

3.1. Yerel Yönetimler

Yerel yönetimler, belirli bir coğrafya alanında, ülke kesiminde yaşayan halkın ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulmuş ve karar organları halk tarafından seçilen yönetim birimleridir. Yerinden yönetim ilkesinin uygulandığı yerel yönetimler, kamu tüzel kişiliğine sahip kuruluşlar olarak, merkezi yönetimin hiyerarşisi dışında ve ona karşı belirli ölçülerde bağımsız birimlerdir (Toprak, 2010, s.13). Yerel yönetimler, merkezi idarenin elindeki güç, yetki ve sorumlulukların merkez dışındaki diğer tüzel kişilerine devredilmesi olarak kabul edilmektedir. Bu yetki devri kamusal hizmetlerin görülmesi ve buna bağlı olarak harcamada bulunması, gelir kaynaklarının elde edilmesi ve politik karar alma konusunda olabilmektedir (Dileyici ve Vural, 2005, s.231).

Merkezi idare, yetki ve güç yönünden sahip olduğu bazı avantajlara rağmen bu hizmetleri etkin bir biçimde gerçekleştiremez. İşte devletler hem bu sebepten hem de demokratik düzenin gereklerinden ötürü merkezi yönetimin yanı sıra ondan ayrı olarak "yerel yönetim" örgütlerini kurmuşlardır (Nadaroğlu, 1998, s.4).

3.2. Yerel Yönetimlerin Temel Özellikleri

Yerel yönetimler, coğrafi olarak yetki alanlarındaki çeşitli kamu hizmetlerini yerine getirme yetki ve sorumluluğu olan ve bu nedenle kendilerine idari ve mali özerklik verilen kuruluşlardır. Yerel yönetimleri, yetkileri ve sorumlulukları yasalarla belirlenen kurumlardır. Yerel yönetimlerin başarılı olmasının koşulu, belediye sorumluluğundaki talepleri karşılamak, üretim, bölüşüm, tüketim ve finansman gibi unsurların da uyum içinde olmasıdır. Yani yerel yönetimler, bir ekonomik yöne de sahiptir. Bir diğer özelliği ise, yöntemseldir. Yerel yönetimler, toplumsal bölüşümü kim ve hangi yöntemle yapılacağını belirleme yetkisine sahiptirler (Arıkboğa, 2008, s.157).

Yukarıda bahsedildiği gibi yerel yönetimlerin siyasal, ekonomik ve hukuksal faktörlere göre değerlendirmek yerinde olacaktır.

Yerel yönetimleri siyasal faktörler açısından değerlendirecek olursak; yerel yönetimlerin siyasal varoluş gerekçesinin altında demokrasi vurgusu yatmaktadır. Siyasal tarihte geçmişten beri yerel yönetimlerin demokrasinin temel kurumlarından olduğu kabul edilmiştir. Gerek İdare Hukukunda gerekse Siyaset Biliminin yeni akımlarında özgürlükçü demokrasinin temelinde, mahalli özgürlüklerin olduğu üzerinde durulmaktadır (Güneş, 1996, s.83).

Yerel yönetimlerle ilgili Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Uluslararası Yerel Yönetimler Birliği (IULA) belgelerinde yer alan ve Türkiye'nin de kabul ettiği temel evrensel niteliklere göre;

- Yerel yönetimler demokratik sistemin vazgeçilmez ve etkili bir aktörüdür,
- Yerel yönetimler özerk kuruluşladır,
- Yerel yönetimler halk katılımına imkân veren yönetsel birimlerdir,
- Yerel yönetimler mahalli düzeydeki kamu hizmetlerinin halka doğrudan ve etkin olarak sağlanmasında merkezi yönetime göre daha başarılıdır,
- Halka en yakın yönetim birimi olan yerel yönetimlerin mahalli halka, hemşerilere karşı duyarlılığı ve sorumluluğu yüksektir (Ersöz, 2011, s.58).

Toplumda her hizmetin merkezden yönetilmesi mümkün değildir. Özellikle yerel ihtiyaçların tespiti ve karşılanmasında merkezi yönetimden çok yerel yönetimler hem hız hem de işlevsellik açısından çok daha verimli olmaktadır. Bu bağlamda, yerel toplulukların talepleri yerel yönetimler eliyle daha kolay gerçekleştirilebilir ve gerektiğinde merkezi yönetim nezdinde daha kolay dillendirilebilir.

3.3. Türkiye'de Yerel Yönetim Birimleri

Yerel Yönetimler tüm Dünya'da olduğu gibi Türkiye'de de toplumsal yapının en önemli örgütlenmelerinden biridir. Yerel yönetimler tüm ülkelerde uygulanmaktadır ancak yerel yönetimlerin şekli, ilgili ülkenin merkezi yapılanması, yönetim şekline göre

farklılıklar göstermektedir. Ülkemize bakıldığında yerel yönetimler, il özel idareleri, köyler ve belediyelerden oluşmaktadır.

3.3.1. İl Özel İdareleri

Türk kamu yönetimi Anayasa'nın 123.maddesine gereğince; idare, kuruluş ve görevleriyle bir bütündür ve kanunla düzenlenir. İdarenin kuruluş ve görevleri, merkezden yönetim ve yerinden yönetim esaslarına dayanır 2005 yılında yapılan 5302 sayılı değişiklikle il özel idareleri alanında önemli değişiklikler yapılmıştır. 5302 sayılı kanun "il halkının mahalli nitelikteki ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari ve mali özerkliğe sahip kamu tüzel kişileri" olarak tanımlanmaktadır.

İl özel idaresinin görevlerine bakacak olursak, İl Özel İdaresi Kanunu'nda İl Özel İdarelerinin yetki ve sorumlulukları 22.02. 2005 tarih ve 5302 sayılı kanunda aşağıdaki gibidir.

"Madde 6- İl özel idaresi mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; a) Gençlik ve spor Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde, b) İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma (...)(1); orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında, yapmakla görevli ve yetkilidir" (5302 sayı 22.02.2005 tarihli İl Özel İdaresi Kanunu)''.

İl özel idaresi, coğrafya alanı bakımından en büyük yerel yönetimdir. Çünkü il özel idaresinin coğrafya alanı olan il hem köy yönetimlerini ve hem de belediye yönetimlerini içine alır (Ersöz, 2011, s.116).

İl özel idarelerinin yetki sınırı bulunduğu il sınırıdır. Bazı durumlarda komşu illerle de ortak çalışma yürütülmektedir. İl özel idaresinin kurulması özel bir düzenlemeye

tabi değildir; il kurulma aşamasında il özel idaresi de kurulmaktadır. İl özel idaresinin 3 tane organı mevcuttur. Bunlar vali, il genel meclisi ve il encümenidir.

2005 yılında yapılan İl Özel İdaresi Yasası Valinin konumunda önemli değişiklikler yapmıştır. İl Genel Meclisinin başkanının vali olması uygulamasına son verilmiştir. Yeni düzenlemeye göre Vali yerine Meclis üyeleri arasından seçilen bir üye başkanlık yapacaktır. İl Genel Meclislerine başkanlarına seçme hakkı verilmesi yerel demokrasi açısından büyük bir gelişme olarak ifade edilmektedir. Vali ise İl Encümenine başkanlık edecektir (Ersöz, 2011, s.117).

3.3.2. Köyler

Köy tanımına bakacak olursak; kasabadan, toplumsal ve ekonomik kıstasları ve nüfus yoğunluğu bakımından farklı olan ve daha küçük ve az gelişmiş olan, genel olarak tarımdan geçinen insanların bulunduğu, evleri ve öteki yapıları kırsal yaşamın ihtiyaçlarına yönelik yapılan ve bu durumu yansıtan, kırsal yerleşme birimi olarak tanımlayabiliriz (Eryılmaz, 2005, s.159). 442 sayılı Köy Kanunu'na göre ise; cami, mektep, otlak, yaylak, baltalık gibi orta malları bulunan ve toplu veya dağınık evlerde oturan insanlar bağ ve bahçe ve tarlalarıyla birlikte bir köy teşkil ederler. Nüfusu iki binden aşağı yurtlara köy denmektedir.

Köy yönetimine bakacak olursak; köyler geleneksel bir yönetim kuruluşudur. "Köy idaresi, seçimle işbaşına gelmiş, köyün genel düzenini ve uyumunu sağlayıp geliştiren, köy halkının gelişmesini ve kalkınmasını sağlayan, kamu tüzel kişiliğine sahip bir mahalli idare kuruluşudur (Başa, 2007, s.4).

3.3.3. Belediyeler

Konumuz gereği belediyelere daha fazla yer verilecek olup, belediyelere ilişkin genel çerçeveye aşağıda başlıklar halinde yer verilmiştir.

Ülkemizde ve dünyada özellikle belediyelerin iş tanımları arsında bulunan yol, su, kanalizasyon, çevre temizliği gibi görevlerin dışında özellikle eğitimsel, ekonomik ve sosyal anlamda da görevleri olmaya ve artmaya başlamıştır. Artan hızlı şehir nüfusu beraberinde işsizlik, yoksulluk vb. sosyal sorunlar belediyelerin işlevini ön plana

çıkarmıştır. Devlet'in sosyal yardım ve sosyal hizmet alanındaki yetersizliği belediyeleri bu yönde daha fazla sorumluluk almalarına zemin hazırlamıştır. Bunun yanı sıra ülkemizde son dönemlerde yapılan yasal düzenlemeler sosyal yardım ve hizmetlerin uygulamasını belediyelerin görevlerinden saymış ve böylelikle sosyal belediyecilik anlayışı hızlı bir şekilde gelişme göstermeye başlamıştır (Toprak ve Şataf, 2009, s.64)

Belediye Yasası'na göre; belediye şöyle tanımlanmaktadır. 'Belde sakinlerinin mahalli müşterek nitelikteki ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan ve karar organları seçmenler tarafından seçilerek oluşturulan, idari mai özerkliği olan kamu tüzel kişisi. (5393 no'lu Belediye Kanunu, md.3). Belediyeler, belde ve belde halkının ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan yönetimlerdir. Belediyeler, o yerel bölgede yaşayanların seçimi ile işbaşına gelen idari ve mali özerkliği olan kamu tüzel kişiliktir.

Belediyelerin yurttaşa sundukları hizmetler ülkeden ülkeye ve zaman içinde değişiklik göstermiştir. Toplumsal refah devleti anlayışının gelişmesine koşut olarak, önceleri belediyece görülmekte olan kimi hizmetleri devlet üzerine almıştır. Öte yandan, artan ve çeşitlenen kamu hizmetlerinden, belediyenin payına düşenlerin sayısı da giderek artığı ifade edilmektedir (Keleş, 2008, s.265). Bu bağlamda belediyenin görev ve yetkileri konusunda üç ilke çerçevesinde belirlemeler yapılmaktadır.

Genel Yetki İlkesi: Belediyeler kanunların yasaklamadığı ya da başka yönetim birimlerine bırakılmamış olan bütün yerel hizmetleri yürütmeye yetkilidir.

Yetki İlkesi: Belediyeler, ancak yasama organının açıkça yetkilendirdiği konularda faaliyet gösterirler.

Liste İlkesi: Belediyeler yetki ve görevlerini kanunlar liste halinde teker teker saymaktadır (Öner, 2006, s.79).

3.3.3.1. Belediyelerin Tarihsel Gelişimi

Osmanlı Devleti kurulmasının ardından hızlı biçimde gelişim göstermiş ve topraklarında artış yaşanmıştır. Bu zaman içinde alınmış olan topraklarda huzuru ve sosyal refahı sağlayacak olan kişilere ve kuruluşlara ihtiyaç duyulmaya başlanmıştır. Yaşanan bu gelişme bu alanda kadılığın etkin olmasına neden olmuştur. Bu zaman içinde

kentlerin yönetimini sağlayan kişiler kadılar olarak bilinmektedir (Eryılmaz, 2007, s.43). Bu bağlamda şehir yönetimlerinde kadının buraların yöneticisi olduğu bilinmektedir. Kadılar özellikle toplumun refahı ile uğraşmaktan öte, yerel halkı örgütlemek, kurumların denetimlerini yapmakla görevlendirilmiştir. Kanunlardan kaynaklı boşlukları kadılar doldurmaktadırlar. Kadıların buralarda asıl görevi adaleti sağlamak ve belediyeye ilişkin gelen olumsuzlukları mahkeme şeklinde inceleyerek karar bağlama görevi bulunmaktadır. (Ortaylı, 2000, s.144).

Osmanlı belediye yönetimleri, halk için gerekli olduğu halde, sosyal yardım ve hizmet konusundaki talepl ve ihtiyaçlara cevap vermede yetersiz kalmıştır. Bu hizmetleri yerine getiren vakıfların faaliyetleri azaldığı görülmüştür. Kadılar ve halkın ileri gelenleri bu noktada gereken ilgi ve alakayı göstermemiş ve bir disipline bağlanmamıştır (Özbek, 2006, s.31).

Osmanlı Devleti'nde ilk belediye idaresinin kurulması girişimi Tanzimat sonrası yıllarda ve özellikle 1854-1856 Kırım Savaşı döneminde Batı ülkeleriyle artan temas neticesinde ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde, Fransız komün idareleri örnek alınmış, 1855 yılında İstanbul'da ilk kez belediye kuruluşu denenmiştir. Gerek batılıların istek ve talepleri doğrultusunda gerekse de yeni yerel merkezler oluşturmak amaçlı ve bu yönde birtakım zorunlulukları kapsayan gelişmeler, 16 Ağustos 1854 tarihinde batılı anlamda ilk belediye örneğini oluşturan İstanbul Şehremaneti kurulmuştur. Batılı anlamda ilk belediye örneğini olması açısından Türk belediyecilik tarihi yönünden oldukça önemlidir (Aytaç, 1998, s.128).

İstanbul Şehremaneti adı verilen belediyenin başkanı ve on iki üyesi padişah tarafından atanmıştır. Belediye ve belediye hizmetleri konusunda yeterli bilgisi olmayan bu komisyonun görevine 1855 yılında son verilmiş ve yerine İntizam-ı Şehir Komisyonu adı verilen ve üyeleri atama yoluyla oluşturulan yeni bir birim kurulmuştur (Tortop ve ark., 2014, s.323). 1857 yılına kadar İntizam-ı Şehir Komisyonu çalışmalarını sürdürmüştür. Kanalizasyon ve suyollarının yapılması, sokakların temizliğinin sağlanması ve aydınlatılması, sokakların genişletilmesi gibi konularda öneriler getirmiştir (Vural, 2004, s.181).

Başarısızlık ile sonuçlanan bu durumların ardından Altıncı Belediye, 1858'de, fazlalığın azınlık olduğu Galata ve Beyoğlu semtindeki Bab Ali ile direkt ilişkili olarak oluşturulmuştur. Para ve refahın olduğu yabancı bankalara, okullara ve elçiliklere bitişik olan Galata- Beyoğlu, batıda şehirlere örnek teşkil etmektedir (Ortaylı, 2000, s.148).

Dersaadet İdare-i Belediye Nizamnamesi (1869) ile belediye teşkilatının İstanbul'da yaygınlaşması hedeflenmiştir. Altıncı Daire uygulaması örnek alındığı nizamnameye göre belediyeler belediye reisi, belediye meclisi ve belediye cemiyeti olarak üç organdan oluşturulmuştur (Çelik, 1995, s.592).

1877'de çıkarılan "Dersaadet Belediye Nizamnamesi" İstanbul'da bulunan belediye yapısını düzenleyip eski belediye yapısını olduğu gibi koruma yoluna gitmiştir. İstanbul'daki belediye daire sayısı 14'ten 20'ye çıkarılmıştır. Aynı yıl çıkarılan "Vilayet Belediye Nizamnamesi" ise İstanbul dışındaki belediyeleri düzenlemiştir (Tortop ve ark., 2014, s.323).

İkinci Meşrutiyet döneminde ise, İstanbul'daki belediye hizmetlerini düzenleyen "Dersaadet Belediye Nizamnamesi" yerini 1912 yılında çıkarılan ve ülkedeki tüm belediyeleri düzenleyen "Dersaadet Teşkilatı Belediyesi Hakkındaki Kanun-u Muvakkat" isimli geçici kanuna bırakmıştır. Bu kanun ile, şehremini meclisinin yerine "encümen" organı getirilmiş, belediye daireleri kaldırılarak yerine belediye şubeleri kurulmuştur (Dönmez, 1995, s.170). 1580 sayılı Belediye Kanuna kadar geçerli olan bu kanunla, taşra belediyeleri için seçimle gelen meclis, bu meclisin seçtiği belediye başkanı ve belediye organlarından oluşan düzenleme getirilmiştir.

Osmanlıdaki belediye sistemi, bir özerklik ve yerel yönetim sistemine geçiş olarak görülmemiştir. Şehrin bayındırlık ve temel hizmetlerin yürütülmesine yönelik bir kurumlaşma olarak düşünülmüştür. Bu doğrultuda uygulamalarda bulunulmuştur. Merkeziyetçi devlet ilke ve geleneklerinin ön planda olduğu bir ortamda sadece düzenli kent hizmetlerinin yürütülmesi amacıyla hizmet kuruluşu olarak oluşturulan belediyeler, yerel hizmet özelliklerine tam anlamıyla sahip olamamışlardır (Ünal, 2011, s.244).

Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra yerel yönetimlerle ilgili yapılan ilk düzenleme köy idareleridir. Bugün halen yürürlükte olan 442 sayılı Köy Kanunu 1924

yılında kabul edilmiştir. Cumhuriyet dönemi yeni devlet yönetiminin temellerinin oluşturulduğu bir dönemdir. Bu dönemde, Türkiye Osmanlı devletinden 389 adet belediye devralmıştır (Çelik, 1995, s.592). Devrolan bu belediyelerin 20 tanesinde içme suyu, 4 tanesinde elektrik tesisatı, 17 tanesinde mezbaha, 7 tanesinde spor alanı, 29'unda park ve bahçe, 90 tanesinde de düzenli pazaryeri olduğu tespit edilmiştir (Bostanoğlu, 1990, s.77). Durum böyle iken belediye hizmetleri açısından düzenli bir alt yapının var olduğundan bahsetmek ve sistemli bir örgütlenme yapısından söz edilemez.

Belediyelerle ilgili ilk kapsamlı düzenleme 3 Nisan 1930 tarihinde yürürlüğe giren 1580 sayılı Belediye Kanunu olmuştur. Bu kanunun hazırlanmasında, belediyeler arası eşitlik, belediyelerin icraatlarında serbest bırakılmaları, belediyeler üzerinde güçlü bir merkezi yönetim denetimi, tek dereceli seçim ve halkın etkin denetiminin sağlanması, belediyelerin hizmet alanının genişletilmesi ilkeleri göz önünde bulundurulmuştur (Çağdaş, 2011, s.397). Kanun hazırlanırken, planlı kentlerin oluşturulması, çağdaş kentleşmenin gereklerine uygun düzenlemelere gidilmesi amaçlanmıştır. Bu çerçeve, imara dayalı bir belediye anlayışını yansıtmaktadır. Yaklaşık 75 yıl boyunca halka en yakın yönetim birimi olan belediyeler bu kanun çerçevesinde faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.

Mahalli idare birimlerinin seçimle yolu iş başına gelecek olması 1961 Anayasası ile belirtilmiştir. Belediye başkanlarının halk tarafından seçimle göreve gelmesi 19.07.1961 tarih ve 307 sayılı kanunla yasallaşmıştır. İlk mahalli seçimler 1963 yılında yapılmış ve ilk defa seçmenler tarafından seçilen belediye başkanları görev başına gelmiştir (Tortop ve ark., 2014, s.324).

Toplumsal, iktisadi ve siyasi değişimlerin hızlı bir şekilde yaşanmaya başladığı 1960'lı yılların ardından, değişimlerin keskinleştiği 1970'ler toplumcu belediyecilik anlayışının doğuşuna zemin hazırlanmıştır. Belediyelerin görev alanlarının merkezi idare tarafından belirlenmesine razı olma eğilimleri, 1970'li yılların ikinci yarısından sonra değişmeye başlamıştır (Öz, 2010, s.42). Belediyeler 1977-1980 yılları arasında, kaynakları en verimli şekilde kullanmaya başladığı dönemler olmuştur. Yeni kaynak arayışında olmuşlardır. Belediyelerin, asfalt fabrikası kurma, düğün salonu, otopark, halk ekmek, halk plajları gibi yerler işletmek amacıyla kendilerine merkeze bağlı olmayan

kaynaklar aradıkları ve bu yönde adımlar atıldığı dönemlerdir (Şataf ve Mermer, 2017, s.23).

1980'li yıllar ile birlikte, dünyadaki gelişmelere paralel olarak Türkiye'de de kökten bir yeniden yapılanma sürecine girilmiş, bu yapılanma ile toplumsal, iktisadi, siyasi ve yönetsel açılardan köklü değişimler yaşanmıştır. Bu süreç, sosyal devletin sosyalliğini, kamu yönetiminin de kamusallığını yitirmeye başladığını göstermektedir. 20. yüzyılın son çeyreğinde ortaya çıkan krizle birlikte, 1980'li yıllarda öncelikli olarak devletin ekonomi alanındaki rolü ortaya çıkarak, piyasa ekonomisi çerçevesinde yapılanmış bir devlet ve yönetim anlayışı gündeme gelmiştir (Akarsu, 2014, ss.37-38). Belediyelerde de bu politikalardan fazlasıyla etkilenmiş ve belediyelerin özellikle ekonomik içerikli hizmetlerinin sağlanmasında özelleştirme önemli bir yöntem haline gelmiştir (Uslu, 2011, s.42). Yoksulluk, yüksek enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik problemlerle 1980'den sonra ağırlaşan vatandaşlar, mali güçsüzlüklerine ve net yasal yükümlülüklerin olmamasına rağmen, belediyeler sosyal yardımlara yönelmektedir (Koç, 2014, s.29).

1990'lı yıllardan sonra 1980'li yıllarda başlayan zihniyet ve algı değişmiştir. Buna paralel olarak yerel yönetimler önemeli hizmetlerde bulunmuştur. Geçmiş yıllara nazaran gelirleri artan bazı belediyeler, eğitim ve kültür düzeyi değişim gösteren ve kentsel ve sosyal hizmet talebi artan nüfusa karşı sosyal yardım ve hizmetlerini arttırmak zorunda kalmıştır. Daha önceleri fakir, kimsesiz, özürlü ve yaşlı kimselere aşevlerinde sıcak yemek, yiyecek, giyecek faaliyetlerde bulunan belediyeler, 1990'lı yıllardan sonra hem tür, nitelik ve kapsam olarak artış sağlanmış hem de birçok belediye tarafından bu hizmetler yapılır hale gelmiştir (Şataf, 2017, s.56).

Belediye yönetimlerine 1994 yılında sosyal belediyecilik anlayışının yerleştiği yıllar olmuştur. 2000'li yıllarda sosyal belediyecilik yeni bir anlam kazanmış ve belediyeler yerel halka sundukları hizmetleri daha da geliştirmişlerdir. Yerel yönetimler demokrasinin katılım ve iş birliği tarafını gerçekleştirecek temel idari birimler olarak görülmüştür. Bu dönemlerde yerel yönetimlerinin yeterli mali güce kavuşturulması ve sivil toplum kuruluşlarının yerel karar alma süreçlerine katılımlarının sağlanacağı

üzerinde durulmuştur. Bu yönde bir yerel yönetim reformunun gerçekleştirileceği belirtilmiştir (Şataf ve Mermer, 2017, s.17).

Uzun bir süre yerel yönetimler Türkiye'de aynı yasal düzenlemelerle hizmetlerini yürütmüşlerdir. Yerel yönetimlerin daha etkin ve verimli hizmet vermesini sağlamak amacıyla mali açıdan güçlendirilmesi Avrupa Birliği sürecinde yaşanan gelişmeler gereklilik ve zorunluluk getirmiştir. Bu sebepten ötürü yerel yönetimlerin mali özerkliğini de ilgilendiren yeni kanuni düzenlemeler yapılmıştır.

3.3.3.2. Belediye Yönetim Organları

Türkiye'deki belediyeler, yapısal ve işlevsel olarak, konsey ve konsey, başkan dahil üç ana organdan oluşur. Ancak, Türk belediye sisteminde, başkan ve konsey doğrudan halk tarafından seçilmektedir ve konsey, konsey üyeleri arasından seçilen üyelerden ve belediye başkanı tarafından seçilen birimlerden oluşmaktadır. (Bozlağan, 2005, s.56). Büyükşehir belediyeleri de aynı organlara sahip olup belediye meclisi karar organını oluştururken, yürütme belediye başkanı tarafından yerine getirilmektedir. Belediye encümeni ise karar ve yönetim organlarına sahip olup karma bir nitelik taşımaktadır (Ersöz, 2011, s.125).

Belediye Meclisi: Belediye meclisi, belediyenin karar organı olup üyeleri 5 yıl için doğrudan halk tarafından seçilir. Belediye meclisinin üyelerinin sayısı o yerleşim biriminin nüfusuna göre değişmektedir. Nüfus artışı ile belediye meclisi üyesi artışı arasında doğrudan bir orantı bulunmamaktadır. Belediye meclisi üye sayısı en az 9 en fazla 55 üyeden oluşur. 5393 sayılı Belediye Kanunu ile yapılan düzenlemede, belediye meclisi tarafından belirlenecek bir aylık tatil hariç, her ayın ilk haftası önceden kararlaştırıldığı günde toplanır. Meclis toplantılarına belediye başkanı, başkanın katılmaması durumunda ise meclis başkan vekili başkanlık eder. Belediye meclisi, üyeleri arasında en az üç en fazla beş kişiden oluşan ihtisas komisyonları kurabilir.

Belediyeye ait olan meclislerin belirli olan görev ve yetkileri, 5393 sayılı olan Belediye Kanunu ve madde 18'de şu şekilde bulunmaktadır. (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005):

- Stratejik olan planlar ile yatırım ve çalışma programlarına ilişkin olarak belediye işlerinin ve personelinin iş performans değerlerini anlamak ve bunları kabul etmek,
- Bütçeleri ve kesin olan hesabı kabul ederek borçlanmaya karar vermek,
- Farklı belediyeler ile yapılan anlaşmalara katılmak gerekli görevleri yerine getirmek ve anlaşmalardan ayrılmak
- Belirli kadroları idare etmek, bu kadroların iptalinin yapılmasına ya da değişiminin olmasına karar vermek,
- Belediye meclisine başkanlık edecek kişiyi seçmek, divan üyelerinin seçimini yapmak, encümen üyelerini belirlemek (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Belediye Encümeni: Belediye kanununa göre Belediye meclisine belediye başkanlığı, il belediyelerinde ve nüfusu 100.000'in üzerinde olan belediyelerde başkanlık etmektedir. Yılda üç üye, üyelerinden gizli oylama, finansal hizmetler bölümünün başkanı ve belediye başkanı tarafından bir yıllığına seçilen iki üye tarafından seçilir. Yedi kişiden oluşur. Diğer belediyelerde, her biri belediye meclisi tarafından her biri bir yıl için gizli oyla seçilen beş üyeden, finansal hizmetler biriminin başkanı ve bir yıl boyunca başkandan seçilen bir üyeden oluşur. Gördüğünüz gibi, belediye meclisinin bazı üyeleri seçilse de, bazıları belediye yetkilileri tarafından atanmaktadır. Belediye başkanı bir sebepten dolayı katıl yapamadığı bir meclise başkanın görevlendirdiği yardımcısı ya da meclisin içinde bulunan encümen başkanlık yapmaktadır. Encümenler bu toplantılara ilgili oldukları alana ilişkin olarak başkan tarafından çağrılmaktadırlar.

Belediye encümeninin 5393 Sayılı Belediye Kanunu m.34'e göre aldıkları sorumluluklar şu şekilde sıralanmıştır (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005):

- Stratejik anlamda oluşturulan plânları araştırma altına almak ve gerekli bütçeleri inceleyip Belediye meclisinde bu konuyu görüşmek,
- Senelik anlamda çalışma programı içine dahil edilen işlere ilişkin olarak kamulaştırma kararlarının verilmesini sağlamak ve bunları hayata geçirmek,
- Hesapta olmayan giderler ödeneğinin gerekli harcama yerlerini belirlemek,

- Kanun içinde belirtilen cezaları uygulamak (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

Belediye Başkanı: Belediyede bulunan başkan buralarda bulunan müdürlüklerin başı konumundadır. Yürütme organını elinde bulunduran kişi başkandır. Belediye görevinde bulunan başkanlar herhangi bir siyasi partiye üye olamazlar aynı zamanda da buralarda görev alamazlar. Bunun yanı sıra bir spor kulübünün yönetimi içinde bulunamayan başkan buralarda da görev yapamazlar. Bir belediye başkanının seçilmesi için yapılan mahalli idareler seçimine katılan başkan seçildikten sonra en fazla 5 yıl görev almaktadırlar ve aynı zamanda da başkanlar 2972 sayılı kanuna bağlı olarak yönetimlerini gerçekleştirirler. Aynı zamanda belediye başkanları izinleri ya da sağlıkları yönünden bir sıkıntı olmasının ardından yerine meclisten seçilen birisi vekalet etmektedir. Seçilen bu kişi başkanın görevlerini tam anlamıyla kullanmaktadır. Başkanlığa vekalet eden kişi gerek gördüğü durumlarda bazı yetkilerini başka kişilere verebilmektedirler. Başkanın görevi ancak iki şekilde son bulur bunlar ölüm ve istifa sonucunda gerçekleşmektedir. Belediyenin koltuğunun bir nedenden dolayı boşalmasının ardından Vali on gün içinde belediye meclisini toplantıya çağırmaktadır. Mecliste birinci olan başkan vekilinin onun olmaması halinde ikinci başkan vekilinin onunda olmaması durumunda ise en yaşlı meclis üyesinin başkanlığında belediye toplanmaktadır (Tortop ve ark., 2014, ss.339-340).

Belediye başkanına verilen yetkiler ve görevler;

- Belediyede bulunan en üstün amir sıfatındadır ve belediyede bulunan kısımların yönetimini ve idaresini sağlamak,
- Belediye içinde bulunan personelleri tayin emek,
- Belediye bünyesinde bulunan ya da belediyeye bağlı olan kurumların denetimini sağlamak,
- Buralarda yaşayan kişilerin huzurlu biçimde ve mutlu biçimde hayatlarını sürdürmeleri için gerekli olan çalışmaları yapar ve gerekli önlemleri almak,
- Özürlü ve sakat olan bunun yanı sıra fakir olan kişiler için ayrılmış olan bütçeleri kullanır ve bunları yönetmek,

- Misafir ağırlamak ve temsil etmek için ayrılmış olan kaynağın kullanımını yapmak,
- Kanunlar kapsamında başkana verilen ve belediye meclis üyelerinin karışamadığı çeşitli sorumluluk ve görevleri yerine getirmektir (Tortop ve ark., 2014, s.341).

3.3.3.3. Belediyelerin Bütçeleri

Belediye bütçesinin nasıl hazırlanacağı 5393 sayılı kanunun 61 ve 62. Maddelerinde düzenlenmiştir. Bu bağlamda belediyenin planları ve programları kapsamında hazırlanmış olan bütçe, belediyenin mali olan yıl içinde izleyen 2 yıl sürede gerekli olan gelirler ve giderler tablosunu yansıtmaktadır. Belediye bütçesi gerekçeleri ile birlikte başkan tarafından hazırlanır. Bütçe tasarısı incelenmek üzere belediye encümenine sunulur. Belediye encümeninde incelenen bütçe tasarısı belediye başkanı tarafından belediye meclisine gönderilir. Önce meclis plan ve bütçe komisyonunda incelenen tasarı belediye meclisinde görüşülüp madde madde incelendikten sonra değiştirilerek veya aynen olduğu gibi kabul edilir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

3.3.3.4. Belediyelerin Gelirleri

Belediye gelirleri sorunu yerel yönetimlerin en temel sorun alanlarından biridir. Tüm reform ve yeniden düzenleme çalışmalarında yerel yönetimlerin, kaynaklarının arttırılması hususundan özellikle bahsedilmektedir. Zaman içerisinde belediyelerin görev ve sorumlulukları artarken mali kaynakları aynı oranda artmamıştır. Yerel yönetimlerle ilgili ciddi kaynak artırımları 1980 sonrası dönemde olmuş olmakla birlikte bu artırımlar birimlerin görev ve sorumluluk alanları göz önüne alındığında yeterli düzenlemeler değildir (Tortop ve ark., 2014, s.345).

Ülkemizde özellikle belediyeler sosyal boyutlarının değişik olmasının yanı sıra toplamda üç çeşit gelir kaynağına sahiptirler. Bu gelirlerden ilki merkezi yönetimlerden sağlanan kaynaklar ve vergilerden elde edilen kârlardır. Aynı zamanda elde edilen bu gelirleri bir transfer olarak nitelemek yanlış olmayacaktır. İkinci olan gelir biçimi ise öz gelir olarak bilinmektedir. Bu gelirler genel olarak belediyeye ait olan işletmelerden ve kuruluşlardan elde ettikleri gelirler olarak bilinmektedir. Aynı zamanda merkezde

bulunan yönetim tarafından alınması devredilen vergi gelirleridir. Son olan gelir türüne bakıldığında ise yaşanan küreselleşme ile beraber belediyenin uluslararası kuruluşlardan sağladıkları gelirler olarak bilinmektedir (Güner, 2006, s.73).

Aynı zamanda belediyelerin merkez yönetimler ve kendisine ait olan işletmelerden sağladığı gelirin dışında sağlamış oldukları diğer kazanım ise borçlanma ile elde ettikleri gelirler olarak bilinmektedir. Yalnız alınan bu borçlar diğer gelirler gibi sürekliliği olan bir gelir türü değildir. Bu borçlar genelde finans sağlama biçimi olarak gerçekleşmektedir. Bu borçlar genelde geçici para kaynağı olarak bilinmektedir. Diğer iki gelir olan kaynaklara bir geri ödeme yapılmamasının yanı sıra borçlara ilişkin bir geri ödeme bulunmaktadır. Bunun yanı sıra diğer geri ödemesiz olan kaynaklar bir şarta bağlanmadan gerekli hizmetlerin ve yatırımların yapılması için verilirken elde edilen borçlanma sonucu kazanılan finansalar genelde bir projeye ya da yatırıma odaklı olarak verilmektedir (Çınar ve Güler, 2004, s.135). Bu bağlamda belediyeler genelde borçlanmalara köprü, yol yapımı esnasında gitmektedirler.

3.3.3.5. Belediyelerin Giderleri

Bütçe hukuki bakımdan belediyeye gerekli hizmetlerin yapılması ve gerekli olan vazifelerin yerine getirilmesi bakımından belirli zaman dilimi içinde verilen belediyenin gelirleri içinden harcanmakta olan paralar olarak bilinmektedir. Belediyelerin kendisine verilen görevleri yerine getirmek için yaptığı giderler 5393 sayılı Belediye Kanunun 60 maddesinde şu şekilde sıralanmaktadır (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005):

- Belediyelere ait olan binaların tamirinin yapılması, bakımlarının ve tadilatlarının yapılması için oluşturulan giderler,
- Belediyelerin içinde çalışan personellerin giderleri ve aldıkları ücretler ve bunlara ayrılan ödemeler ile diğer giderler,
- Belediyelerin yaptığı alt yapıların ve giderlerin yapılması ve gerekli bakımların yapılması için oluşturulan giderler,
- Vergiler ile belirli katılma payları, hizmetlerin kârlılığının anlaşılması ve bunların gerekli takiplerinin yapılması bunun tahsilatı için harcanan bazı giderler,

- Belediyelerde bulunan zabıtaların ve itfaiyeler için yapılmış olan giderler ve harcanan kaynaklar,
- Belediyelerin açılışına ve ortaklığına katılmaları ve bunun için harcamış oldukları belirli giderler,
- Mezarlıkların oluşturulması, bunların korunumunun yapılması ve bakımlarının yapılması için meydana getirilen giderler,
- Faizler ve borçlanma bakımından meydana gelen ödemeler ve sigortaların giderleri,
- Fakir olan kişilere ve bunların sosyal yaşantılarına ilişkin yapılan yardımlar ve gerekli ödemeler,
- Davaların takip edilmesi ve yapılan icraların giderleri nedeni ile oluşan harcamalar,
- Temsil, tören, ağırlama ve tanıtım, proje, imar giderleri (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

3.3.3.6. Belediyelerin Görev ve Yetkileri

Türkiye'de belediyenin görev ve yetkileri; 5393 sayılı kanunun 14. Maddesinde belirtilmiştir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005). Buna göre;

- Kanalizasyon hizmetleri, imarlar ve ulaşım gibi kentsel bakımdan önemli olan alt yapı hizmetleri,
- Çevresine karşı, itfaye, kurtarma ve arama ekipleri kurması ve bunları etkin biçimde kullanması,
- Kentin içinde bulunan trafiğin düzenlenmesi,
- Mezarlıkların bakımının yapılması ve temizlenmesi,
- Gerekli kanunların belediyelere vermiş oldukları yetkileri kapsamında yönetmelik çıkartmak, Belediyelerde bazı bölümlere yasak koymak ve denetlemek,
- İş kuracak olan kişilere belirli incelemelerde bulunarak gerekli ruhsatı bu kişilere vermesi,

- Toptancı hallerini, yatları, otobüs terminallerini, yat limanlarını ve iskelelerini ihale usulü ile kullanıma açmak ve tüzel kişilere ve gerçek olan kişilere vererek buraları işletmeye açmak,
- Resmi olan ya da olmayan mekanların denetimini yapmak ve buralarda usule uygun çalışılmasını sağlamak için denetlemek, Belediyeler öncelikli olan kişilerin öncelik sıraları şu şarta bağlıdır;
- Belediyelerde olan parasal durumlar hızlı biçimde denetlenmektedir.
- Belediyenin vermiş olduğu hizmetler vatandaşlara yakın olan yerlerde uygun olan biçimde verilmektedir,
- Hizmet sunulması sırasında hasta olan ya da yaşlı olan kişilerin durumları belirlenerek belirli yöntemler ile uygulamalar yapılmaktadır,
- Belediyelerin sınırları ve görevleri belediye içinde sınırlı olmaktadır,
- Belediye meclislerinin kararı ile belediyenin hizmet alanı dışına da hizmet götürebilir (5393 Sayılı Belediye Kanunu, 2005).

3.4. Yerel Yönetimlerde Sosyal Politika Araçları

Küresel politikalar ve bunların getirisi olarak ulus devlet anlayışının küçülerek, yönetimi ve hizmetlerin sağlanmasını yerel idarelere devrettiği görülmektedir. Devletlerin, sermayeyi güçlendirme ve dünya çapında sermayenin dolaşımını sağlamak için, vergi indirimleri, ithalat/ihracat teşvikleri, uluslararası kurumlarla iş birliği gibi nedenlerden dolayı merkezi yönetimin maddi olarak gelirleri düşmüştür. Bu noktada, devlet, yerele gitmesi gereken hizmetleri yerel yönetimler eliyle gerçekleştirmeye başlamıştır. Gelir elde etme yetisi olan yerel yönetimlerin, bu gelirleri ile kendi bölgesine hizmet sağlaması, sorunların ve ihtiyaçların yerinde tespit edilmesi nedeniyle, daha hızla ve verimli olduğu ifade edilmektedir. Küreselleşme ile ortaya çıkan yerelleşme, demokratik ve işlevsel hizmet birimi olarak yerel yönetimleri ön plana çıkarmıştır (Yüksel, 2007, s.290). Bunun yanında, yerel yönetimlerin, merkezi idareye göre; "yerel ihtiyaçların coğrafi farklılıklarına daha kolay uyum sağlayabilecekleri ve talep ve ihtiyaçlar konusunda daha hassas, hizmete ilişkin kararları uygulamada daha atik olabilecekleri; vatandaşa olan fiziksel yakınlıkları sayesinde, yoğunlaşan kamuoyu

denetiminin, kırtasiyecilik ve hiyerarşik denetimin yol açabileceği kaynak ve zaman kaybının önleyeceği savunulmaktadır" (Aydın, 2010, s.63).

Yerel yönetimlerde sosyal politikalar kapsamında öncelikle köy idare birimleri ele alınacaktır. Köy, 18/3/1924 tarihinde kabul edilen 442 no'lu Köy Kanunu'nda nüfusu 2000 in altında yer alan yerleşkeler olarak tanımlanmıştır. Köy yönetimi ilgili Köy Kanunu'nun 20. maddesinde düzenlendiği üzere; köy derneği, ihtiyar meclisi ve muhtardan oluşmaktadır (442 no'lu Köy Kanunu md.12) Köy yönetiminin sorumluluklarına bakacak olursak, bunları köy yönetiminin mecburi ve isteğe bağlı işleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Köy Kanunda köyün görevleri zorunlu görevler ve isteğe bağlı görevler olarak ayrı ayrı belirtilmiştir. Zorunlu görevler, köyün sağlık, temizlik, yol, su ve okul işleri; isteğe bağlı görevler ise köye hamam, çamaşırlık, pazar yeri vb. hizmetlerdir (Ersöz, 2011, s.127).

Köy yönetiminin sosyal politika çerçevesindeki görevlerine bakacak olursak, daha çok köylülerin zorunlu ve isteğe bağlı görevlerinin yerine getirilmesini sağlamak ve denetlemek, bunun yanında yardımları organize etmek olduğu söylenebilir. Özellikle halk sağlığına yönelik köylünün görevlerine sosyal politika açısından bakılacak olunursa, hastalıklara karşı önlem almak ve tehlikeli vaka olduğunda ilgili mercilere bildirmek, köyün içilebilir su ihtiyacını sağlıklı bir şekilde karşılamak için uygulamalar yapmak ve önlemler almak, evlerden dökülen pis suların temiz su kaynaklarına karışmasını engellemek, köyün temizliğini sağlamak, sosyal ve eğitim hayatına yönelik okul, cami, yol gibi yapıları yapmak gibi görevleri vardır (Eryılmaz, 2005, ss.160-161).

Köy Kanunu ile "köylüye verilen bu görev ve sorumluluklardan; sağlık, eğitim, tarım, mera, hayvancılık, orman, içme suyu, yol, kanalizasyon ve sosyal yardım hizmetlerine" dair görevlerin, köy gelirlerinin, bu sorumlulukları yerine getirmede yetersiz kalması ve hizmetlerin aksamaya uğraması sebebiyle zaman içerisinde merkezi idarelere devredilmiş ve "3202 sayılı Köye Yönelik Hizmetler Kanunu ve 3202 sayılı İl Özel İdaresi Kanunları" ile köylere yönelik bu hizmetlerin büyük bir bölümünün sorumluluğu ile il özel idarelerine verilmiştir (www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/koyler1 20/04/2019).

Sosyal politika aracı kurumlarından biri olan İl Özel İdarelerini inceleyecek olursak, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun bu konudaki görev yetkilerine bakmak doğru olacaktır. İlgili yasanın 3.bölümü 6.maddesi;

"a) Gençlik ve spor Sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde;

b) İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma, orman köylerinin desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında, Yapmakla görevli ve yetkilidir" (5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu) şeklindedir. Bu maddeden de anlaşıldığı üzere köyler de dahil olmak üzere il sınırları içindeki birçok sosyal hizmetin gerçekleştirilmesi İl Özel İdarelerine verilmiştir. Bunun tek istisnası, belediye sınırları dışındaki alanlarda yetki ve görevleri tanımlanmıştır. Sosyal politika açısından ilgili kanuna bakılacak olursa, sağlıktan eğitime, kültürden sosyal hayata kadar birçok alanda devletin sosyal politikalarının yerele ulaştırılması İl Özel İdareleri eliyle gerçekleştirildiği görülmektedir.

Belediyeleri, sosyal politika açısından kısaca değerlendirecek olursak, öncelikle, 03.07.2005 tarihli 5393 no'lu Belediye Kanunu'na bakmak yerinde olacaktır. İlgili kanuna göre, belediye kurulabilmesi için 5000 ve üstünde nüfusa ihtiyaç vardır. İl ve ilçe merkezlerinde belediye kurulması zorunludur.

5393 sayılı Belediye Kanunun 9. Maddesine bakacak olursak, "belediye, mahallenin ve muhtarlığın ihtiyaçlarının karşılanması … bütçe imkânları ölçüsünde gerekli ayni yardım ve desteği sağlar" şeklinde ibare bulunmaktadır. Yine, 13. maddede, "hemşerilerin … belediye idaresinin yardımlarından yararlanma hakları vardır" denilmektedir. 14. maddede, "belediye… kültür ve sanat, gençlik ve spor, sosyal hizmet ve yardım, meslek ve beceri kazandırma hizmetlerini yapar veya yaptırır" şeklinde

belirtilmiştir. Bu maddelerden anlaşılacağı üzere, sosyal politikalar üretmek ve yerel halka bunları ulaştırmak belediyelerin görevleri arasındadır.

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu'na değinirsek, bu kanunun büyükşehir, ilçe ve kademe belediyelerinin görevlerini belirttiği 7.madde 1. Fıkrasının büyükşehir belediyeleri ile ilgili v bendi şu şekildedir; "Sağlık merkezleri, hastaneler, gezici sağlık üniteleri ile yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek ve işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile işbirliği yapmak"; 2. fıkrasının (d) bendiyle de, büyükşehir ilçe ve ilk kademe belediyelerine; "Birinci fıkrada belirtilen hizmetlerden; "…yaşlılar, özürlüler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik sosyal ve kültürel hizmetler sunmak; mesleki eğitim ve beceri kursları açmak;…" (Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2004) şeklinde yetki ve sorumluluklarının sınırları çizilmiştir. Kanunun ilgili maddesinden de anlaşılacağı üzere belediyeler sosyal politika aracı olarak, belediyenin yetki alanı içerisinde yaşayan tüm insanlar için eğitim, sağlık, sosyal hayat, mesleki gelişim gibi alanlarda hizmet vermek ve bu insanların yaşam kalitesini yükseltmek ve toplumsal kalkınmanın yereldeki karar mekanizması ve uygulayıcısı olma görevini üstlenmiştir.

3.5. Sosyal Belediyecilik

Sosyal politika, özellikle sanayi devrimi sürecinde gün ışığına çıkan işçi sorunlarıyla birlikte önem kazanmıştır. Bunun için bazı bilim insanları sosyal politikaları, 'sınıflar arasındaki savaşları, çelişkileri, dengesizlikleri gidermeye, uyum sağlamaya dönük bir bilim dalı' olarak tarif etmişlerdir. Ancak, sosyal değişim ve gelişmenin yanında zamanla farklı ve yeni sosyal problemlerin ortaya çıkmasıyla birlikte sosyal politikanın tanımı, mahiyeti ve hedefi de değişmiştir. Modern sosyal politika bugün bütün sosyal alanları ve bütün sosyal grupların sorunlarını tespit etmekte ve buna göre çareler aramaktadır. Değişik sosyal grupların hak ve menfaatlerini belirlemek, korumak ve geliştirmek sosyal politikanın ana hedefleri arasına girmektedir. Böylece, toplumdaki tüm sınıfların ve grupların sosyal güvenlik, sağlık, eğitimi, konut gibi problemlerini çözme vazifesini üstlenen sosyal politika, sosyal devletlerin değişik sosyal sorunlarının

çözümünde en önemli vasıtası haline gelmiştir. Sosyal devlet, toplumdaki refah düzeyi açısından mevcut farklılıkları gidermeyi uğraşmakta ve orta tabaka oluşturmak maksadıyla da özellikle alt gelir gruplarının sosyo-ekonomik durumlarını değişik sosyal politika araçlarıyla iyileştirmeyi hedeflemektedir (Seyyar, 2008, ss.151-153). Sosyal devlet, vatandaşların durumu iyileştirmeyi, aynı zamanda onların insanca yaşamaları için gerekli olan maddi gereksinimlerini karşılamayı da kendisine görev edinen devlet anlayışı olarak ifade edilmektedir.

Sosyal devlet, sosyo-ekonomik hayatı yönlendirerek güçsüzleri, fakirleri, yardıma muhtaçları koruyan, bu hizmetleri görebilmek için sosyal kurumları tesis eden, koruyucu tedbirler vasıtasıyla toplum meselelerini önlemeye ve gidermeye çalışan sosyal sorunların baskısı altında bulunan kişi ve grupları koruyan, şefkatli ve himayeci bir devlet olarak tanımlanmaktadır (Seyyar, 2008, s.155).

Sonuç olarak sosyal devlet, varlığını sürdürdüğü her dönemde ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de en önemli amacı vatandaşlar için asgari düzeyde yaşam koşulları sağlamak olmuştur. Öncelikle eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, konut ve çalışma hayatı gibi konularda vatandaşların haklarını güvence altına almak için çabaladığını söyleyebiliriz.

Sosyal belediyecilik, sosyal politikanın yerele indirgenmesi ve yerel düzeyde, yerel halkın ve sivil toplum kuruluşlarının kaynaklarından yararlanarak sosyal ve ekonomik hayatın desteklenmesi olarak ifade edilmektedir (Çelik, 2014, s.6). Sosyal belediyecilik kavramını, "mahalli idareye sosyal alanlarda planlama ve düzenleme işlevi yükleyen, bu çerçevede kamu harcamalarını konut, sağlık, eğitim ve çevrenin korunması alanlarını kapsayacak şekilde sosyal amaca yönlendiren; işsiz ve kimsesizlere yardım yapılması, sosyal yardımlaşma ve dayanışmanın tesis edilmesi ile sosyokültürel faaliyet ve çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan alt yapı yatırımlarının yapılması için bilinçli politikalar üretmesini öngören; bireyler ve toplumsal kesimler arasında zayıflayan sosyal güvenlik ve adalet kavramlarını güçlendirmeye yönelik olarak yerel yönetimlere sosyalleştirme ve sosyal kontrol işlevleri yükleyen" bir model olarak ifade edilmektedir (Akdoğan, 2006, s.44).

Bu kapsamda, belediyeler, ülkede yaşayan vatandaşlarına eğitim, sağlık, sosyal, toplumsal hizmetleri sağlamak zorunda olup, yerel düzeyde sosyal yardım ve hizmetleri hayata geçirmek durumundadır.

3.5.1. Tarihsel Süreçte Sosyal Belediyecilik

Yerel yönetimlerin farklı ülkelerde farklı şekillerde önemli sosyal politika işlevlerini yerine getirdiği görülmektedir. Böylece yerel yönetimler kamu hizmetinin sunulması kapsamında merkezi yönetimin yereldeki temsilcisi ya da ortağı rolünü üstlenmektedirler (Ersöz, 2011, s.66).

Ulus devletlerce II. Dünya Savaşı sonrasında yerel yönetimlerin merkezi yönetimlerin alt birimi ve yerel temsilcileri olarak görülmesinden asıl fonksiyonlarını yerine getiremedikleri görülmektedir. Ayrıca yerel yönetimler, yerelde merkezi yönetimin politikalarını uygulayıcı birimler olarak düşünülerek ve merkezi yönetimin tamamlayıcı birimi olarak algılanmaktadır (John, 2001, s.2).

3.5.1.1. Dünya'da Sosyal Belediyecilik

1871 yılında Fransa'nın başkenti Paris'te ortaya çıkan ve Paris Komünü diye bilinen deneyim işçi sınıfın ilk siyasal yönetim deneyimi olmasının yanında modern belediyecilik anlayışının da kurucu deneyimi olarak kabul görmektedir. Paris Komünü, Paris halkının hiçbir destek görmeden kamu hizmetlerinin karşılanmasına dönük gerçekleştirilmiş belediyecilik bakımından önemli bir hareket olarak görülmektedir. Bu hareketin en önemli özelliği ise doğrudan demokrasinin dünyanın en büyük kentlerinde de uygulanabilirliğini göstermesidir (Güler, 2013, s.127; Bayramoğlu, 2015, s.26).

1960-1970'li yıllarda ortaya çıkan kentsel toplumsal hareketlerde, mahalle komiteleri ve geliştirildikleri halk katılım modelinde Paris Komünü'nün örnek alındığı görülmektedir. Paris Komünü'nde kentsel krizlere sebebiyet veren konut üretimi, yerel yönetimlerin siyasallaşma süreci, yerel özgürlük düşüncesi, kırsal kesimlerden gelen niteliksiz işgücüne mesleki beceri kazandırmaya dönük eğitim imkânlarının iyileştirilmesi ve bu kesimlere iş imkânları sunulması gibi çalışmalar 1970'li yıllarda toplumcu belediyecilik anlayışı için önemli işlevler olduğu görülmektedir (Güler, 2013, ss.127-128).

1970'li yıllarda Lille, Toulouse gibi şehirlerde belediye sosyalizmi uygulamalarına devam edilmektedir. Fransız belediye sosyalizm uygulamaları Jean Lebas gibi başarılı olan başkanlarının faaliyetleriyle daha rasyonel bir yapıya kavuşmaktadır. Okullar, sanatoryumlar, yüzme havuzları, çocuklara yönelik sağlık hizmetleri, açık hava okulları ile örnek olan ve 1983'e kadar aralıksız devam eden Roubaix Belediyesi, şehirde yaşayanların yaşamlarını kolaylaştırmaktadır (Bayramoğlu, 2015, s.68; Şataf ve Mermer, 2017, s.21).

İngiltere'nin Birmingham ve Glasgow kentlerinde 1870'li yıllarda ortaya çıkan ''belediye sosyalizmi'' halk arasında ''su ve gaz sosyalizmi'' olarak adlandırılmaktadır. Bu kavramla yerelde toplumsal refahın sağlanmasının belediye girişimleri veya belediyelerce kentin ihtiyaçları dikkate alınması ile gerçekleşeceği belirtilmektedir (Güler, 2013, s.128; Bayramoğlu, 2015, s.41).

Sidney Webb ve Beatrice Webb, yerel yönetimler tarafından sunulan hizmetlerin önemine değinmekte ve belediye sosyalizmini bireysel kazançların yerine kamu hizmetini koyma yöntemi olarak görmektedir (Keleş, 2016, s.45).

İngiltere'de ortaya çıkan Belediye Sosyalizminin 1890-1940 yılları arasında başta Londra ve Birmingham belediyelerinin girişimleri ile su, gaz, ulaşım, sağlık ve aydınlatma sorunlarının çözüme kavuşturulmasında etkili olduğu görülmektedir (Güler, 2013, s.129). Özellikle belediye sosyalizminin 1890 yılındaki Konut Sözleşmesi ile koruyucu hekimlik, kamu kütüphaneciliği, şehir ve semt pazarlarının önemli kazanımlar olarak 20. yüzyıla aktırıldığı belirtilmektedir (Bayramoğlu, 2015, s.42).

Sidney ve Beatrice Webb ile Fabian Sosyalistlerin geliştirdiği belediye sosyalizminin temel ilkeleri bağlamında çalışanların, demokratik temsilin yerleştirilmesi ve sosyal düzenin gerçekleştirilmesi için birleşmeleri gerekmektedir. Fakat egemen sınıflar çalışanların birleşmesine izin vermemektedir. Bu nedenle belediye sosyalizminin gerçekleştirmek için bir tasarı ortaya konulması ve bu tasarının şu ilkelere dayanması gerektiğinden bahsedilmektedir (Keleş, 2016, s.46);

- Mülk sahiplerinin egemen olmadığı çoğunluğun kararına dayanan bir yerinden yönetim kurulması gerekmektedir.

- Yerel hizmetlerin birçoğunun belediyeler tarafından karşılanması gerekmektedir.
- Bu hizmetlerin karşılanmasında temsili hükümetten yararlanılması gerekmektedir.

19. yüzyılda belediye sosyalizmi açısından önemli adımlar atıldığı görülse de bu konuda gerçek çalışmaların 20. yüzyılda yapıldığı görülmektedir. Belediye sosyalizmi ve Paris Komünü uygulamaları 20. yüzyıl belediyeciliğinin temelini oluşturmaktadır. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında belediyeler tarafından sunulan eğitim, sağlık, su, elektrik, ulaşım, kütüphane ve itfaiye gibi hizmetlerin devlet programında yer alarak kamu hizmetine dönüştüğü görülmektedir. II. Dünya Savaşından 1980'li yıllara kadar belediye sosyalizmi refah devleti programlarında yer almaktadır (Bayramoğlu, 2015, s.44). Yerel yönetimler istihdam, işsizlik, sağlık gibi konularda merkezi yönetimle birlikte görev üstlenmektedir. Yerel yönetimler bu dönemde daha çok konut, eğitim, sağlık ve sosyal yardım gibi hizmetleri yürütmektedir (Kesgin, 2012, s.70).

Belediye sosyalizminin özellikle tüm Avrupa'da etkisini göstermekte olup Verona, Lille, Budapeşte ve Münih'te ekmek fabrikaları, sosyal yardımlar, sağlık, çocuklar için kreş gibi hizmetler bunun en önemli göstergesi olmaktadır (Güler, 2013, s.129).

İngiltere'de yerel yönetimler kendilerine kanunla verilen yetki ve görevleri kullanmaktadır. Yerel yönetimlerin sosyal hizmet alanlarından eğitim; sadece zorunlu eğitimi değil ayrıca kreş, anaokulu, gençlik, toplum ve yetişkinlere yönelik eğitimleri de kapsamaktadır. Hukuki altyapısı 1944-1945 yıllarında oluşturulan eğitim hizmetleri okullarda burs, engelli eğitimi, yemek gibi hususları da kapsamaktadır. İngiltere'de özellikle 1980 sonrası merkezi yönetim ve yerel yönetimler arasındaki denge kökten değişmektedir. 1988 yılındaki Eğitim Reform Yasası'na değin yerel yönetimlere yetki devreden, her yıl farklı yasa uygulanmaktadır. 2006 Eğitim ve Denetleme Yasası ile standartlar yükseltilerek İsveç okul sisteminden esinlenerek 2010 Akademi Yasası, birinci ve ikinci derece okulların akademi statüsüne geçebilmesi için yerel yönetimlerin görüşünün alınması gerekli görülmektedir. 2004 yılındaki yasa ise gençler ve engellilerin

mesleki eğitimlerini, kimsesizlere kalacak yer sağlanması gibi konuları içermektedir (Yamaç, 2014, s.8).

I. ve II. Dünya Savaşlarına katılamayan İsveç modern belediyecilik anlamında önemli bir yere sahip olmaktadır. Bu kapsamda İsveç'te 1930'lu yıllarda Sosyal Demokrat Parti öncülüğünde ülkenin yönetici sınıfı tarafından, toplumun bütününe yönelik refah paketi açıklandığı görülmektedir. 1947 yılında ise Sosyal Demokrat hükümet, ülkede bütün belediyelerin her bireyine insanca yaşama koşullarını sunması gerektiğini duyurmaktadır (Bayramoğlu, 2015, s.43).

İskandinav ülkelerinden İsveç'te yerel yönetimlerin güçlü olduğu görülmekte ve kamu yönetiminin yoksulluğu azaltmada etkin olduğu görülmektedir. Özellikle İsveç'te yerel hükümet belediyelerde ve illerde bir milyondan fazla kişiye istihdam sağlamıştır. Ayrıca İsveç'te belediyeler zorunlu görevlerinin yanında sosyokültürel aktivite, konut, enerji, ticaret ve sanayi faaliyetleri gibi hizmetlerde de gönüllü olarak yer almaktadırlar. Belediyeler sosyal yardımları evrensel düzeyde bir hak olarak görmektedirler. Öte yandan belediyeler yaşlılara yönelik temizlik, yıkama gibi evde bakım hizmetleri sunmaktadır. Görüldüğü üzere İsveç'teki refah hizmetleri büyük oranda belediyeler tarafından yerine getirilmektedir (Şataf ve Mermer, 2017, ss.19-20).

Batı'da refah devleti politikalarının uygulandığı 1945 yılı sonrası dönemde, yoksulluğu bitirmek amacı ile devletin merkez ve yerel idarelerinin etkin olduğu görülmektedir. Özellikle devletin sosyal politika alanında sorumluluğu ve eşit vatandaş düşüncesi yoksulluğu azaltmada önemli işlevler olarak görülmektedir. İtalya'da yoksulluğu azaltmak için merkez, yerel, aile ve sivil toplum örgütleri birlikte sorumlu olmaktadır. Refah sağlamada yerel yönetimlere önemli görevler düşmektedir. Yukarda belirtilen örneklerden hareketle bu görevler ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir (Kesgin, 2012, ss.64-67).

Geçmişten günümüze merkezi ve yerel yönetimlerin ilgi alanına giren ve çözüm üretmek zorunda oldukları konuların başında yoksulluk politikaları gelmektedir. Günümüzde yerel yönetimler bu politikalarda etkin bir rol üstlenmektedirler. Belediye hizmetlerinin birçoğunun özele devredildiği dönemlerde belediyelerin refah

uygulamalarında aktif olduğu görülmektedir. Yerele yetkilerin devredilmesi ile belediyeler sosyal sorunların çözümlenmesinde etkin rol oynamaktadır. Bu etkin politika araçlarından birisi de sosyal belediyeciliktir. Belediyeciliğin gelişmiş olduğu ülkelerde sosyal belediyecilik faaliyetlerinin sistemli ve standart olarak uygulandığı görülürken, bazı ülkelerde bu uygulamalar zorunlu olarak ortaya çıktığı görülmektedir (Kesgin, 2012, ss.74-76).

3.5.1.2. Türkiye'de Sosyal Belediyecilik

Türkiye'de modern belediyecilik faaliyetlerinin ortaya çıkmasında ekonomik, siyasi nedenler, göç ve savaş sonrası temel ihtiyaçların karşılanması gibi nedenlerin etkili olduğu görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında Osmanlı'dan kalan belediyecilik sisteminin etkisi devam etmektedir. Cumhuriyetin ilanından sonra 1930 tarihli 1580 sayılı Yasa ile birlikte belediyelere bakıma ihtiyaç duyan yaşlıların korunması, yaşlı evleri yapmak ve yönetmek yükümlülüğü verilmektedir. Bunun üzerine belediyelerce bazı illerde güçsüzler yurdu, düşkünler evi ve huzurevi gibi yaşlılara hizmet veren kuruluşlar açılmıştır (Kesgin, 2012, ss.147-148).

Temelleri, Tanzimat Dönemine kadar uzanan sosyal belediyecilik anlayışı, Tanzimat Fermanı ile modern anlamda kamu yönetiminin ortaya çıkmasına da neden olmuştur. İlk belediye teşkilatlanmanın bu dönemde ortaya çıktığı görülmektedir. Türkiye'deki belediyeciliğin ilk çalışmaları, 1855'te İstanbul Şehremaneti ve Altıncı Belediye Dairesi'nin kurulmasıdır (Bozkurt, 2007, s.3). Tanzimat'a kadar yerel yönetim kurumlarının (özellikle belediye) sorumluluğu olan hizmetleri o dönemin sivil toplum kuruluşları olan, lonca, vakıf, kadılık vb. kurumlar eliyle yürütülmüştür. Bu dönemde vakıflar, yereldeki sosyal sorunları çözümünde merkezi yönetimden çok daha fazla görev almıştır. Osmanlı dönemi vakıfların hizmetlerine baktığımızda birçok sosyal politika kapsamındaki faaliyetlerden bahsedilebilir. Bunlardan bazıları, eğitim ve öğretim hizmetleri, kültürel ve sportif, sağlık ve sosyal yardım hizmetleri, altyapı ve bayındırlık hizmetleridir. Şehir yönetiminde ise yetkililer Kadı olarak belirlenmiştir. Ancak kadıların görevi, sorun çözmekten çok sorunların ve sorunlara sebebiyet verenlerin bulunarak cezalandırılması şeklinde olmuştur. Bu nedenle, belediyeler cumhuriyet dönemine kadar sosyal belediyecilik konusunda varlık gösterememiştir (Şataf, 2017, s.10).

Fakat değişen dünya koşulları, Avrupa'da yaşanan değişimler ve Kırım Harbi'nin de etkili sonucu yereldeki hizmetler belediye teşkilatlarına devredilmiştir. 1877'de çıkan Belediye Kanunu'nda belediyelerin organları Belediye Reisi, Belediye Meclisi ve Cemiyet-i Belediye şeklindedir. 1877'de çıkan bu kanun, 1930 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. Yani yeni kurulan Cumhuriyet'in ilk yıllarında da 1877 yılındaki Belediye Kanunu kullanılmaya devam etmiştir. Cumhuriyet sonrası belediyecilik tarihini ise dört dönem halinde incelemek yerinde olacaktır (Yörükoğlu, 2009, s.56). Bu dönemler, 1923-1945 tarihleri arasındaki birinci dönem, 1945-1990 ikinci dönem, 1990-2005 tarihleri arasındaki üçüncü dönem ve 2005 yılı itibariyle dördüncü dönem olarak ayrılmış olup aşağıda ayrıntılı incelenmiştir.

1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı Yasa ile belediyelere; yardıma muhtaçları korumak, yoksul evi yapmak, düşük bedelli belediye konutları yapmak, yoksul evleri yapmak, engellilere ulaşım kolaylığı sağlamak, kimsesiz kadın ve çocukları korumak gibi görevler verildiği görülmektedir. Bu kapsamda belediyelere ilk defa sorumluluk yüklenmektedir. Fakat yüklenen bu sorumluluklar ile belediyeler, merkezi yönetiminin yereldeki temsilci gibi görülerek sıkı bir kontrol ve denetim altında bulunmaktadır (Kesgin, 2012, ss.147-148). 1580 sayılı Yasaya II. Dünya Savaşı sonuna kadar ilaveler yapılarak belediyelere yeni görevler verilmektedir. Fakat Cumhuriyet ilanından II. Dünya Savaşı sonuna kadar geçen zamanda belediyelerin verilen hizmetlerin sağlamasında yetersiz olduğu görülmektedir (Ersöz, 2011, s.107).

1945'ten 1970'li yılların ortasına kadar yerel yönetimler refah politikalarıyla önemli bir yere sahip olmaktadır. Yerel yönetimler bu dönemde yerelde sosyal programların uygulanması aşamasında merkezi yönetimlerin temsilcisi olarak görülmektedir. Bunun en önemli göstergesi ise refah politikalarının ulusal nitelikte olmasına rağmen sunulmasında ve yerel düzeyde algılanışı yerel idarelerin düzenlemelerine bağlı olarak gerçekleşmektedir (Toprak ve Şataf, 2009, s.14). Özellikle 1961 Anayasası ile yerel yönetimlerde gözlenen değişim ve yerel yönetimlerin demokratikleştirilmesi önemli adımlar olarak ortaya çıkmaktadır. 1970'li yıllarda ulusal bazda değiştiği görülen toplumsal, siyasi ve ekonomik yapı yeni belediyecilik anlayışına tanıklık etmektedir (Adıgüzel, 2013, s.103). Bu bakımdan 1963 yılında başlayan Planlı

Kalkınma Dönemi ve benzeri gelişmeler ülkemizde sosyal belediyecilik uygulamalarının gerçekleştirilmeye başlandığı 1970'li yılların temelini oluşturmaktadır (Köse, 2010:46). Ancak 1960'lı yıllardan sonra sosyal demokrat belediyeler kurularak sosyal belediyecilik anlayışı belediyelerde yayılsa da kaynak yetersizliği nedeniyle sosyal belediyeciliğin uygulamada başarılı olamadığı görülmektedir (Pekşen, 2014, s.15).

Ülkemizde yerel yönetimlerin sosyal belediyecilik faaliyetlerinin kurumsallaşması ve yayılması 1970'lerde olmaktadır (Kesgin, 2012, s.76). Cumhuriyet Halk Partisinin 1973 yılında yapılan yerel seçimlerde büyükşehir belediyelerindeki başkanlıklardaki başarısı ülkemizde dünyadakine paralel olarak toplumcu belediyecilik yaklaşımını ortaya çıkarmaktadır. Her ne kadar bu yaklaşımla birlikte CHP'li belediyeler, dezavantajlı gruplara yönelmiş ve sosyal projeler üretmiş olsalar bile maddi kaynak yetersizliği nedeniyle başarılı olamamışlardır. Fakat toplumcu belediyecilik anlayışının ortaya çıkmasında ve uygulamalarının etkinliğinin artması bakımından önemli katkıları bulunmaktadır (Akarsu, 2014, s.50).

1923–1945 tarihleri arasındaki birinci dönem olarak tarihlendirilebilir. Cumhuriyetin ilk yılları olan bu dönemde, belediyelere geniş yetkiler verilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar yerel bazda hizmetlerin karşılanmasında belediyeler, aktif şekilde sürecin içinde yer almıştır. 1923 yılında 421 olan belediye sayısı 1938'e gelindiğinde 537'ye ulaşmıştır. Ayrıca bu belediyelerdeki elektrik ve su tesisatı sayısı da hızla artmıştır. 1930 yılında yürürlüğe giren 1580 sayılı belediye yasası ile belediyelere yerelde birçok görev ve yetki verilmiştir. Bu süreçte belediyeler merkezin uzantısı olarak kabul edilmiştir. Bu dönem için yerelde hizmetlerin daha hızlı yürütülmesinin ve belediyelerin Cumhuriyetin her yerindeki kalkınma politikalarının bir parçası olduğu ifade edilmektedir (Uyar, 2004, s.37). Bu dönemde, belediyelerin geniş yetkilerle donatılmasında ülkenin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik koşullar belirleyici olmuştur. 20. Yy. ilk çeyreğinde uzun savaşların tahribatı üzerine kurulan genç Cumhuriyetin kurucularının yeni ve çağdaş bir kentsel yaşam meydana getirme isteği ve böyle bir misyonu kendilerinde görmeleri, güçlü bir merkezi devlet geleneğine sahip olan ve bunu sürdüren ülkemizde, belediyelere merkezi vesayet altında da olsa bu kadar geniş görevler verilmesini sağladığı belirtilmektedir (Tekeli, 1996, s.51).

1945-1990 ikinci dönem olarak belirlenmiştir. 1950'li yıllarla hızlanan kentleşme ve iç göç süreciyle birlikte kentsel nüfustaki hızlı artış belediyelerin sosyal politikalara öncelik vermekten çok insanların temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetlere ağırlık vermelerine yol açmıştır. 1945-1990 dönemi eğitim, sağlık, sosyal hizmetler gibi konularda merkezi otoritenin güç ve etkinlik sağladığı bir dönemdir. İlgili dönemde belediyelerin sosyal hizmet politikaları ikinci plana düşmüş, 1961 Anayasasıyla sosyal devlet anlayışı sosyal politika uygulamalarında merkezi otoriteye önemli görevler yüklemiştir (Adıyaman ve Demirel, 2011, s.118). Bu durum ise belediyeleri ikinci plana itmiştir. 1930 tarihli Belediye Kanunu'nda 1960 yılında değişiklik yapılarak, ihtilalle birlikte belediyelere iki yıl boyunca el konulmuştur. 1961 Anayasası ile belediyeler konusunda yeni düzenlemeler gelmiş ve 1963 yılında çıkarılan 307 sayılı Kanun ile daha önce bakanlar kurulunda olan belediye meclisi fesih yetkisi 307 sayılı Kanun ile Danıştay'a bırakılmıştır. Ayrıca, daha önce belediye başkanlarının, halkın seçtiği meclis tarafından belirlendiği yapı, bu kanun ile başkanın direkt olarak tek aşamalı seçimle halk tarafından seçildiği sisteme dönüşmüştür (Koçak ve Ekşi, 2010, s.301). 1984 yılına gelindiğinde ise çıkarılan 3030 sayılı kanunla Büyükşehir belediyelerinin kurulması düzenlenmiş ve belediyelerle ilgili farklı bir organizasyon yapısına gidilmiştir (Şataf, 2017, s.11).

Sosyal belediyecilik kavramı 1973-1977 yılları arasında aşevi, ekmek fabrikaları açan ve bazı ihtiyaçları doğrudan üretmeye dönük yatırımlarda bulunan belediyeler için kullanılmaktadır. Bu yıllarda diğer ülkelerdeki belediye hizmetleri dikkate alındığında belediyelerin sosyal belediyecilik anlayışına tam olarak sahip olmadıkları görülmektedir (Ersöz, 2011, ss.143-144). Özellikle toplu taşıma, toplu konut, ekmek üretimi, belediye kooperatifleri ve asfalt tesisleri toplumdaki dezavantajlı gruplarına yönelik yüzeysel iyileştirme çalışmaları olarak ortaya çıkmaktadır (Çavuşoğlu ve Yalçıntan, 2010, s.541).

Toplumcu belediyecilik deneyiminin ülkemizdeki en önemli örneği Fatsa Deneyimi olarak karşımıza çıkmaktadır. Fatsa'nın toplumcu belediyecilik deneyimi 1979 yılında mevcut belediye başkanının hayatını kaybetmesi sonucu bağımsız aday Fikri Sönmez'in seçimi kazanmasıyla başlamaktadır. Fatsa Belediyesinin faaliyetlerine halkın katılımı ile güçlü bir dayanışma ve yardımlaşma örneği göstermektedir. Sokaklardaki

çamuru temizlemek amacıyla çevre belediyelerin de araç gereç desteği ile başlatılan ‘‘Çamura Son Kampanyası’’ ile kısa zamanda kampanya hedefe ulaşmıştır. Belediye meclisinin tüm toplantıları halka açık hale getirilmiş ve meclis üyelerinin halkın önünde karar almasına olanak sağlanmıştır. 29 Ayrıca belediye tarafından halk şenlikleri düzenlenerek halkın kendi arasında dayanışması ve kaynaşması hedeflenmiştir. Fakat belediyenin merkezi hükümetle anlaşmazlıkları, siyasal rejime yönelik bir tehdit olarak görülmüş, askeri müdahale ile sonlandırılarak yöneticileri tutuklanmıştır (Bayramoğlu, 2015, ss.163-164).

Toplumcu belediyecilik uygulamalarının bu dönemde özellikle 12 Eylül 1980 müdahalesiyle sekteye uğradığı görülmektedir. Müdahale sonrası belediye başkanlarının görevden alınması ve belediyelerin 1984 seçimlerine kadar Valilerin yönetimine bırakılması bunun en önemli göstergelerinden olmaktadır. Anavatan Partisinin 1984 seçimlerinde birçok belediyeyi kazanması ile yeni sağ politikalar öne çıkmaktadır. Ulusal düzeyde 1980’li yıllarda önem kazanan yeni liberal politikalar gereği çöp toplama ve depolama gibi bazı hizmetlerin özelleştirildiği görülmektedir. Bu dönemde belediyelerin sosyal faaliyetleri geri planda bırakması, toplumun olumsuz yönde etkilenmesine ve tepki göstermesine neden olmaktadır. SHP’nin 1970’li yıllarda CHP tarafından ortaya çıkarılan toplumcu belediyecilik anlayışını benimsemesi 1989 yerel seçimlerini kazanmalarında etkili olmaktadır. Göreve geldikleri ilk yıllarda SHP; halk ekmek fabrikalarında üretimi artırıcı faaliyetleri, tanzim satış mağazaları kurmaları, toplu taşımanın geliştirilmesi, konut kooperatiflerine ucuz arsa tahsis etmeleri gibi çalışmalar yapmış olmalarına rağmen özellikle 1992 yılı sonrası Anavatan Partisi döneminde olduğu gibi belediyelerin piyasadan mal ve hizmet alımını devam ettirdikleri görülmektedir. SHP’nin bu tutarsızlığı 1994 yerel seçimlerinde başarısız olmasına neden olmaktadır. Bunun sonucunda yerel seçimleri Refah Partisi kazanmıştır (Adıgüzel, 2013, ss.107-111).

1990-2005 üçüncü dönem olarak nitelendirilmiştir. Belediyelere tekrar hizmet yetki ve sorumluluğunun arttığı 1990 yılı itibariyle belediyelerin önemli bir aktör haline gelmesi özellikle büyükşehirlerde önemini arttırmıştır. Bu dönemde; “Büyükşehir belediyeleri öncelikli olmak üzere belediyelerin sosyal politika alanındaki hizmetlerinin tür ve kapsamını genişletilmiştir.” 1994’e gelindiğinde Refah Partisi seçimlerde içlerinde

büyükşehirlerin de bulunduğu birçok şehirde başarılı olmuştur. Planlanmış bir sosyal belediyecilik hedeflerinin olmamasına rağmen, orta sınıf, geleneksel kitlenin oylarını almayı başarmıştır. Bu seçimlerden sonra muhtaçlık durumunda ilk başvurulacak kurumun belediyeler olarak kabul edildiği bir sürece girilmiştir (Sezik, 2016, s.178).

1994 yılında Refah Partili belediyelerin yerel seçimlerden başarıyla çıkmasında sosyal belediyecilik söylemine tekrardan gündeme getirmesi, sosyal hizmet ve sosyal yardımlara öncelik veren çalışmalarıyla sonucu halkın desteğini kazanması etkinlik göstermiştir. Bu yıllarda yeni liberal belediyecilik anlayışına uygun olarak hizmetlerin özelden satın alınması gibi uygulamaların devam ettiği görülmektedir (Akarsu, 2014, s.50; Efe, 2012, s.48).

Dördüncü dönem olarak nitelendirilen 2000'li yıllara gelindiğinde yerel yönetim mevzuatının dönemin koşullarını karşılayamadığı, sorun ve problemlerin çözümünde yetersiz kaldığı açık şekilde görülmüştür. Bu dönem çağın gereklerine uygun, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı, yeni kamu yönetimi anlayışı ve gelişmiş ülke deneyimlerini yansıtacak bir yerel yönetim reformunun gerçekleştirilmesini gerekli kılmıştır. Nitekim 2004 tarihli 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu ve özellikle 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Kanunu bu süreçte önemli bir aşamayı oluşturmuştur. 5393 sayılı kanunla "hemşehrilik" kavramı ikamet esasına bağlanarak belediyeleri vatandaşı ile etkileşimi ve kapsayıcılığı artırılmıştır. Diğer taraftan 1580 sayılı eski belediye kanunundan farklı olarak belediyelerin görev ve yetkilerinde büyük ölçüde genişlik ve esneklik getirilmiştir. Bu anlamda belediyeler ağırlıklı olarak altyapı yapan kuruluşlar olmaktan çıkarılarak eğitim, sağlık, sosyal yardım, kültür, ekonomi ve ticaretin geliştirilmesi gibi farklı misyonlar üstlenmelerine olanak sağlanmıştır (Yılmaztürk ve Güler, 2017, s.13).

2000'li yıllarda yaşanan sosyal ve idari dönüşümün yasal olarak da gerçekleştiği görülmektedir. Adalet ve Kalkınma Partisi'nin parti programında yerel yönetimler, demokrasinin katılım ve iş birliği gibi yönlerini gerçekleştirecek temel birim olarak kabul görmektedir. Mahalli idarelerin en büyük sorunu olarak demokrasinin derinliğinin olmaması görülmektedir. Yerel yönetimlerin mali açıdan 30 güçlendirilmesi ve sivil

toplum kuruluşlarının karar alma süreçlerine katılarak bir yerel yönetim reformunun ortaya koyulacağı belirtilmektedir (Koç, 2014, s.30).

20. yüzyıl başlarında Türk Kamu Yönetiminde önemli reformlar gerçekleşmiştir. 2005 yılında çıkarılan 5393 sayılı Belediye Kanunu 1930 yılında çıkarılan 1580 sayılı Belediye Kanunu yerine, 2004 yılında çıkarılan 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı Büyükşehir Belediyelerin Yönetimi Hakkında Kanun'un yerine, 2005 yılında çıkarılan 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu 1913 tarihli İl Özel İdaresi Kanunu'nun (İdare-i Umumiye-i Vilayet Kanunu Muvakkat) yerine çıkarılmıştır (Efe, 2012, s.48). Ayrıca 2012 yılında ''Büyükşehir Yasası'' olarak da anılan 6360 sayılı 14 ilde Büyükşehir Belediyesi ve 27 ilçe kurulmasına dair Kanun çıkarılmıştır (Keleş, 2016, s.351). Sosyal belediyecilik bağlamında bu kanunlara sonraki başlıklar altında değinilmektedir.

Yerel kalkınma, işsizlikle mücadele, istihdam yaratma, yoksulluğun azaltılması gibi merkezi hükümetin görev alanında düşünülen konular bu tarihlerden sonra belediyeler için önem kazanmaya başlamış, özellikle büyükşehir belediyeleri başta olmak üzere hemen hemen tüm belediyelerde sosyal belediyecilik uygulamaları hız kazanmıştır. Türkiye'de 1960'lardan itibaren hız kazanan kırsaldan göçler ile ortaya çıkan yoksullaşan kentli nüfus ve bu kesimlerin yüksek düzeye ulaşan sosyal refah hizmetleri yönünde belediyelerden beklentileri 2000'li yıllarda da devam etmiştir (Aydın, 2009, s.18).

3.6. Belediyelerin Sosyal Belediyecilik Hizmet Alanları

3.6.1. Çocuklara ve Gençlere Yönelik Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

Dünyada ve ülkemizde yoksulluğun ortaya çıkardığı sorunlardan en fazla etkilenen kesimlerden biri de çocuklar ve gençlerdir. Birçok ülkede belediyelerin çocuk ve gençlerin korunmasına yönelik projeleri bulunmaktadır. Ülkemizde de risk altında bulunan sokak çocuklarının sayısını azaltmak amacıyla belediyeler tarafından çocuk ve gençlik merkezlerinin açıldığı görülmektedir (Ersöz, 2011, s.177).

5393 sayılı kanunda nüfusu 50.000'den fazla olan belediyelerde çocuk koruma evleri açma zorunluluğu 6360 sayılı kanunla birlikte nüfusu 100.000'i geçen büyükşehir

belediyelerinde zorunlu hale gelmektedir (Şahinoğlu, 2014, s.82). Ayrıca 5393 sayılı kanunda belediyelerin okul öncesi eğitim verecek kurumlar açabileceği, okul binaları yapabilmesi ve okulun bakım, onarım, tadilat işlerini yapabileceği, okulun araç, gereç ve malzeme ihtiyaçlarını temin edebileceği belirtilmektedir (Selek Öz, 2010, s.58).

Onuncu Kalkınma Planında ise çocuklar ve gençlere yönelik olarak, çocukların yoksulluğun etkisinden korunması, istihdam edilmemiş gençlerin iktisadi ve sosyal hayata katılımını sağlanması, çocuk işçiliğinin önlenmesi, dezavantajlı gençlerin karar alma mekanizmasına katılımının sağlanması ve onların şiddetten, zararlı alışkanlıklardan uzaklaştırılması, sportif, kültürel ve sanatsal etkinliklere yönelmelerinin sağlanması hedeflenmektedir. Ayrıca koruyucu erken dönem çocuk gelişim programlarının yetersiz olması ve sadece okullarla sınırlı kalmasından böylesi programları artırmak, gençlerin işgücüne katılımının sağlanması amaçlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2013).

Çocuklar ve gençlerin korunması için yürütülen eğitim hizmetleri ayrı bir öneme sahip olmaktadır. Bu bakımdan belediyelerce çocuk ve gençler için; gençlik merkezleri açma, sportif, kültürel, sanatsal ve meslek edindirme faaliyetleri, çocuk meclisleri, çocuk kulüpleri açmak, çocuk oyun alanları oluşturmak, rehabilitasyon hizmetleri sunmak ve topluma kazandırmak, barınma yerleri inşa etmek gibi sosyal belediyecilik uygulamaları bulunmaktadır (Çiçek, 2012, s.106). Ayrıca belediyelerce kreş, çocuk yuvası, park, oyun alanları, trafik ve eğitim alanlarında çocuklara yönelik hizmetler verilmektedir. Belediyelerin bunun yanında başarılı çocukları ödüllendirme gibi faaliyetleri bulunmaktadır (Akarsu, 2014, ss.55-56).

3.6.2. Yaşlılar ve Engelliler İçin Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

Ülkemizde ve dünyada nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan insanların sosyal hayata katılımlarının sağlanması için belediyelerin şehir planlamaları yaparken engelli vatandaşların durumlarını gözetmesi ve projelerini onlara uygun hale getirmesi gerekmektedir. Ayrıca belediyelerin birey ve ailelere sosyo-psikolojik danışmanlık hizmetleri sunmaları gerekmektedir (Keleş, 2008, s.80).

Engelliler için; engellilerin ihtiyaçları doğrultusunda, "fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezlerinin organize edilerek tedavi ve bakım hizmetleri sağlanması,

günlük yaşamı kolaylaştırmaya yönelik çevresel ve mekânsal düzenlemelerin yapılması, teknik malzeme ile ilgili destekler, gıda, giyim, yakacak ve ulaşım hizmetlerinden yararlanmaya yönelik ayni ve nakdi yardımların organize edilmesi, meslek ve iş edindirme kursları, çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler yapılması" şeklinde açıklanabilir (Negiz, 2011, s.328).

Ülkemizde ve dünyada nüfusun önemli bir bölümünü oluşturan insanların sosyal hayata katılımlarının sağlanması için belediyelerin şehir planlamaları yaparken engelli vatandaşların durumlarını gözetmesi ve projelerini onlara uygun hale getirmesi gerekmektedir. Ayrıca belediyelerin birey ve ailelere sosyo-psikolojik danışmanlık hizmetleri sunmaları gerekmektedir (Keleş, 2008, s.80).

Ülkemizde belediyelerin engellilere yönelik; barınma, beslenme, giyim, evde bakım hizmetleri sunmak, ulaşımı kolaylaştırmak, engelli merkezleri açmak, sosyal aktiviteler düzenlemek, ayni ve nakdi yardımlar yapmak, yaz kampları düzenlemek, tıbbi cihaz yardımı, engelli ailelerine bilinçlendirme eğitimleri düzenlemek, istihdam olanaklarını artırmak gibi sosyal belediyecilik uygulamaları bulunmaktadır (Ersöz, 2011, ss.169-176).

Dünya genelinde nüfusun hızlı bir şekilde yaşlandığı görülmektedir. Nüfusun yaşlanması sonucu üretken nüfusun azalması ve tüketen nüfusun yani bağımlı nüfusun artmasına neden olmaktadır. Böylece yaşlı nüfusun sağlık harcamalarının da arttığı söylenmektedir. Sosyal hizmetler alanında dünyada yaşlılara yönelik bakım hizmetleri önemli bir yer tutmaktadır. İngiltere ve İsveç gibi ülkelerde yaşlılar için belediyelerce hizmetler sunulmaktadır. Yaşlıların barınma, sağlık, evde bakım gibi ihtiyaçları belediyelerce karşılanmaktadır (Ersöz, 2011, ss.169- 172).

Yaşlılar açısından ilgili alanda kurumlar kurarak bakım sağlanması, sağlık ile ilgili yardımların gerçekleştirilmesi, teknik malzeme sağlanması, yaşlılar için ihtiyaca yönelik mekânsal düzenlemelerin yapılması, gıda, giyim, yakacak ve ulaşım hizmetlerinden yararlanmaya yönelik ayni ve nakdi yardımlar, çeşitli sosyal-kültürel faaliyetler gerçekleştirilmesi gibi düzenlemeler göze çarpmaktadır (Şataf, 2017, s.17).

5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu çerçevesinde belediyelerin hizmet sunumunda yaşlı, engelli ve düşkünlerin durumlarına göre yöntemler uygulaması gerektiği belirtilmektedir. Bu kapsamda belediyelerin yardıma ihtiyaç duyan yaşlılara barınma imkânı sağlama, ücretsiz ilaç yardımları ve muayene, gıda, yakacak, toplu taşımalardan ücretsiz yararlanma gibi imkânlar sağlama görevleri bulunmaktadır. İmkânları fazla olan gelişmiş belediyeler yaşlılara seminer ve poliklinik hizmetleri, aşevi hizmetleri, nakdi yardımlar sağlama, sosyal etkinlikler düzenleme, sağlık hizmetleri sunma gibi birçok faaliyet gerçekleştirmektedir (Çiçek, 2012, s.104).

Türkiye'de özellikle İstanbul, Ankara gibi büyükşehirlerde belediyelerin bakıma muhtaç yaşlılar için evde bakım hizmetleri bulunmaktadır. Evde bakım hizmetleri çerçevesinde belediyeler tarafından muayene, fizik tedavi gibi hizmetlerin yanında evin bakım onarımı, temizliği, yaşlıların kişisel bakımı gibi hizmetlerde sunulduğu görülmektedir (Selek Öz, 2010, s.64). Bunun yanında belediyelerin 65 yaş üstü yaşlılar için ücretsiz veya indirimli toplu taşımadan yararlanma imkânları bulunmaktadır (Yıldırım ve Göktürk, 2008, s.251).

3.6.3. Kadınlar İçin Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

Temelleri aileye dayanan ve geleneksel değerlerin devam ettiği toplumlarda sosyal politika harcamalarının azaldığı görülmektedir. Aile, bireylerin ihtiyaçlarının karşılanmasında ilk ve en önemli birim olarak karşımıza çıkmaktadır. Gelişmiş olan ülkelerin belediyelerinde aile birliğinin korunması büyük bir öneme sahiptir. Türkiye'de de belediyeler tarafından kadınlar ve aileye yönelik faaliyetler bulunmaktadır. 5393 sayılı yasada nüfusu 50.000 üzerinde olan belediyelere kadın sığınma evleri yapma zorunluluğu 6360 sayılı yasa ile 100.000 üzerinde nüfusa sahip büyükşehirlerde kadın ve kimsesiz çocuklar için konukevi açma zorunlu hale gelmektedir. Ayrıca belediyelerin kadınlara yönelik şiddeti önleme amacıyla faaliyetleri bulunmaktadır. Belediyelerce ailenin korunması için danışmanlık ve rehabilitasyon hizmetleri sunulmaktadır (Ersöz, 2011, ss.179-181).

Sosyal belediyecilik anlayışında kadınlara yönelik de çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede; "Ana-çocuk sağlığı merkezleri, şiddetten dolayı geçici olarak harici barınma ihtiyacı duyan kadınlara kadın sığınma evleri ve mesleki gelişim ve

ev ekonomisine katkı için el sanatları değerlendirme merkezleri açmak, muhtaç kadınların barınma ihtiyaçları için politikalar geliştirmek, iş kuracak kadınlara yardımcı olacak makine ve ekipman desteği gibi hizmetler geliştirmek, kadınların toplumsallaşmalarını sağlayacak merkezler açmak vb. hizmetler sayılabilir (Özer, 2015, ss.92-94).

Kentlerde gecekondularda ve kırsalda kadınların daha çok ihmal edildiği görülerek ve bu kadınların toplumsal hayata katılmaları gerekmektedir (Yıldırım ve Göktürk, 2008: 249). Belediyeler tarafından kadınlar için; kadın kulübü açma, eğitim, kültürel ve spor faaliyetlerinde bulunma, aile merkezleri kurma, kadınlara mesleki kurslar açma, okuma yazma kursları açma, sosyal yardımlarda bulunma gibi sosyal belediyecilik uygulamaları gerçekleştirilmektedir (Çiçek, 2012, s.107).

3.6.4. Sağlık Hizmetleri Alanında Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

Belediyeler, sosyal belediyecilik kapsamında, sağlık alanında tedavi ve koruma amaçlı önlemleri almakla görevlidir. Sağlık alanındaki hizmetleri ise şöyle sıralamak mümkündür; "Ana-çocuk sağlığı merkezleri, sağlık ocakları, gezici sağlık otobüsleri, tanı merkezleri kurmak, sağlık sorunu yaşayan muhtaç kesimlere ücretsiz tedavi hizmeti (böbrek hastaları için diyaliz hizmeti vb.) sağlamak, beslenme sorununun giderilmesi ve sağlıklı beslenme koşullarının temin edilmesi vb. hizmetler sunulmaktadır (Sezik, 2016, s.174).

3.6.5. Kültürel ve Sportif Alanda Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

Sosyal Belediyecilik anlayışının getirisi olan hizmetlerden biri de kültürel ve sportif alanda halkın ihtiyaçlarını karşılayan çalışmalar yapmaktır. Büyükşehir Belediyesi Kanunu'nun 7.maddesi bu durumu düzenlemiştir. İlgili madde; "…yetişkinler, yaşlılar, engelliler, kadınlar, gençler ve çocuklara yönelik her türlü sosyal ve kültürel hizmetleri yürütmek, geliştirmek ve bu amaçla sosyal tesisler kurmak, meslek ve beceri kazandırma kursları açmak, işletmek veya işlettirmek, bu hizmetleri yürütürken üniversiteler, yüksek okullar, meslek liseleri, kamu kuruluşları ve sivil toplum örgütleri ile iş birliği yapmak" şeklindedir.

3.6.6. Eğitim Alanında Yapılan Sosyal Belediyecilik Hizmetleri

Son olarak, sosyal belediyeciliğin eğitim alanında görevleri ise; toplumun her kesimi için eğitim alanında sorumluluklarının olduğu görülmektedir. Bu noktadan hareketle, ilgili bölgede yaşayan insanlar için meslek edindirme ve hobi kursları açmak, pozitif ayrımcılık gereği, kadınlara, çocuklara ve gençlere yönelik kurslar ile çocukları ve gençleri geleceğe hazırlamak, kadınları sosyal ve ekonomik hayatın içine entegre etmek, sokak çocukları ve gençler için rehabilitasyon merkezleri açmak vb. sıralamak mümkündür (Pektaş, 2010, s.15).

3.6.7. Yoksullara Yönelik Uygulamalar

Kentsel yoksulluk yerel yönetimler açısından anlayış biçimi ve üretilen politikalar bakımından ayrı bir öneme sahip olmaktadır. Kentlerde gerekli düzeyde yaşam standartlarına sahip olmayan ötekileştirilen yoksul kesimin topluma kazandırılması ve bu kesime insan onuruna yaraşır politikaların önemi artmaktadır. Yoksul kesime dönük bu uygulamaların ortaya koyulması ve yeni politikalar üretilmesi sosyal devlet anlayışı veya sosyal belediyecilik anlayışının gereği olarak görülmektedir (Yaylı, 2009, s.400).

Yoksulluk nedeniyle toplumsal dışlanmanın ortadan kaldırılması için düzenlenecek eğitim faaliyetleri ile kişilerin istihdam edilebilme olanakları artırılarak ekonomik ve toplumsal hayatla ilişkileri kuvvetlendirilmektedir. Belediyeler yoksulların yaşamlarını sürdürmeleri adına sosyal yardımlar ve sosyal hizmetler sunmaktadır. Belediyelerin düzenli olarak gerçekleştirdiği sosyo-kültürel etkinliklerle topluma yoksulların toplumla bütünleşmesi kolaylaşmaktadır. Ücretsiz geziler, sportif etkinlikler, kültürel ve sanatsal etkinlikler bu eğitim faaliyetleri arasında sayılmaktadır (Şahinoğlu, 2017, s.58).

Belediyeler tarafından yoksullar için aşevleri, ücretsiz yemek ve ekmek hizmeti, yakacak ve gıda yardımları, giyim ve ev eşyaları yardımları, hayır marketleri oluşturmak, nakdi yardımlar, ücretsiz sağlık hizmeti, öğrencilere kırtasiye yardımları gibi faaliyetler sunulmaktadır (Çiçek, 2012, s.108).

4109 sayılı kanun çerçevesinde askerde olan kişilerden ailesinin geçimini kendisi sağlayanların ailelerine belediyelerin sosyal yardım yükümlüğü bulunmaktadır.

Öte yandan belediyelerin afete uğrayanların yemek, giyim, ısınma, barınma gibi ihtiyaçlara yönelik sosyal belediyecilik faaliyetleri bulunmaktadır. Bu yardımlardan afet gibi durumlarda toplumun her kesimi ayrıt edilmeksizin yararlanmaktadır. Ayrıca bu durumlarda sosyal yardıma ihtiyaç duyan kesim artış göstermektedir. 5216 sayılı kanunda Büyükşehir Belediyelerinin ihtiyaç duyulduğunda afet bölgelerine malzeme desteği sağlayabileceği düzenlenmiştir (Yıldırım ve Göktürk, 2008, s.251).

3.7. Ülkemizde Sosyal Belediyecilik Alanında Yaşanan Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Türkiye, özellikle modern kentli belediyelerde kamunun ihtiyaçlarını karşılamak adına, diğer yandan da sosyal adalet, doğada sosyal belediyeyi kullanarak sosyal güvenlik koşullarını iyileştirmek, kentsel kalkınmaya önemli katkılar vermektedir. Bunun yanı sıra, gerçek şu ki, bir sosyal belediye alanına ilişkin fazlaca sorun bulunmaktadır. Bu konular şu açıdan incelenebilmektedir:

Sosyal politika, gelişmiş olan Avrupa devletlerinde, sosyo-ekonomik gelişme ile paralel olarak meydana gelen ve devletin, sendikaların, sivil toplum kuruluşlarının ve benzer grupların ortak çabaları sonucunda oluşturduğu bir dizi önlem olsa da alınan bu tedbirler, hala az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde ekonomik ve sosyal gelişimlerini tam anlamı ile yerine getirmemektedirler. Bu kurumlar devlet idareleri aracılığı ile meydana getirilmiştir. Bu durum ülkemiz içinde geçerli olmaktadır (Seyyar, 2008, s.37). Bu sebeple, toplumun önemli bir bölümünün, özellikle sivil toplum kuruluşlarının, yerel sosyal politikaların gelişim göstermesinde uygulanmasında ve değerlendirilmesinde, nüfusun demokrasiye duyarlılığının ve sorunun çözümünde kentin sorumluluğunun bilincinin artırılmasının, katılımının sağlanması için gerekli yardım önlemlerinin ortaya konulması gerekmektedir.

Bir sosyal belediye alanında düzenlenen en önemli olaylardan biri, sosyal dokuların incelenmesi (tarama) olayı olarak bilinmektedir. Bu kentlerde yaşamakta olan bireylerin envanterini (gelir, yaş, sağlık ve kültür bilgisi vb.) hedefleyen bu çalışmalar, belediyelerin fiziksel ve sosyal yatırımlarını belirlemek adına yol gösterici konumunda bulunmaktadır. Sosyal belediyecilik alanına ilişkin olarak gerçekte ihtiyacı bulunan kişilerin tespitini yapmak adına kolaylık sağlayan bir özelliktedir (Keleş, 2008, s.110)

Yapılan bu çalışmalar neticesinde, maddi yardıma gerçek anlamda ihtiyaç duyan ve yardım için şehir yetkililerine ulaşmayan ailelere de iletişim kurma imkânı verilmesi gerekmektedir (Pektaş, 2010, s.18). Bu bağlamda, bazı bölümlerde bu tür çalışmalar doğru ve yeterli bilgiyi sağlayacak düzeyde yapılmamakta ve onlara kimin ihtiyaç duyduğu ve hangi aralıklarla hangi tür yardımların sağlanacağı bilinmemektedir ve bu, sistematik ve sağlıklı hizmet sunumuna engel çıkarmaktadır.

Belediye yönetimlerinde değişen yöneticilerin davranışları sosyal belediyeciliğin geleceği ve sürekliliği için büyük önem teşkil etmektedir. Başkanların sosyal belediyecilik adı altındaki uygulamalara sübjektif bakışları da söz konusu olabilmektedir. Hatta aynı siyasi partiye bağlı kadrolardaki değişiklikler bile sosyal belediyeciliğin geleceğinde belirleyici etken olabilmektedir (Çöpoğlu, 2014: 71).

Ülkemizde de sosyal politika ve sosyal yardım uygulamalarını oluşturacak veriler yetersizdir (Alan, 2018, s.59). Sosyal yardım ve sosyal hizmet alanlarında, yardım ve hizmet talep eden kişilerin değerlenmesinde zaman kaybı önlenmeli ve gerçek ihtiyaç sahipleri tespit edilmelidir. Sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında yapılan çalışmaların başarılı olabilmesi için merkezi ve yerel yönetimlerde tek elden yürütülmesi gerekir. Elde edilen bazı veriler büyükşehir belediyelerinde paylaşılmaktadır. Ancak merkezi yönetimlerde bu verilerin paylaşılması söz konusu olmamaktadır. Bu da sosyal belediyecilikte sosyal hizmet anlayışından faydalanacakların tespitinin yapılmasında zaman kaybına yol açacak ve hizmete hızlı bir şekilde erişimin önüne engel olacaktır.

Belediye sınırları içerisinde yaşayan insanların gelir düzeyleri, sağlık durumu, yaş, eğitim bilgileri gibi bilgilerden oluşan kentsel doku haritasının çıkarılması belediyenin çeşitli yatırımları için yol gösterici olmasının yanı sıra gerçek ihtiyaç sahiplerinin bulunmasında da büyük bir önem taşımaktadır. Bu çalışmalar hem merkezi yönetim hem de yerel yönetimler tarafından da gerçekleştirilmektedir. Çalışmaların sadece merkezi yönetim tarafından toplanması, yerel yönetimlere bilgi paylaşımında bulunulmaması hizmetten yararlanacakların tespitinde zaman kaybına yol açmakta ve hizmette hızlı erişimin önünde engel teşkil etmektedir (Pektaş, 2010: 17).

Sosyal belediyecilikte veri yetersizliği sadece sosyal hizmet ve sosyal yardım alanlarıyla sınırlı değildir. Sosyal belediyecilik uygulamalarının öncesinde yeterli bir şekilde veri olmadan uygulamalara başlanılıp nadirde olsa değerlendirilmekte ve süreç bu şekilde devam etmektedir. Uygulanan işlemlerde fayda-maliyet analizleri yapılmamaktadır. Yani sosyal belediyeciliğin faaliyetleri ölçülememektedir. Sunulan hizmetlerden sonra değerlendirilmeden yeni bir hizmete geçilmesi, üretilen hizmetlerin sorunları ve eksikliklerini görmeyi engelleyip daha iyiye ulaşma yolunu kapatmaktadır (Çöpoğlu, 2014: 71).

Özellikle sosyal belediyecilik alanına ilişkin olarak düzenlenmiş olan bir kanun ya da yönetmelik bulunmamasından dolayı, bu alanda adam kayırmacılık ve gerçekten hak eden ve yardıma muhtaç olan kişilere gerekli maddi yardımların yapılmadığı bilinen durumlar arasında yer almaktadır. Bu kayırmacılık anlayışı ile yapılacak uygulamalarda kamu çalışanları kendilerini yönetime getiren seçmenlere yardımcı olarak bir nevi vefa borcunu ödeyecektir. Aynı zamanda yeni seçim dönemi içinde belli oyları tekrar alma düşüncesi eğiliminde olacaktır (Pektaş, 2010, s.18). Bu olumsuzluklar gerçek muhtaçlığı tespit etmeden, gerçekçi ve objektif kriterler ortaya koymadan, yapılan çalışmalar kurum güvenirliliğine zarar verecektir. Hemşericilik, akraba, tanıdık ve yakınlık aracılığı ile yapılacak hizmetler belediyeyi bir kamu kurumu olmaktan çıkaracak, aynı zamanda bu anlayış ile yapılan sosyal yardım ve sosyal hizmet uygulamaları belediyeyi sosyal politika anlayışından uzak tutacaktır.

Bu bağlamda belediyede yönetimde bulunan kişiler özellikle seçim dönemlerinde kendilerine oy veren ve destekleyen kişilere bir borç yükümlülüğü altında olduğunu düşünerek adaletli biçimde davranmaz ve ihtiyacı olmayana yardım sağlamaktadırlar, bunun yanı sıra gerekli oy garantilerini yapmak için belediyelerin yardım kozlarını kullanırlar. Belediyelerin hemşerilerine ve akrabalarına belediyelerin yardımlarını ulaştırması bu durumu kamu alanından çıkıp bir zümre ya da aile şirketi haline getirmiştir (Keskin, 2008, ss.148-150). Bu sayılan nedenlerden dolayı gerekli adımların atılarak partizanlık ve aile kayırmaları ortadan kaldırılmalı ve bu alanda yasal düzenlemeler yapılarak önlemlerin alınması gerekmektedir. Bunun yanı sıra belediye

uygulamaları gerekli merciler tarafından denetim altına alınması gerekmektedir, buna müsaade edilmesi gerekmektedir.

Büyükşehirlerdeki ilçe belediyeleri ile büyükşehir belediyeleri arasında siyasal tercih, ikili diyalog, siyasi farklılaşma ve yakınlık/uzaklık gibi sebeplerle büyükşehir belediyeleri ile diğer belediyeler arasında partizanlık görülebilmektedir. Özellikle aynı partiden olan büyükşehir ve ilçe belediyeleri arasında uyum içerisinde birlikte çalışma söz konusu iken, farklı belediyeler arasında bu ilişkiyi görmek söz konusu değildir. Dolayısıyla kayırmacı ilişkisinin yerine yazılı, adil ve objektif bölüşümün önünü açacak düzenlemeler yapılmalıdır (Alan, 2018, s.62).

Bir anlamda, bahsedilen hizmetler onlara bir nimettir ve dolaylı olarak yararlanıcıları şükran duygusuyla terk etmeyi amaçlar. Bu sebepten dolayı, sosyal belediye uygulamaları, siyasi kira elde etmenin bir aracı olarak değil, bir vatandaşın anayasal haklarının devri olarak değerlendirmeye alınması gerekmektedir. Bunun yanı sıra sosyal hizmetler kişileri utandırmayacak biçimde yapılması gerekmektedir.

Kentte yaşayan yoksul ve maddi durumu iyi olmayan vatandaşlar için sosyal yardımlar hayati bir önem taşımaktadır. Bu yönde yapılan hizmetlerin geçici ve acil bir çözüm aracı olarak görülmesi gerekmektedir. Sürdürülebilir ve kalıcı sosyal hizmetlere yönelim gösterilmelidir. İstihdam yaratıcı, yoksulluk tuzağına düşmeyen, yaşam kalitesini arttırıcı hizmetlerde bulunulmalıdır (Keskin, 2008, s.156). Çalışmaya gücü olmayan yoksul, özürlü, malul ve yaşlılara sosyal yardımlar önceliklendirilmeli ve herhangi bir şarta tutulmamalıdır.

Belediyeler, sosyal hizmetlerin finansmanında özel işletme ve sivil toplum kuruluşlarından (STK) destek almaktadırlar. Sosyal hizmetlerin devamlılığını sağlamak için belediyelerin kamu bilincini yükseltmesi, kamu maliyesi arasında dengeyi tutması ve gönüllülerin hizmetlere gönüllü katılımını teşvik etmesi akıllıca bir seçim olacağa benziyor (Seyyar, 2008, ss.42-43). Bir sosyal belediyenin iyi uygulaması, her belediyede profesyonel bir birimin kurulmasına ve üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, özel sektör ve diğer devlet kurumlarıyla iş birliği yapması şartına bağlıdır (Ateş, 2009: 94).

Ülkemizde kamu idaresinin temel sorunlarından biri olan bürokratik işlemlerin bolluğu sosyal belediye hizmetlerinde de meydana gelebilmektedir. Eksik bilgi kaynakları ve bürokratik prosedürler hakkında yetersiz bilgi, sosyal yardıma ve diğer sosyal hizmetlere ihtiyaç duyan insanlar için zor olabilmektedir. Bürokratik prosedürlerin güçlü hale getirilmesi, bu grupların sosyal belediye sisteminden dışlanmasına neden olabilmektedir. Gelir seviyesi düşük olan grupların eğitim durumu ve iletişim bilgileri, servis sağlayıcılarla teması engelleyebilir. Bu nedenle, sosyal hizmet ve bürokratik uygulamalar alanındaki bürokratik süreçler mümkün olduğunca azaltılmalı ve düşük gelirli gruplar mevcut prosedür ve haklardan haberdar edilmelidir (Kesgin, 2008, s.157).

Yerel yönetim birimi olan belediyelerde yeteri kadar sosyal politika ve sosyal hizmetler alanında uzman personelin bulunmaması sosyal belediyecilikte görülen önemli sorunlardan bir diğeridir (Demir, 2006, s.145). Bu kapsamda, belediyelere uzman ve donanımlı personelin istihdam edilmesi, belediyelere kolaylık sağlayacak olmakla birlikte yerinde bir uygulama olacaktır (Ateş, 2009, s.94).

Sosyal Belediyeciliğin kriterlerinin olmaması sebebiyle belediyelerin kendi hizmet standartlarını kıyaslama yoluyla veya sübjektif kriterlere göre oluşturması gibi olumsuz nedenlerden kaynaklanan sorunlar mevcuttur (Alan, 2018, s.61).

Türkiye'deki sosyal belediyecilik uygulamaları detaylı olarak bakıldığı zaman, benzer sorunlarla karşılaşıldığı saptanmıştır. Sosyal belediyecilik, bazı belediyelerde istenilen seviye ve şekilde uygulansa da bütün olarak değerlendirildiğinde uygulamaların beklenilen düzeyden uzak olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, belediyeler sorumluluklarını yerine getirirken yasal, siyasal ve ekonomik vb. pek çok kısıtla karşı karşıya kalmaktadır. Yukarıda değinilen noktaları Türkiye belediyelerinin ortak sorunları olarak kabul edebiliriz. Tüm bu sorunlar eşliğinde belediyeler için asıl önemli olan başarılı ve istikrarlı belediyeler olmaktır. Belediyelerin başarısını değerlendirecek ya da takdir edecek kitle de yerel halk olacaktır. Bu bağlamda belediyelerin başarısı sunduğu hizmetlerden vatandaşın memnuniyet, tatmin düzeyi ile yakinen ilişkilidir. Vatandaş memnuniyetinin sağlanması ise sunulan hizmetin kalitesiyle ilişkilidir. Belediyeler, modern hizmet anlayışında vatandaşların istek ve taleplerini

yerine getirebildiği oranda başarılı kabul edilebilir (Negiz, 2012, s.173). Sosyal belediyecilik anlayışını benimseyip bu çabada olup proje üreten ve uygulayan belediyelerin başarılı ve istikrarlı olduğunu söyleyebiliriz.

3.8. Merkez-Yerel İkileminde Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımlar

Belediye yasalarından ve diğer yükümlülüklerden ötürü son yıllarda ülkemizde belediyelerce üstlenilen sosyal nitelikli görev ve işlevler, sosyal belediyecilik uygulamalarının istenilen seviyeye ulaşmasını engellemiştir. Türkiye'de birçok yerel yönetim yetkilileri sosyal politikaların önemini, sosyal barışa ve sosyal kalkınmaya sağladığı katkıyı anlamakta zorlanmakta ve bu hizmetleri yetersiz mali olanaklara rağmen yürütülen gereksiz harcamalar olarak görmektedir (Keleş, 2008, s.109). Bazı belediyeler ise hiçbir şekilde kendilerini sosyal politika uygulayıcısı olarak görmemektedir. Bu uygulamaları merkezi yönetimin görevi olarak görmektedir. Böyle olunca da daha çok klasik belediyecilik görevleri olan kısa vadeli ve mevsimlik projelere yönelmektedirler (Seyyar, 2008, s.37).

Belediyeler ile merkezi yönetim birimleri arasında sosyal hizmetler alanında görev ve yetki paylaşımının yanı sıra faaliyetlerin koordinasyonunda bir karışıklığın olduğundan söz edilebilir. Görev alanlarının net bir şekilde belirli olmayışı kurumların, kişilerin görev ve sorumluluklarında çakışmalara sebebiyet verebilmektedir (Keskin, 2008, s.146). Çok sayıda yetkili ve görevlinin bulunması bir hizmet yarışına dönüşeceği gibi sosyal sorumluluğu bir diğer birim veya kişiye aktarılma sonucunu da getirebilmektedir. Bunun sonucunda kaynak israfı olabileceği gibi sunulan hizmetlerin verimliliği ve etkisinin tam anlamıyla gerçekleşmeyeceği düşünülmektedir. Birden fazla aktörün olması, ihtiyaç sahiplerine farklı kurumlarca farklı miktarlarda destek sağlanabilmektedir. Bu durum suiistimallere veya mükerrer yararlanmalara yol açabilmektedir. Çok başlılık kaldırılmalı, yerel kamu yöneticilerinin görev, yetki ve sorumlulukları yeniden gözden geçirilmeli ve faaliyetler arasında koordinasyon sağlanmalıdır. Sosyal politikaların geliştirilmesi, plan ve programların yapılması ve hizmetlerin yürütülmesinde sivil toplum kuruluşlarının, gönüllülerin ve tüzel kişilerin, akademik çevrenin katılımları kolaylaştırılmalı ve özendirilmelidir (Seyyar, 2008, ss.37-40).

Belediyelerin kaynaklarının eksikliği de sosyal belediyelerin uygulamaları bakımından önemli sorunlar teşkil etmektedir. Özellikle, belediyelerin borçlu ve merkezi hükümet tarafından aktarılan kaynaklara ve bütçelerindeki cari harcamalarını bile finanse etmekte zorlanan küçük belediyelere bağlı olmaları çok zordur (Demir, 2006, s.145). Başarılı olan sosyal belediyeciliğin ilk koşulu, belediyelerin sosyal hizmetler ve faydalar için yeterli kaynakları sağlayabilmeleridir. Yeni belediye yasaları belediyelere önemli yetkiler sağlasa da bu yetkileri kullanacak kaynakların bulunmaması nedeniyle hizmetlerin sunulması zor hale gelmektedir (Ateş, 2009, s.94). Mali olanakların geliştirilmesi ve merkezi yönetimin destek vermesi ile sosyal belediyecilik faaliyetlerinin gelişebileceği ve kalkınabileceği düşünülmektedir.

Bu bağlamda yerel yönetimlerin sorumlulukları ve görevlerinin artması doğrultusunda mali kaynakların da arttırılması gerekmektedir. Türkiye'de her ne kadar 6360 sayılı Kanun ile yerel yönetimlere aktarılan paylarda değişikliğe gidilerek büyükşehir belediyelerinde %5 oranındaki pay %6'ya çıkarılsa da belediyelerin mali ihtiyaçları konusundaki yetersizlikler devam etmekte, yerel yönetimlerin merkezi hükümete bağlılıkları ile sosyal belediyecilik adı altındaki hizmet harcamalarının kısıtlı olması sonucunu doğurmaktadır (Yılmaztürk ve Güler, 2017: 16).

Belediyelerin sosyal içerikli harcamaları merkezi idarenin aynı içerikte yaptığı harcamaların sadece %1'ine karşılık gelmektedir. Belediyelerin yapmış olduğu bu harcamalar GSYH'nin ise yalnızca %0,1'ine karşılık gelmektedir. Bu sonuçlar da belediyelerin sosyal nitelik bakımından eksikliğini ve sosyal belediyecilik iddiasından uzak göründüklerini göstermektedir (Koç ve Ökmen, 2015: 71).

Yerel düzeyde belediyeler ile birlikte merkezi idare kamusal hizmetleri yerine getirmektedirler. Belediyeler ile merkezi yönetim arasında sosyal hizmet ve yardımların sunumlarında faaliyet ve görev çakışmalarının yanı sıra koordinasyon eksikliği de söz konusu olabilmektedir. Sosyal politikaların sunulmasında hem yerel düzeydeki birimlerin hem de merkezi yönetimin görevli olması verimli ve uyumlu çalışılması konusunda sosyal içerikli sorumlulukları birbirlerine yüklenmesi sonucunu da doğurabilmektedir (Kesgin, 2008: 151).

Bu sorunla beraber veri yetersizliğinin de yol açtığı istismarlarla karşılaşılmaktadır. Özellikle büyükşehirlerde yaşayanlar iki farklı belediyeden yardım alabilmektedir. Bu koordinasyonsuzluk sebebiyle hakkın kötü kullanımı ile, sınırlı bütçeyle yürütülen hizmetlerden asıl yararlanmak isteyen kişilerin mağdur olmasına neden olmaktadır. Yerel ve merkezi sosyal politikaların çerçevesi kesin olarak çizilmemiştir (Seyyar, 2008: 38). Yaşanan bu çok başlılıktan dolayı sosyal içerikli hizmetler belirli yerlerde çok fazla görülüp kaynak israfına sebep olurken, bazı yerlerde ise bu sosyal içerikli hizmetler hiç görülememektedir.

Belediyelerin yürüteceği politikaların merkezi idare tarafından hazırlanacak politika belgelerinde yer verilmesi büyük önem taşımaktadır. Ayrıca sosyal içerikli hizmetlerin sunumlarında iki idarenin bütçe hazırlama ve uygulama süreçlerinde koordineli bir şekilde hareket etmesi de oldukça önemlidir. Böylelikle yerel yönetimler ile merkezi idarenin hizmet sunumlarındaki çakışmaların önüne geçilecektir. Diğer yandan belediyeler, sosyal hizmet ve sosyal yardımlar sunan çeşitli kuruluşlarla ortak hareket ederek kaynaklarını daha etkin bir şekilde kullanabilirler.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ ÖRNEĞİ

4.1. Üsküdar İlçesinin Tarihçesi

Üsküdar, topografik ve coğrafi özellikleri nedeniyle, tarih boyu birçok toplumun ilgisini çekmiş ve bu coğrafya üzerinde önemli medeniyetlerin buluşmasına neden olmuştur. Boğazın, Marmara Denizi ile buluştuğu yerin batı yakasında, çekim merkezi olan İstanbul şehrinin, doğu yakasında da Üsküdar yer almaktadır. Üsküdar Asya ve Avrupa arasında bir köprü başıdır. Hem deniz hem de kara ulaşımı açısından sahip olduğu konumu sayesinde, çeşitli kültürlerin buluştuğu ve kaynaştığı önemli bir rol üstlenmiştir (Mantran, 1986, s.21; Koca Nemlioğlu, 2014, s.46). Üsküdar ve çevresi tarıma elverişli arazi yapısı ve barındırdığı su kaynakları sebebiyle de kendisine olan ilgi daima büyük olmuştur. Ticaretin önemli bir merkezi ve Anadoluya giden ürünlerin dağıtım noktası olmuştur. Bu nedenle Üsküdar, İstanbul'un ilk yerleşim yerlerinden biri olarak bilinmektedir.

Doğal yapısından kaynaklı bu cazip yapısı tarih boyu değişmemiştir. Tarihi kaynaklara göre, Üsküdar'ı ilk Btynialılar M.Ö 675 yılında kurdukları bilinmektedir. Ancak Üsküdar'ın kurulduğu tarihten itibaren, bulunduğu dönemdeki diğer kentlerin ulaştıkları, gelişmişlik derecesine ulaşamadığı bizlere aktarılmaktadır (Koca Nemlioğlu, 2014, s.46). Bu durum Osmanlı'nın İstanbul'u fetih ile değişmiş ve tam bir kent dokusuna ulaştığı görülmüştür.

İlerleyen dönemde, 4. yüzyıl Roma döneminde, Üsküdar'a Lâtince "Scutarion" adı verilmiştir. Scutarion adının kaynağı o dönem Roma ordusunun kullandığı "Scutari" adındaki kalkandan aldığı tahmin edilmektedir. İslam Halifesi Hârun Reşid, M.S. 782 ve 783 yıllarında burada kalmıştır. Selçuklular döneminde ise Üsküdar'a Türk akınları Danişmendlilerin geldiği bilinmektedir. İstanbul'un fetihi gerçekleşinceye kadar, defalarca bölge Türklerle Bizanslılar arasından el değiştirmiştir.

İstanbul'un fetih ile birlikte Osmanlı hakimiyetine kalıcı olarak geçtikten sonra Üsküdar'da köklü imar ve iskân çalışmaları yapılmıştır. Kamusal yapıların, camilerin ve

külliyelerin yapımıyla, bu yapıların çevresinde yeni mahalleler oluşmuştur. Merkezin etrafında, Salacak ile Paşalimanı arasında Boğaziçi sahili boyunca, küçük yeni köyler kurulmuştur. Bu köylerin bağ ve bahçelerinde tarım faaliyetleri yürütülmüştür. Osmanlı döneminde Üsküdar, ordunun Doğu ve Anadolu'ya yaptığı seferler için toplanma ve hareket bölgesi haline gelmiştir.

Üsküdar tam anlamıyla bir şehir dokusuna ancak Osmanlının 16. yüzyıldan itibaren başlattığı camilerin, mescitlerin, tekkelerin, hamamların, kervansarayların, imaretlerin, medreselerin, çeşmelerin, iskelelerin, darüşşifaların, sıbyan mekteplerinin, kütüphanelerin, sebillerin, yalıların ve köşklerin imarıyla kavuşmuştur (Koca Nemlioğlu, 2014, s.47).

19. yüzyılda başlayan yenileşme hareketiyle birlikte, Üsküdar'da da inşaa edilen büyük yapılarla yeni bir değişim başlamış ve İstanbul'un en önemli yerleşim alanlarından biri olmuştur. Yerleşimin artması ve kalabalıklaşmasıyla birlikte Avrupa yakasına bağlantılar da artmıştır. Deniz ulaşımı açısından her dönemde olduğu gibi bugün de Üsküdar İstanbul'a olan ulaşımın vazgeçilmez bir parçasıdır (Koca Nemlioğlu, 2014, s.47).

Üsküdar'ın tarihi geçmişine bakılırsa, kuruluş ve gelişmesindeki en büyük etkenin topografik ve coğrafi özellikleridir. Söz konusu zengin ve gelişmiş doğal doğal yapısı Üsküdar'da tarihler boyunca tüm toplumlar için bir odak noktası olmuş ve günümüzde de hala koruyarak devam etmektedir (Zengin ve Esedov, 2010, s.151).

4.2. Üsküdar Belediyesi

"Üsküdar Belediyesi 1984 yılında kurulmuştur. Doğuda Ümraniye, güneyde Kadıköy, batı ve kuzeybatıda İstanbul Boğazı, kuzeyde Beykoz ve kuzeydoğuda ise yeni kurulan Ataşehir Belediyeleri ile komşudur. Üsküdar Belediyesi 25 yıllık süreçte oldukça büyük gelişim göstermiştir".

> "1984 yılına kadar Üsküdar Belediyesi diğer şubeler gibi İstanbul Belediyesi'nin şubesi olarak görev yapmaktaydı. Tüm yatırımlar (yol yapım, asfalt, kanalizasyon, tretuvar, su tesisatı, park vs.) İstanbul Belediyesi tarafından yaptırılırdı. Şubeler yalnız tamirat ve çöp toplama işlerini yaparlar ihale yapmaları söz konusu değildi. Tamir işlemleri Fen İşleri Şefliği'ne

bağlı olarak yürütülürdü. İmar planları yapma yetkisi İskân Bakanlığı'na aitti. İmar uygulamalarında imar durumu, istikamet, kot kesit, proje tasdiki vs gibi işlemler İstanbul Belediyesi İmar Müdürlüğü'nce yürütülürdü. Şubeler ise bu uygulama doğrultusunda ruhsat tanzim ederek ferdi denetimlerini yaparlardı. Bu uygulamalar Büyükşehir Belediye Sistemi'nin oluşmasına kadar devam etmiştir".

"1984 yılında 2972 sayılı kanunla mahalli idareler seçimleri yeni esaslara bağlanmış ve 3030 sayılı Kanun ile Büyükşehirlerin yönetimi hakkında yeni bir düzenlemeye gidilerek Büyükşehir ve içerisindeki ilçe belediyelerinin ayrı birer yapılanma biçiminde kurulması sağlanmıştır".

"1984 yılında yapılan seçimlerle belediye idareleri yeni yönetim sistemine sahip olmuş ve Üsküdar Belediyesi de bu sistem içerisinde yerini alarak, belediye başkanları ve belediye meclisleri halk tarafından seçilen sistem doğrultusunda Üsküdar Belediye Başkanlığı'nın bugünkü idari yapısı oluşturulmuştur. 1984 yılında kurulan Üsküdar Belediyesi çalışmalarına 5393 sayılı Belediye Kanunu'na göre devam etmektedir".

"Üsküdar Belediyesi'nin teşkilat yapısına bakıldığında ülkemizdeki birçok belediye başkanlığı teşkilat yapısıyla benzerlikler taşıdığı ifade edilebilir. Bu yapılanma danışma birimleri ve denetim birimleriyle, meclis ve encümen organlarının doğrudan başkanla ilişkili olduğu bir yapı göstermektedir. Belediye Başkanı, Belediye Başkan Yardımcılığı, müdürlük, müdürlüğün altında şeflikler ve şefliklere bağlı memurlardan oluşan 5 kademeli dikey bir hiyerarşik yapılanma mevcut olduğu ifade edilebilir".

"Üsküdar Belediyesi sorumlu olduğu altyapı, çevre, eğitim, sosyal ihtiyaçlar, kültür, güvenlik gibi pek çok alanda çalışmalar yapmaktadır. Bu hizmetlerin plan ve projelerinin oluşturulmasında ve uygulamaya yönelik ilkelerin belirlenmesinde Belediye Başkanı yanı sıra Belediye Meclisi de etkin rol oynamaktadır. Belediye Meclisi, belediyenin karar organı olarak ilgili kanunda gösterilen esas ve usullere göre seçilmiş üyelerden oluşur".

Üsküdar'ın nüfusu günümüzde 582.666 olup, 33 mahalleye, 35,7 km yüz ölçümüne sahiptir.

4.2.1. Üsküdar Belediye Sınırlarında Sosyal Durum

1930'lu yıllarda 60 bine yakın nüfusun meskûn olduğu şehir 1960'lı yıllardan itibaren göç alarak hızlı bir nüfus artışına maruz kalmıştır. Yeniden katılan bu nüfus eski iskân alanında yoğun yapılaşma sonucu çoğalan meskenlerde ikamet ettiği gibi iskân dışı kırsal alanlar iskâna açılarak yeni mahalleler oluşmuştur. Yeni oluşan mahallelerde ise Karadeniz Bölgesi illerindeki nüfus ağırlıklı olmak üzere Doğu ve İç Anadolu'dan gelen nüfusla birleştikleri ve halen kendi bölgelerinin şiveden giyime kadar bir kısım kültürel değerlerini muhafaza ettikleri gözlenmektedir. Çeşitlilik arz eden bir zenginlik mevcuttur.

Genel olarak; Üsküdar'ın idari hudutları içerisinde geçmiş asırlarda olduğu gibi bugün de muhafazakâr insanlar ikamet etmektedir. Üsküdar, İstanbul'un fethinden önce Türk egemenliğine girmiştir. İslam inanç ve kültürünün Rumeli ve Balkanlara ulaştırılmasında, ordulardan önce sınırsız hizmet verdiği belirlenen ulema ve arifanın Üsküdar'da yetiştiği ve bu yörenin Osmanlı'nın irfan ocağını vücuda getirdiği bilinmektedir. Eğitim amaçlı kurumların külliyesini teşkil eden 150 civarındaki caminin cumhuriyet dönemine intikal etmiş olması, bu tespitimizi doğrular niteliktedir. Bu özelliğinden dolayı sözü edilen tavır ve meşrepteki nüfus Üsküdar'ı mesken tutmaktadır.

Sosyal yapı içinde ideolojik ve etnik açıdan herhangi bir intibaksızlık ve ihtilaf mevcut değildir. Şehirleşmenin genel tezahürü olarak son çeyrek asırda gözlenen çekirdek aile Üsküdar'da da hâkim durumdadır. Göç sırasında büyük aileler şehre yerleştikten sonra dağılarak yeni meskenler kurmaktadırlar.

İlçe genel olarak iskân alanıdır. Sanayi ve ticaret merkezleri yer almamıştır. Halkın gelir düzeyi orta derecede olup; işçi, memur ve esnaf ağırlıktadır.

İlçede bazı mahallelerde imar yasasına aykırı yapılaşmalar ortaya çıkmış ve bu şekilde Kirazlıtepe, Güzeltepe, Bahçelievler, Yavuztürk, Mehmet Akif Ersoy ve Hasippaşa gibi mahalleler oluşmuşsa da mülkiyet sorununun çözülememesinden kaynaklanan kaçak yapılaşma ağırlık arz etmektedir. Gayri sıhhi gecekondular yok denecek kadar azdır (https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/pages/sosyal-durum/30).

4.2.2. Eğitim Durumu

Üsküdar kadîm bir Türk şehri olarak İstanbul'un fethine tanıklık etmiş, çağlar boyu bu tanıklığın getirdiği zindelikle ilmin ve irfana dayalı bilginin yoğunlaştığı bir merkez durumunu bünyesinde taşımıştır. Şiirden musikiye, fen bilimlerinden, güzel sanatlara; eğitimin her alanında öncüler yetiştiren Üsküdar, günümüzde de üniversiteleriyle, ihtisas kütüphaneleriyle ve eğitim seviyesinin yüksekliğiyle İstanbul içinde özel bir konuma sahiptir.

Üsküdar İlçesinde Bulunan Eğitim ve Öğretim Kurumları:

1. 68 Devlet, 22 Özel İlköğretim Okulu. 168 Devlet, 10 Özel Ortaöğretim Okulu
2. 18 Yurt ve Pansiyon
3. 14 Özel Kurs
4. 12 Özel Dershane
5. 1 Devlet, 1 Özel Fakülte

İlçe genelinde, ihtiyaca göre okul sayısı ve kapasitesi iyi durumdadır. Ancak bazı semtlerde dengesiz ve süratli yapılaşma sebebi ile ilköğretim okulu ihtiyacı aciliyet arz etmektedir.

4.2.3. Sağlık

Üsküdar ilçesinde, sağlık hizmetleri itibariyle ortam gerek geçtiğimiz yüzyılda gerekse bugün ülke şartlarına nazaran çok yüksek seviyede olmuştur. 19. yüzyıl sonlarına doğru hizmete giren Tıbbiye-i Şahane'de, yapısal revizyonlarla birlikte sürekli hizmet verilmiştir. Üsküdar'da sağlık hizmeti veren kurum ve kuruluşlar aşağıda yer almaktadır.

- Dr. Siyami Ersek Göğüs Kalp Damar Cerrahisi EAH, Haydarpaşa Numune EAH,
- Fatih Sultan Mehmet EAH Diyabet Polikliniği Üsküdar Ek Hizmet Binası,
- Haydarpaşa Sultan Abdülhamithan EAH (Eski Gata),

- Erenköy Ruh ve Sinir Hastalıkları EAH Üsküdar Ruh ve Sinir Hastalıkları Polikliniği Ek Hizmet Binası,
- Erenköy Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon Hastanesi Ünalan Fizik Tedavi Polikliniği Üsküdar Ek Hizmet Binası,
- Zeynep Kâmil Kadın ve Çocuk Hastalıkları EAH,
- Üsküdar Ahmet Yüksel Özemre Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi
- Üsküdar Ağız e Diş Sağlığı Merkezi (Yavuztürk Ağız ve Diş),
- Üsküdar Devlet Hastanesi

4.2.4. Ekonomik Durumu

"İstanbul Büyükşehir çerçevesinde yer alan Üsküdar'da, iskân mahalli olma özelliğinden dolayı, belirgin ekonomik faaliyet bulunmaktadır. Eski küçük çaptaki ziraat alanları dahi yerleşim alanına dönüşmüştür. Su ürünleri alanında da bir adet su ürünleri kooperatifi vardır. 90 üyesi bulunmaktadır. Üye olmayan tahminen 500 civarında balıkçı avcılıkla geçinmektedir".

"Üsküdar'da eskiden beri sınai teşebbüs yer almamıştır. Atölye boyutunda, sayısı fazla olmayan imalathaneler, nüfusa göre kayda değer bulunmamaktadır. Bununla birlikte, ilçede çok sayıda sınai ve ticari teşebbüsün yönetim merkezi vardır. İlçede daha ziyade küçük esnaf ve sanatkâr ile emekli nüfus bulunmaktadır. Günlük ihtiyacı karşılayacak ticaret merkezleri faaliyet göstermektedir. İki büyük alışveriş merkezi vardır. Belirli sayıda da hiper ve süper market hizmete başlamıştır. Alınan bilgilere göre kooperatiflerin %90'ı yapı kooperatifidir".

4.3. Üsküdar Belediyesi'nin Sosyal Belediyecilik Uygulamaları

Üsküdar Belediyesi sosyal belediyecilik faaliyetlerini Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde yürütmektedir.

"Müdürlük 06.05.2009 tarih ve 167 sayılı meclis kararı ve 5393 sayılı Belediye Kanunu'na uygun olarak ilçe dâhilindeki ailelerin yaşam şartlarından doğan ve kontrolleri dışında gelişen maddi, manevi sosyal sorunların aşılması ve insan onuruna yakışır biçimde yaşamlarını idame ettirmeleri için ayni ve maddi desteğin verilmesi konusunda yardımcı olmaktadır. Maddi, manevi ve fiziksel anlamda imkânları kısıtlı olan kesimlere

hizmet üreterek, insan haklarına duyarlılığı geliştirerek, insan onuruna yakışır bir yaşam sürdürülebilmesi hedeflenmektedir".

Bu bağlamda Müdürlüğün amaçları ve çalışmaları aşağıda belirtilmiştir:

- "İlçe sınırları içerisinde yaşayan yardıma muhtaç kişi ve ailelerin gerekli tespitlerini yaptıktan sonra, verilmiş olan destek kart ile nakdi (eğitim yardımı, gıda, yakacak vb.) ve ayni yardımlarda bulunarak ihtiyaçlarını gidermek".
- "Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi, Evde Sağlık Hizmeti Birimi, Yaşlılar Koordinasyon Birimi, Engelliler Birimi, Yeni Doğan Bebek Tebrik Birimi, Psikolojik Danışmanlık Birimi, Kadın Sığınma Evi, Çocuk Eğitim Merkezi, Taziye İşleri Birimi, Gençlik Yaşam Merkezi, KÜP (Kadın El Ürünleri Projesi) birimlerimizdeki taşınır - taşınmaz varlıkların her türlü tehlikeden uygun şartlar altında korunduğunu ve güvence altına alındığını gerektiği şekilde tespit ve temin etmek, uygulamayı sürekli kontrol ederek gelişmesini sağlamak".
- "Kendi faaliyet alanındaki resmi ve özel kuruluşlar, şahıslar ve sivil toplum kuruluşları ile iş birliği içerisinde ilçe halkının eğitimine katkıda bulunmak".
- "İlçede oturan ve okuyan ihtiyaç sahibi öğrencilere eğitim yardımı yapılması işlemlerini yürütmek, başarılı öğrencileri ödüllendirerek ilçemizin eğitim başarı çıtasını yükseltmek".
- "Müdürlük bünyesinde; iş güvenliği önlemlerini almak, çalışma koşullarını iyileştirmek, hizmetin yürütülmesi esasında kullanılan tesis, makine, araç-gereç ve malzemeleri koruyarak, düzenli olarak bakım onarımlarını yapmak, sayılan bu iş gereçlerini gelişen ve yenilenen teknolojilerle modernize etmek".
- "Müdürlüğün faaliyetlerini eksiksiz ve etkili biçimde yürütülmesi için azami verim ve asgari fire ile tasarruf tedbirlerinin uygulanmasını sağlamak. • Müdürlüğün gelecekteki ihtiyaçlarını tespit ederek, faaliyetleri ile ilgili plan ve programlama işlemlerinin yapılmasını sağlamak".
- "Müdürlüğe kurum içi ve kurum dışından gelen evrakların ve dilekçelerin kayıt, dosyalama ve yazışma işlemlerinin yapılmasını sağlamak".
- "Müdürlük görev tanımlamasında yer almayan ve fakat kanunlar, yönetmelikler, tebliğler ve üst yönetim tarafından verilen diğer görevleri yerine getirmek".

4.4. Üsküdar Belediyesi'nin 2015-2019 Yılları Arasındaki Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetlere İlişkin Stratejik Planları

Üsküdar belediyesinin 2015-2019 yılları arasında yapmayı planladığı sosyal hizmet ve yardımlara ilişkin stratejilerinin genel çerçevesi aşağıda yer almaktadır.

- Üsküdar'da yaşayan maddî, manevî ve fiziksel imkânları kısıtlı kesimlerin yaşam standartlarında iyileşme sağlayacak projeler arttırılarak devam ettirilecektir. İlçede yaşayan engelli ve muhtaç vatandaşlarımızın eğitim, istihdam ve bakım hizmetlerinin etkinliğinin ve denetiminin arttırılması, bu bağlamda kaynakların daha verimli kullanılması ve ilçe genelinde fiziksel çevre şartlarının engellilere uygun hale getirilmesi hedeflenmektedir.
- Desteğe ihtiyaç duyan kadınlara pozitif ayrımcılık yapılacak ve kadınların sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamdaki rolünün güçlendirilmesi sağlanacaktır. Ayrıca yasaların öngördüğü sınırlar içerisinde beslenme, barınma, sağlık ve sosyal gereksinimleri karşılanacaktır.
- İnsan haklarına duyarlılığı geliştirme amaçlanarak, çeşitli konularda seminerler, paneller, eğitimler, konferanslar ve toplantılar düzenlenecek ve bu faaliyetlerle Üsküdar'da yaşayan vatandaşlarımızın bilinç düzeyinin yükseltilmesiyle toplumsal bütünleşme sağlanarak ilçeye ve ülkeye aidiyet duygusu kuvvetlendirilecektir.
- Sosyal yardım hizmetlerinin uygulanmasında ve geliştirilmesinde yapılan ve yapılacak olan tüm çalışmalar bilimsel analiz ve değerlendirmeler sonucunda hayata geçirilecek ve sağlıklı sürdürülebilirlik ilkesi ön planda tutulacaktır. Böylece yaptığımız tüm çalışmaların gerçek ihtiyaç sahiplerine daha adil bir şekilde zamanında ulaşması sağlanacaktır.

Üsküdar belediyesinin 2015-2019 yılına ait stratejilerinin alt metinlerinde ise

- 0-16 yaş arası özel eğitime ihtiyaç duyan çocuklarımıza, özel eğitim ve rehabilitasyon hizmetleri verilerek sosyal hayatta ve karar alma mekanizmalarında daha aktif rol almaları sağlanacaktır.
- Engellilik konusunda bilinçlendirme eğitimleri, engellilerin koordinasyonu ve toplumla bütünleşmeleri için çalışmalar yapılacaktır.

- Sosyal güvenceden yoksun durumdaki dezavantajlı bireylerin sosyal güvenceye kavuşmaları konusunda çalışmalar yapılacaktır.
- Hasta ve yaşlılara yönelik kişisel bakım hizmeti sunumlarına artan kaliteyle devam edilecektir.
- Zor şartlar altında bulunan çocuklara sahip çıkılarak, topluma kazandırılmalarına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Sokak çocukları ve madde bağımlılarıyla ilgili olarak, yetkili ve görevli kurumlarla ortak hizmet projeleri geliştirilip uygulanacaktır.
- Dar gelirli ailelerin çocuklarının ücretsiz olarak sünnet edilmesine ve sünnet şenliği etkinliklerinin düzenlenmesine, hizmet kalitesi arttırılarak devam edilecektir.
- Ramazan ayında gerçekleştirilen iftar ve sahur organizasyonları ile sıcak yemek dağıtımı faaliyetleri artan sayı ve kalite ile sürdürülecektir.
- Kurumumuza ait kadın konuk evi ile dezavantajlı kadınlarımıza yasaların öngördüğü sınırlar içerisinde sağlıklı ve güvenli yaşam koşulları sunulacaktır.
- Kadınlarımızın el emeğinin gelire dönüştürülmesi amacıyla gerçekleştirilen KÜP (Kadın El Ürünleri Pazar Yerleri) Projesi çalışmaları yaygınlaştırılacaktır.
- Kısıtlı imkânlara sahip ailelere Destek Kart uygulaması ile yardımlar yapılacaktır.
- Hasta, engelli ve yaşlı vatandaşlarımıza evde sağlık hizmeti sunumlarına artan kalite ile devam edilecektir. Engelli vatandaşlarımıza ihtiyaçları doğrultusunda medikal malzeme yardımları yapılacaktır.

Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü 2015/2019 gerçekleşen yıllık özet bütçe (TL):

Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü	2015	2016	2017	2018	2019
	24.466.684	21.748.956	33.010.844	38.659.649	52.997.761

4.5. Yıllar İtibariyle Sosyal Belediyecilik Kapsamında Yapılan Uygulamalar

Üsküdar belediyesi, aşağıda yer alan alanlarda sosyal hizmet ve sosyal yardım uygulamalarını gerçekleştirmektedir.

Kadın Konuk Evi:

Kadın Konuk Evi toplumda fiziksel, sözel, ekonomik, duygusal ve cinsel istismara uğrayan kadınlar için (varsa çocuklarıyla birlikte) hukuki, psikolojik, ekonomik ve sosyal yöndeki sorunlarını çözmede yardımcı olmak amacıyla kurulmuştur. Kadının kendine olan güvenini yeniden elde etmesi, kendine yetebilen üretken hale gelmesi, mutlu ve sağlıklı bir yaşantı kurması için destek verilmektedir. Üsküdar Kadın Konuk Evinde 18 kişilik yatak kapasiteli olarak hizmet verilmektedir.

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi:

Özel Eğitim Birimi ile bireyin gelişim özellikleri, bireysel yeterlilik ve gereksinimleri göz önünde bulundurularak; duygusal, sosyal, dil, bilişsel, akademik, psikomotor, öz bakım, sosyal beceri ve sosyal uyum açısından gelişimine yönelik eğitim programları uygulanmaktadır.

Evde Sağlık Hizmeti Birimi:

Evde Sağlık Birimi, sağlıklı toplumun temelini daha güçlü oluşturmak için Üsküdar sınırları içerisinde bulunan özellikle yaşlı, engelli, fakir ve muhtaç vatandaşlarımıza evlerinde sağlık hizmeti vermek amacıyla kurulmuştur. Hasta nakil ambulans hizmeti, hemşirelik, hasta bakıcılık, evde doktor muayenesi hizmeti ve cenaze defin ruhsatı hizmetleri sunulmaktadır.

Engelliler Koordinasyon Birimi:

Belediyemiz, Üsküdar'da yaşayan her tür engel grubundaki vatandaşımızın, yaşam kalitesini arttırmayı ve sosyal yaşama katılımını hedeflemektedir. Bu amaçla engellilerin fiziksel ve psikososyal yapılarının toplumda serbestçe gelişmesine uygun ortam oluşturmaya, mesleki eğitimlerle onların işgücü piyasasına katılmalarını sağlamaya

ve çeşitli desteklerle onların yarınlarını güvence altına almaya yönelik çalışmalar yapılmaktadır.

Kadın El Ürünleri Pazaryerleri Projesi (KÜP)

Üsküdarlı kadınların kalite kazandırılmış el ürünlerine gittikçe genişleyen pazar yerleri temin ederek, devamlı gelir ve iş imkânı oluşturmak; böylece kadınların, ailenin ve ülkenin ekonomik kalkınma çabalarına eğitim, üretim ve pazarlama ile katkıda bulunmak hedeflenmektedir.

Proje ile

- Kaliteli üretim yapan Üsküdarlı hanımlara -dezavantajları önceleyerek- yıl boyunca en az 12 kez olmak üzere semt pazarlarında el emeği ürünlerini doğrudan satma imkânı vermek,
- Üsküdarlı hanımlara ürettikleri ürünleri, değerinde satabilecekleri güvenli ortamlar temin etmek,
- Kadınlarca üretilen özgün ürünlerin, kalite ve talep gibi kriterlerin artışına bağlı olarak daha geniş pazarlarda pazarlanma imkânı sağlamak ve bu şekilde üreticilerin düzenli gelir elde etmelerine yardımcı olmak,
- Engelli, yatağa bağımlı yâda bakıma muhtaç küçük yaşta çocuğu olan ev hanımlarının evlerinden ayrılmadan uygun zamanlarını üretime ayırarak aile ekonomilerine katkıda bulunmalarını sağlamak,
- Ailelerin ekonomik kalkınma çabalarına; eğitim, üretim ve pazarlama süreçlerine katkıda bulunarak destek olmak amaçlanmaktadır.

Çocuk Eğitim Merkezi:

Üsküdar Belediyesi Çocuk Eğitim Merkezi zorunlu eğitim ve öğretim çağında bulunup da aileden kaynaklı ihmal ve istismar nedeniyle şahsi güvenlikleri tehlike altında olduğu tespit edilen çocuklar için eğitimler vermektedir. Bu kapsamda;

- Aileleri tarafından ekonomik gelir kapısı olarak görülerek sokakta çalışan, çalıştırılan ve dilendirilen,
- Zorunlu eğitim çağında olmakla birlikte okula devam etmeyen veya kısmen devam ederek eğitimi geri planda bırakılan,
- Bir iş yerinde veya çocukların bulunması sakıncalı olan ortamlarda kayıt dışı istihdam edilen,
- Ruhsal gelişimi ve eğitim geleceği tehdit altında olan,
- Ailesinin çocuk yetiştirme konusunda yetersizlik içerisinde olduğu görülen,
- Ailede eğitimsel geleceğine dair olanak sunulamayan çocuklar hakkında tarafımıza yapılan bildirimler üzerine incelemelerde bulunularak aile için iş imkânlarının araştırılması şeklinde aileye fiziki ve ekonomik destek hizmeti sunulmaktadır.

Ayni ve Nakdi Yardımlar:

İlçe sınırları içerisinde yaşayan yardıma muhtaç kişi ve ailelerin gerekli tespitlerinin yapılarak, verilen destek kart ile nakdi (eğitim yardımı, gıda, yakacak vb.) ve ayni yardımlarda bulunarak ihtiyaçlarını gidermek.

Yukarıda sayılanlar dışında da Üsküdar belediyesinin sosyal hizmet ve yardımlara benzer çeşitli uygulamaları mevcuttur. Bunlara aşağıda değinilmiştir.

Tebessüm Kahvesi:

2016 yılı başında faaliyete geçirilen Tebessüm Kahvesi'nin amacı; down sendromlu bireyleri sosyal bir ortam içerisinde konuşlandırmak ve iş deneyimi kazandırmaktır. Şehrin koşuşturmasından uzakta, tarihi dokusu olan ve yeşillik içinde bir mekânda yer alan Tebessüm Kahvesi, günün stresinden bir süreliğine uzaklaşmak isteyenler için ideal uğrak bir yer olarak tasarlanmıştır. Tebessüm Kahvesi'nde görev alan down sendromlu bireyler hem para kazanmayı öğrenmekte hem sosyalleşmekte hem de elde ettikleri iş deneyimleri ile yeni iş kapılarını da aralamış olmaktadır. Belediye, Down Sendromlu bireylere iş imkânı sağlarken, onları işçi olarak görmemekte "Sosyal Katılımcı" olarak konumlandırmaktadır. 3 Aralık 2019 tarihinde Üsküdar Belediyesi Merkez binasında Tebessüm Kahvesi'nin ikinci şubesi açılmıştır.

İkinci Bahar Kahvesi ve Yaşlılar Koordinasyon Birimi:

Üsküdarlı emekli vatandaşların emeklilik dönemlerini ve sosyal yönden aktif geçirmelerine vesile olacak yeni bir mekân olarak tasarlanan İkinci Bahar Kahvesi, yaşlı vatandaşların sıklıkla uğradığı bir dostluk, kardeşlik ve paylaşım merkezi, hoş sohbetlerin, bilgilendirme seminerlerinin gerçekleştirildiği mutluluk ve huzur dolu bir ortam sunmaktadır.

Yaşlılar Koordinasyon Birimi yalnız yaşayan, günlük yaşamsal ihtiyaçlarını asgari düzeyde gerçekleştirebilen yaşlıların hayata ve topluma küsmesini önlemek, gençlere yok olmaya yüz tutmuş bir Anadolu geleneği olan yaşlılara hürmeti ve hizmeti hatırlatmak ve örnek olmak amaçlamaktadır. Gerçekleştirilen çalışmalar, yaşlıları yaşama bağlayan, onları boşluğa, umutsuzluğa ve çaresizliğe düşmekten kurtaran hizmetlerdir. Yaşlı vatandaşlara evde temizlik, sıcak yemek, kuaför hizmeti verilmekte olup ayrıca sosyal etkinlikler düzenlenmektedir.

Alzheimer Hobi Merkezi:

Türkiye' de ilk kez uygulanan Alzheimer okulundan sonra Doç.Dr. Sevda Sarıkaya önderliğindeki uzman ekip ile Alzheimer hastaları ve yakınları için hobi merkezi faaliyete geçmiştir.

Psikolojik Danışmanlık Birimi:

Psikolojik destek hizmetlerinde kişilerin toplumsal hayata katılımını artırmak, yaşadıkları bireysel ve çevresel sorunlarla başa çıkma becerileri kazandırmak amaçlanmaktadır. Ailelerin, bireylerin ve çocukların duygusal ve sosyal gelişimlerinin desteklenmesine yönelik çalışmalar üretilir. Gerektiğinde aile üyelerinin psikolojik yönden güçlendirilmesi de sağlanmaktadır.

Değer Sensin Projesi:

Proje 2017 yılında İSTKA İstanbul Kalkınma Ajansı ile birlikte gerçekleştirilmiştir.

18-29 yaş arası madde bağımlısı gençlerin hayata kazandırılması amacını taşıyan bir proje kapsamında madde bağımlısı gençlere, bahçıvanlık eğitimi, futbol etkinlikleri, okçuluk eğitimi, samba eğitimi, mum ve hediyelik eşya yapımı atölyesi, diriliş kampı, yüzme dersleri, bilgisayar kursu, oymacılık eğitimi, maket yapımı atölyesi, drama dersleri ile birlikte alanında uzman psikologlar rehberliğinde gençler ve aileleri için çeşitli eğitimler düzenlenmiştir. İŞKUR ile yapılan protokol vesilesiyle madde bağımlısı gençlere parklarda, bahçelerde, lokantalarda ve hizmet sektöründe istihdam sağlanmıştır. 3T (Tespit-Tedavi-Takip) yöntemi şeklinde özetlenen projeyle madde bağımlısı gençlerin hem bağımlılıktan kurtulması hem de meslek sahibi olmasının hedeflendiği çalışmadan 29 madde bağımlısı genç istifade etmiştir.

Yatalak Hasta Bakım Odaları:

Yatalak hasta yakınlarını günü birlik rahatlatmak amacıyla kurulmuştur. 5 yıldızlı otel odası konforunda olup 10 yataklıdır. Hasta yakınları bir gün boyunca hastalarını bırakıp kendi günlük aktivitelerini yapabilmektedir. Merkezde hastabakıcı, sosyolog ve hemşire bulunmaktadır.

Hobi Bostanı:

Hobi bostanı, Engelsiz Yaşam Merkezinin bahçesinde kurulmuş olup, engelli bireylerin organik ürünler yetiştirmelerine olanak sağlamaktadır.

Fevziye Meriç Çocuk Destek Eğitim Merkezi:

Üsküdar Belediyesi Çocuk Destek Eğitim Merkezi Üsküdar ilçe sınırları dâhilinde ikamet eden, anne veya baba ya da her iki ebeveynini kaybetmiş ve kayıp nedeniyle travma yaşamış 7-14 yaş aralığındaki çocuk ve gençlerin rehabilitasyon sürecini başlatmak, onların aldıkları travmaları atlatmalarına yardımcı olmak ve sağlıklı kişilik gelişimi oluşturmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır. Çocuk ve gençlere yönelik bireysel görüşme, grup terapileri, oyun atölyesi, oyunlarla İngilizce, masal terapisi, hipoterapi, akıl oyunları, satranç, zihin haritaları, ebru, çömlek atölyesi, hayal gücü ve tasarım, origami, gitar, hikâye yazma, sabun-mum atölyesi ile çeşitli geziler ve sosyal faaliyetler yapılmakta olup ailelere yönelik aile danışmanlığı, aile ziyaretleri, grup terapisi, eğitici drama ve atölye çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Üsküdar İstihdam Merkezi (ÜSİM):

Yerinde istihdam modeli ile kamu ve özel sektör paydaşlığında hizmete açılan merkez, Üsküdar'da iş arayanlarla, personel arayan işletmeleri bir araya getirmekte, arz ve talebi buluşturmaktadır. Merkezde; iş arayanlar, istihdam uzmanları ile beraber özgeçmişlerini hazırlayarak, eğitimine, donanımına, kariyer planına göre rehberlik ve danışmanlık hizmetleri alabilmektedirler. İş bulmakta zorluk çeken adayların meslek edinme ve profil geliştirme ihtiyaçlarını belirleyerek, adayın eğitim alması gerekiyorsa kurumsal ortaklara yönlendirilmektedirler. İŞKUR ve işverenlerle iş birliği halinde adayın istihdam edilmesine aktif destek sağlamak amacıyla projeler hazırlanıp yönetilmektedir. Kurulduğu 2015 yılından bugüne değin 10.651 kişinin istihdam sağlanmıştır.

Üsküdar Sanat ve Meslek Eğitimi Kursları:

ÜSMEK, yaşam boyu eğitim faaliyetleri kapsamında bireyin bilgi ve yetkinliklerinin geliştirilmesine katkı sağlamak, kişisel birikimlerini artırmak, meslekî ve sanatsal bilgilerini geliştirmek, istihdam edilebilirliklerini yükseltmek, gelir elde edebilmelerine fayda sağlamak amaçlı Üsküdarlıların hayatlarına dokunmak üzere titizlikle dizayn edilmiş patentli bir yetişkin eğitim projesidir.

Üsküdar Gençlik ve Eğitim Merkezleri:

Çocukların ve gençlerin eğitim, kültür, sanat, edebiyat ve spor alanlarındaki bilgilere, yeniliklere ve hedeflere daha kolay bir şekilde, huzurlu ve güvenli ortamlarda ulaşmaları, milli ve manevi değerlerine bağlı, ahlaklı, ailesine, topluma ve insanlığa faydalı, azimli ve cesur bireyler olarak yetişmelerini sağlamak amacıyla hizmet veren ÜSGEM çatısı altında Çocuk Üniversitesi, Bilgi Evleri, Fikir Sanat Merkezi, Gençlik Akademisi, Gençlik Merkezi, Genç Enderun, Medeniyet Okulu, Spor Merkezleri isimli kurumlar bulunmaktadır.

Üsküdar Diyabet ve Obezite Spor Merkezi:

Diyabet ve Obezite Tedavi Merkezinde muayene olup, sporla tedavi görmesi gereken hastalar, belediyenin spor merkezinde alanında uzman hocalar eşliğinde spor

yapmaktadırlar. Ayrıca Marmara Üniversitesi ile yapılan protokol doğrultusunda Diyabet ve Obezite Spor Merkezinde hizmete başlayan Sağlık Bilimleri Fakültesi Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü fizyoterapistleri, Diyabet ve Obezite Tedavi Merkezinden yönlendirilen hastaların takibini yaparak, kişiye özel uyguladıkları spor programıyla, hastaların yaşam kalitelerinin artırılması sağlanmaktadır.

Üsküdar Ağız Diş Sağlığı Merkezi:

Günde 800-1000 kişiye hizmet verecek Anadolu Yakası'nın en geniş kapsamlı diş hastanesi Üsküdar Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi'nde 44 ünite bulunmakta, 2 diş protez laboratuvarı, 4 röntgen cihazı, 2 adet panaromik röntgen, 2 adet periapical röntgen, alçı odası, sterilizasyon odası, eczane, hasta hakları odası yer bulunmaktadır. Hastanede 50'si doktor olmak üzere 150 personel görev yapmaktadır.

4.5.1. 2015 Yılı Faaliyetleri

Üsküdar Belediyesi'nin 2015 yılında yürüttüğü sosyal belediyecilik faaliyetleri kapsamında sosyal yardımlara ilişkin detaylar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 2. Sosyal Yardımlar

	Sayı
Destek Kart yardımı alan aile sayısı	4.800
Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı	7.000
Yakacak yardımı yapılan hane sayısı	1.250
Yardım edilen asker ailesi sayısı	55
Ev eşyası yardımı	591
Dağıtılan yemek miktarı (günlük)	1.215
Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı (kişi-günlük)	25.000

Tablodan da görüleceği üzere;

- Destek Kart yardımı alan aile sayısı 4.800,
- Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı 7.000,
- Yakacak yardımı yapılan hane sayısı 1.250,
- Yardım edilen asker ailesi sayısı 55
- Ev eşyası yardımı 591,
- Dağıtılan yemek miktarı 1.215,
- Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı 25.000 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 3. Sosyal Hizmetler

	Sayı
Kadın Konuk Evi	194
Kadın El Ürünleri Pazaryerleri Projesi (Tezgâh)	2.506
Okul eğitimi verilen çocuk sayısı	80
Evde verilen doktor hizmeti sayısı	360
Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı	3.500
Maddî ve manevî yardım edilen engelli sayısı	1.600
Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı	194
Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı	80
Verilen ambulans hizmeti sayısı	6.500

Tablodan da görüleceği üzere;

- Kadın konuk evinde misafir edilen kadın sayısı 194,
- KÜP kapsamında açılan tezgâh sayısı 2.506
- Okul eğitimi verilen çocuk sayısı 80,
- Evde verilen doktor hizmeti sayısı 360,
- Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı 3.500,
- Maddi ve manevi yardım edilen engelli sayısı 1.600,
- Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı 194,
- Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı 80,
- Verilen ambulans hizmeti sayısı ise 6500 olarak gerçekleşmiştir.

4.5.2. 2016 yılı Faaliyet Raporu

Üsküdar Belediyesi'nin 2016 yılında yürüttüğü sosyal belediyecilik faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4. Sosyal Yardımlar

	Sayı
Destek Kart yardımı alan aile sayısı	4.800
Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı	7.000
Yakacak yardımı yapılan hane sayısı	2.550
Yardım edilen asker ailesi sayısı	230
Ev eşyası yardımı	376
Dağıtılan yemek miktarı (günlük)	1.000
Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı (kişi-günlük)	30.000

Tablodan da görüleceği üzere;

- Destek Kart yardımı alan aile sayısı 4.800,
- Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı 7000,
- Yakacak yardımı yapılan hane sayısı 2.550,
- Yardım edilen asker ailesi sayısı 230
- Ev eşyası yardımı 376,
- Dağıtılan yemek miktarı 1.000
- Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı 30.000 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 5. Sosyal Hizmetler

	Sayı
Kadın Konuk Evi	297
Kadın El Ürünleri Pazaryerleri Projesi (Tezgâh)	3.750
Okul eğitimi verilen çocuk sayısı	137
Evde verilen doktor hizmeti sayısı	390
Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı	3.800
Maddî ve manevî yardım edilen engelli sayısı	1.900
Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı	196
Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı	84
Verilen ambulans hizmeti sayısı	7.100

Tablodan da görüleceği üzere;

- Kadın konuk evinde misafir edilen kadın sayısı 297,
- KÜP kapsamında açılan tezgâh sayısı 3.750
- Okul eğitimi verilen çocuk sayısı 137,
- Evde verilen doktor hizmeti sayısı 390,
- Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı 3.800,
- Maddi ve manevi yardım edilen engelli sayısı 1.900,
- Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı 196,
- Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı 84,
- Verilen ambulans hizmeti sayısı ise 7.100 olarak gerçekleşmiştir.

4.5.3. 2017 yılı Faaliyet Raporu

Üsküdar Belediyesi'nin 2017 yılında yürüttüğü sosyal belediyecilik faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 6. Sosyal Yardımlar

	Sayı
Destek Kart yardımı alan aile sayısı	5.150
Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı	7.000
Yakacak yardımı yapılan hane sayısı	2.650
Yardım edilen asker ailesi sayısı	250
Ev eşyası yardımı	2.041
Dağıtılan yemek miktarı (Öğün)	1.000
Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı (Öğün)	30.000

Tablodan da görüleceği üzere;

- Destek Kart yardımı alan aile sayısı 5.150,
- Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı 7000,
- Yakacak yardımı yapılan hane sayısı 2.650,
- Yardım edilen asker ailesi sayısı 250
- Ev eşyası yardımı 2.041,
- Dağıtılan yemek miktarı 1.000
- Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı 30.000 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7. Sosyal Hizmetler

	Sayı
Kadın Konuk Evi	327
Kadın El Ürünleri Pazaryerleri Projesi (Tezgâh)	4.632
Okul eğitimi verilen çocuk sayısı	65
Evde verilen doktor hizmeti sayısı	420
Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı	4.200
Maddî ve manevî yardım edilen engelli sayısı	2.200
Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı	196
Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı	92
Verilen ambulans hizmeti sayısı	7.750

Tablodan da görüleceği üzere;

- Kadın konuk evinde misafir edilen kadın sayısı 327,
- KÜP kapsamında açılan tezgâh sayısı 4.632
- Okul eğitimi verilen çocuk sayısı 65,
- Evde verilen doktor hizmeti sayısı 420,
- Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı 4.200,
- Maddi ve manevi yardım edilen engelli sayısı 2.200,
- Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı 196,
- Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı 92,
- Verilen ambulans hizmeti sayısı ise 7.750 olarak gerçekleşmiştir.

4.5.4. 2018 yılı Faaliyet Raporu

Üsküdar Belediyesi'nin 2018 yılında yürüttüğü sosyal belediyecilik faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 8. Sosyal Yardımlar

	Sayı
Destek Kart yardımı alan aile sayısı	5.250
Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı	7.000
Yakacak yardımı yapılan hane sayısı	2.850
Yardım edilen asker ailesi sayısı	260
Ev eşyası yardımı	235
Dağıtılan yemek miktarı (Öğün-günlük)	774
Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı (Öğün-günlük)	40.000

Tablodan da görüleceği üzere;

- Destek Kart yardımı alan aile sayısı 5.250,
- Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı 7000,
- Yakacak yardımı yapılan hane sayısı 2.850,
- Yardım edilen asker ailesi sayısı 260
- Ev eşyası yardımı 235,
- Dağıtılan yemek miktarı 774
- Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı 40.000 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 9. Sosyal Hizmetler

	Sayı
Kadın Konuk Evi	*
Kadın El Ürünleri Pazaryerleri Projesi (Tezgâh)	*
Okul eğitimi verilen çocuk sayısı	*
Evde verilen doktor hizmeti sayısı	460
Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı	4.500
Maddî ve manevî yardım edilen engelli sayısı	2.500
Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı	198
Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı	102
Verilen ambulans hizmeti sayısı	8.250

***2018 yılına ait verilere ulaşılamamıştır.**

Tablodan da görüleceği üzere;

- Evde verilen doktor hizmeti sayısı 460,
- Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı 4.500,
- Maddi ve manevi yardım edilen engelli sayısı 2.500,
- Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı 198,
- Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı 102,
- Verilen ambulans hizmeti sayısı ise 8.250 olarak gerçekleşmiştir.

4.5.5. 2019 yılı Faaliyet Raporu

Üsküdar Belediyesi'nin 2019 yılında yürüttüğü sosyal belediyecilik faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 10. Sosyal Yardımlar

	Sayı
Destek Kart yardımı alan aile sayısı	5.500
Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı	7.000
Yakacak yardımı yapılan hane sayısı	3.000
Yardım edilen asker ailesi sayısı	270
Ev eşyası yardımı	650
Dağıtılan yemek miktarı (Öğün-günlük)	1.080
Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı (Öğün-günlük)	30.000

Tablodan da görüleceği üzere;

- Destek Kart yardımı alan aile sayısı 5.500,
- Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı 7000,
- Yakacak yardımı yapılan hane sayısı 3.000,
- Yardım edilen asker ailesi sayısı 270,
- Ev eşyası yardımı 650,
- Dağıtılan yemek miktarı 1.080
- Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı 30.000 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 11. Sosyal Hizmetler

	Sayı
Kadın Konuk Evi	240
Kadın El Ürünleri Pazaryerleri Projesi (Tezgâh)	6.412
Okul eğitimi verilen çocuk sayısı	148
Evde verilen doktor hizmeti sayısı	500
Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı	5.000
Maddî ve manevî yardım edilen engelli sayısı	2.800
Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı	200
Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı	114
Verilen ambulans hizmeti sayısı	9.000

Tablodan da görüleceği üzere;

- Kadın konuk evinde misafir edilen kadın sayısı 240,
- KÜP kapsamında açılan tezgâh sayısı 6.412
- Okul eğitimi verilen çocuk sayısı 148,
- Evde verilen doktor hizmeti sayısı 500,
- Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı 5000,
- Maddi ve manevi yardım edilen engelli sayısı 2.800,
- Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı 200,
- Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı 114,
- Verilen ambulans hizmeti sayısı ise 9.000 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 12. 2015-2019 Yılları Arası Sosyal Yardım Faaliyetleri

	2015	2016	2017	2018	2019
Destek Kart yardımı alan aile sayısı	4.800	4800	5150	5250	5500
Sosyal yardımda bulunulan öğrenci ailesi sayısı	7.000	7000	7000	7000	7000
Yakacak yardımı yapılan hane sayısı	1.250	2550	2650	2850	3000
Yardım edilen asker ailesi sayısı	55	230	250	260	270
Ev eşyası yardımı	591	376	2041	235	650
Dağıtılan yemek miktarı (Öğün-günlük)	1.215	1000	1000	774	1080
Ramazan ayında dağıtılan yemek miktarı (Öğün-günlük)	25.000	30000	30000	40000	30000

Kaynak: 2015-2019 yılları arası faaliyet raporlarından derlenmiştir.

Tablodan da görüleceği üzere; 2015-2019 yılları arası yapılan sosyal yardımların birçok kaleminde yıllar itibariyle artış kaydedilmiştir.

Tablo 13. 2015-2019 Yılları Arası Sosyal Hizmet Faaliyetleri

	2015	2016	2017	2018	2019
Kadın Konuk Evi	194	297	327	*	240
Kadın El Ürünleri Pazaryerleri Projesi (Tezgâh)	2.506	3750	4632	*	6412
Okul eğitimi verilen çocuk sayısı	80	137	65	*	148
Evde verilen doktor hizmeti sayısı	360	390	420	460	500
Evde verilen hemşirelik hizmeti sayısı	3.500	3800	4200	4500	5000
Maddî ve manevî yardım edilen engelli sayısı	1.600	1900	2200	2500	2800
Özel eğitim verilen engelli çocuk sayısı	194	196	196	198	200
Rehabilitasyon hizmeti sağlanan çocuk sayısı	80	84	92	102	114
Verilen ambulans hizmeti sayısı	6.500	7100	7750	8250	9000

***2018 yılı verilerine ulaşılamamıştır**

Tablodan da görüleceği üzere; 2015-2019 yılları arası yapılan sosyal hizmet kalemlerinin tümünde artış kaydedilmiştir. Bu kalemlerden öne çıkan faaliyet ise engellilere yapılan maddi ve manevi yardımlardır.

Üsküdar Belediyesi'nin konumuz hakkındaki mevcut durumuyla birlikte bazı sınır komşusu İlçe belediyelerin ve merkezin konuyla ilgili faaliyetlerini Üsküdar'daki temsilini yürüten kurumlara kısaca göz atmak yerinde olacaktır.

4.6. Merkezi Yönetime Bağlı Kurumların Sosyal Hizmet ve Yardımları

Merkezin yereldeki temsilciliğini merkezden aktarılan kaynak ile Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın il yönetimine bağlı olarak çalışan Üsküdar Sosyal Hizmet Merkezi (SHM) ve kısmen özerk bir yapıya sahip olan Kaymakamlık bünyesinde yer alan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) yerine getirmektedir.

Sosyal Hizmet Merkezleri'nin sorumluluk alanları Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından şu şekilde belirlemiştir.

1) Aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.

2) Çocukların ve gençlerin sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; çocuklara ve gençlere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.

3) Kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; kadınlara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında i iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.

4) Engellilerin ve yaşlıların toplumsal hayata etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere; engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.

5) Şehit yakınları ile gazilere yönelik sosyal hizmet faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.

6) Öncelikle çocuğun aile içinde yetiştirilmesi ve desteklenmesi amacıyla aileyi eğitim, danışmanlık ve sosyal ekonomik desteklerle güçlendirmek.

7) Korunmaya, bakıma ve yardıma muhtaç birey ve ailelerin tespit edilmesini, desteklenmesini ve gerekli hizmetlere yönlendirilmesini sağlamak.

8) Kamu kurum ve kuruluşları, gönüllü kuruluşlar ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yürütülen sosyal hizmet faaliyetlerinin, Bakanlıkça belirlenen ilke, usul ve standartlar çerçevesinde inceleme ve denetimini yapmak.

9) Sosyal hizmet faaliyetleriyle bunlardan yararlananlara ilişkin bilgileri, Bakanlıkça merkezî bir sistemde oluşturulacak veri tabanı aracılığıyla işlemek.

10) Birey ve ailelere yönelik eğitsel faaliyet ve projeler yürütmek, konferans, seminer ve benzeri etkinlikler düzenlemek; kültür ve sanat faaliyetlerini gerçekleştirmek.

11) Alan taramasında elde edilen bilgileri değerlendirmek ve bunları ilgili uygulayıcı kurum ve kuruluşlara aktararak hizmetlerin geliştirilmesine ve yeni hizmet modellerinin oluşturulmasına yardımcı olmak.

Üsküdar Sosyal Hizmet Merkezi'nin 2019 yılı içerisinde gerçekleştirdiği faaliyetleri şu şekildedir.

- Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetine müracaat eden 985 kişi, bu hizmetten yararlanan 788 kişi,
- Korunma İhtiyacı Olan Çocuk konulu hizmete ulaşan 494 kişi, hizmetten yararlanan 347 kişi,
- 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kapsamında işlem yapılan kişi sayısı 263,
- Engelli Kurum Bakımı Yerleştirme hizmetine müracaat eden 67 kişi, yerleştirilen 45 kişi,
- Huzurevi, Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezine Yerleştirme hizmetine müracaat eden 196 kişi, yerleştirilen 107 kişi,
- Engelli Evde Bakım Hizmeti bakıcı ücreti için müracaat eden 451 kişi, başvurusu uygun bulunarak aylık bağlanan 360 kişidir.
- Bireysel Danışmanlık hizmeti alan 64 kişi,

- 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu doğrultusunda Danışmanlık Tedbiri kapsamında hizmet verilen kişi sayısı 397,
- Şehit Yakınları ve Gazilere yönelik hizmetlerde Ücretsiz Seyahat Kartı verilen 162 kişi, İstihdam Hakkından faydalandırılan 16 kişi, Şehit Yakını ve Gazilere yapılan aile ziyaret sayısı 938,
- Doğum Yardımı başvuru işlemleri yapılan 5536 kişi,
- Engelli Kimlik Kartı düzenlenen 2059 kişi,
- Üsküdar Sosyal Hizmet Merkezine bağlı Üsküdar Sosyal Uyum Birimine ilk başvuru sayısı 17 kişi, uygun görülen ve bağımlılık tedavisi görerek madde kullanmayan 15 kişi ve birim tarafından takip edilen 54 aktif dosya.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının görev ve sorumlulukları:

Sosyal Devlet anlayışı kapsamında Anayasanın "Türkiye Cumhuriyeti demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir." hükmü gereğince yürürlüğe giren 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu'nun amacı kapsamında yoksullukla mücadele edilmesi, kaynakların etkin bir biçimde kullanılmasını sağlamak, temel ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun nüfusun en yoksul diliminde yer alan vatandaşlarımıza doğruluk, eşitlik ve objektiflik kriterlerine bağlı kalarak sosyal yardımlarla desteklemektir.

Bu kapsamda; yardım talebi ile ilgili müracaatların ikamet kaydının bulunduğu İlçe Kaymakamlığı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'na yapılması gerekmektedir.

Ayrıca Genel Sağlık Sigortası tespitinin yapılması eşi vefat etmiş dul kadınlara maaş bağlanması, 2022 engelli ve yaşlı aylığı bağlanması gibi çalışmalar İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından yapılmakta olup yine bu hususlardaki müracaatlar da aynı vakıflara yapılabilmektedir.

Başvuruya müteakiben yapılacak inceleme sonucunda yardım alma konusunda uygun şartları taşıdığı tespit edilenlerin hanelerinde yapılan inceleme raporu

doğrultusunda İlçe Kaymakamı Başkanlığında toplanan Vakıf Mütevelli Heyetince, mevcut talepler mevzuat çerçevesinde değerlendirilerek verilecek kararla ayni, nakdi, gıda, eğitim, sağlık, afet ve diğer yardımlardan faydalandırılmaları sağlanmaktadır.

Vakıf, Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmeti, Korunma İhtiyacı Olan Çocuklara yardım, Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi, Engelli Kurum Bakımı Yerleştirme, Huzurevi, Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezine Yerleştirme, Engelli Evde Bakım Hizmeti, Şehit Yakınları ve Gazilere Yönelik Hizmetler, Doğum Yardımları ile ilgili faaliyetler gerçekleştirmektedir.

Üsküdar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı'nın 2019 yılı içinde gerçekleştirdiği faaliyetleri aşağıda yer almaktadır.

Şartlı Eğitim Yardımı: Kişi sayısı 2.119, Hane sayısı 1241, Gerçekleşen tutar: 828.826 TL

Şartlı Sağlık Yardımı: Kişi sayısı 869, Hane sayısı 647, Gerçekleşen tutar: 330.175 TL

Diğer Aile Yardımları: Kişi sayısı 11.257, Hane sayısı, 2.985, Gerçekleşen tutar: 1.932.905 TL

Şartlı Gebelik Yardımı: Kişi sayısı 2, Gerçekleşen tutar: 180 TL

Gıda Yardımı (Aile Yardımları): Kişi sayısı 4.141, Hane sayısı 1.130, Gerçekleşen tutar: 1.211.450 TL

TKİ Kömür Yardımı (Yakacak Yardımı): Kişi sayısı 5.297, Hane sayısı, 1.349, Gerçekleşen tutar: 827.341 TL

Muhtaç Asker Ailesi Yardımı: Kişi sayısı 155, Gerçekleşen tutar: 209.275 TL

Tıbbi Malzeme-Cihaz Yardımı (Yurtiçi Tedavi Destekleri): Kişi sayısı 1, Gerçekleşen tutar: 3.000 TL

Eşi Vefat Etmiş Kadınlara Yönelik Yardım Programı: Kişi sayısı 214, Hane sayısı, 211 Gerçekleşen tutar: 494.450 TL

Engelli Yakını Aylığı: Kişi sayısı 253, Hane sayısı, 213, Gerçekleşen tutar: 1.140.991 TL

Şartlı Bağışlardan Yapılan Eğitim Yardımı (Eğitim Yardımları): Kişi sayısı 100, Hane sayısı, 88, Gerçekleşen tutar: 145.700 TL

Engelli Aylığı: Kişi sayısı 1751, Hane sayısı, 1604, Gerçekleşen tutar: 11.428.345 TL

Yaşlı Aylığı: Kişi sayısı 1625, Hane sayısı, 1474, Gerçekleşen tutar: 10.826.190 TL

Elektrik Tüketim Desteği Programı: Hane sayısı 1885, Gerçekleşen tutar: 784.941 TL

Tek Seferlik Yardım: Kişi sayısı 74, Gerçekleşen tutar: 35.700 TL

Katılım Payı Yardımı: Kişi sayısı 963, Hane sayısı, 466, Gerçekleşen tutar: 153.707 TL

Diğer Özel Amaçlı Yardım: Kişi sayısı 1, Gerçekleşen tutar: 10.000 TL

Muhtaç Asker Çocuğu Yardımı: Kişi sayısı 22, Hane sayısı, 18, Gerçekleşen tutar: 10.500 TL

Öksüz-Yetim yardımı: Kişi sayısı 37, Hane sayısı, 20, Gerçekleşen tutar: 24.300 TL

Yabancılara Yönelik Sosyal Uyum Yardımı: Kişi sayısı 182, Gerçekleşen tutar: 1.142.000 TL

Özel Sağlık Kurumları Tedavi Yardımı (Tedavi Destek Yardımı): Kişi sayısı 2, Gerçekleşen tutar: 20.000 TL

Aşırı Yağış, Sel, Su Baskını Yardım: Hane sayısı, 6, Gerçekleşen tutar: 2.700 TL

Kronik Hastalık Yardımı: Kişi sayısı 34, Gerçekleşen tutar: 261.038 TL

Vakfın Özkaynaklarından Yapılan Yardımlar Toplamı: Kişi sayısı 13.915, Hane sayısı 3813, Gerçekleşen tutar: 3.495.270 TL

Merkezi Olarak Yapılan Yardımlar: Kişi sayısı 7935, Hane sayısı, 4754, Gerçekleşen tutar: 27.481.253 TL

Gerçekleştirilen Yardımlar Genel Toplamı: Kişi sayısı 19.997, Hane sayısı 7207, Gerçekleşen tutar: 31.823.864 TL

Görüleceği üzere merkezi yönetimin yaptığı sosyal hizmet ve yardımlar Üsküdar Belediyesiyle paralel göstermekle birlikte daha çok nakit destek aktarımı ve gıda-yakacak yardımı şeklinde gerçekleştirilmektedir.

Belediyeler merkezi yönetimlere göre daha avantajlı bir durumdadır. Çünkü belediye başkanı bir sonraki seçimi düşünerek yeni projeler üreterek halka ulaşmak ister. Merkezi yönetim ise mevzuata uygun hareket etmek durumundadır. Belediyelerin halka daha hızlı ulaşma imkânı olduğundan yapılan yardım ve hizmetler farklı projelerle daha fazla kişiye ulaşmaktadır.

4.7. Bazı Sınır Komşusu İlçe Belediyelerin Yapmış Oldukları Sosyal Belediyecilik Uygulamaları

4.7.1. Kadıköy Belediyesi

Kadıköy belediyesi de sosyal belediyecilik uygulamalarını bünyesinde yer alan Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü üzerinden yürütmektedir.

Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü; çocuk, genç, kadın, erkek, engelli, yaşlı, göçmen bireylere ve ailelerine yönelik; genelci sosyal hizmet yaklaşımı (bütüncül sosyal hizmet) ile; koruyucu, önleyici, geliştirici, destekleyici, danışmanlık ve rehberlik odaklı hizmet vermeyi amaçlayan; yerinde sosyal hizmet anlayışı ile hizmete erişim kolaylığını benimsemektedir. Kadıköy Belediyesi Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'nün yapmış olduğu çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

Dezavantajlı ve risk altındaki birey ve gruplara yönelik koruyucu ve önleyici çalışmalar rehberlik ve yönlendirme, danışmanlık hizmeti, psiko-sosyal destek hizmetleri, eğitim çalışmaları, bilinçlendirme ve farkındalık çalışmaları, ayni destekler, evde kişisel bakım (kuaförlük) hizmeti, evde temizlik hizmeti, asker ailelerine psiko-sosyal ve nakdi destek

4.7.1/a Kadıköy Belediyesi'nin 2019 Yılı içinde Gerçekleştirdiği Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri

- Kadın Sığınma Evi'nden Faydalanan Sayısı: (Kadın/Çocuk) 49/33
- Çocuk Yuvalarına Kayıtlı Çocuk: (Kişi) 439
- Potlaç Dükkan'a Ürün Bırakan Kadın Sayısı: (Kişi) 750 kadın
- Kadıköy Belediyesi Çevre Festivali'nde Stant Açan Kadın Sayısı (Kişi) 90
- Psikolojik Danışmanlık Desteği: (Kişi/Seans) 246/1.465
- Erzak Kolisi Desteği: (Kişi) 1.880
- Alışveriş Kartı Desteği: (Kişi/Dolum) 1.108/32.979
- Hasta Bezi Desteği: (Kişi/Adet) 539/7.814
- Medikal Malzeme Desteği (Adet) 338
- Eğitim Materyali Desteği: (Kişi) 1346
- Özel Eğitim Danışmanlığı: (Kişi/Seans) 97/519
- İstihdam Edilme Sayısı: (Kişi) 8
- Engelsiz Taksi Hizmeti: (Kişi/Kere) 555 / 8.184
- Evde Kişisel Bakım Hizmeti(Kuaförlük)(Kişi/Kere) 819/2015
- Evde Temizlik Hizmeti: (Kişi) 158/376
- Alzheimer Merkezi Toplam Başvuru Sayısı: (Kişi)116
- İkinci El Giysi ve İkinci El Eşya Desteği (Hane/Adet) 626/20.046
- Sünnet Hizmeti: (Kişi) 105
- Sesli Kütüphane Toplam Üye Sayısı: (Kişi) 307

Kadıköy Belediyesi'nde genel olarak Üsküdar belediyesiyle aynı alanlarda hizmet sunmaktayken; toplumsal cinsiyet eşitliği alanındaki faaliyetleriyle ayrışmaktadır.

4.7.2. Ümraniye Belediyesi 2019 yılı Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet uygulamaları

Ümraniye Belediyesi de diğer belediyeler gibi sosyal belediyecilik uygulamalarını bünyesinde yer alan Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü üzerinden yürütmektedir. Sosyal Destek Hizmetleri Müdürlüğü'nün 2019 yılı içinde yapmış olduğu çalışmalar aşağıda yer almaktadır.

İhtiyaç önceliklerine göre yardım müracaatları 5 kategoride sınıflandırılmaktadır. 2019 yılı içerisinde 3.794 dilekçe, 4.542 müracaat kaydı alınmıştır.

Sosyal Market Uygulaması: 3 adet sosyal markette yardıma uygun görülmüş aileler temel gıda, giyim ve temizlik malzemesi ihtiyaçları karşılamıştır. Sosyal Marketlerde 2019 yılında 10.997 aile, 14.145.387,00 TL tutarında alışveriş yapmıştır.

Periyodik Nakdi Yardımlar: Belirli periyotlarda gerçekleşen değerlendirmeler sonucunda 2019 yılında 1.424 kişiye, 673.598,30 TL nakit yardımı yapılmıştır.

Encümen Kararı İle Yapılan Nakdi Yardımlar: Çeşitli konularda mağduriyet yaşayan vatandaşlarımızın acil durumlarında (sel, yangın, deprem, amansız hastalık vb.) Encümen kararı ile 2019 yılında 1.305 kişiye, 2.865.995,00 TL tutarında nakdi yardım yapılmıştır.

Giyim Yardımı (yetim-öksüz çocuklar): 2019 yılı içerisinde 1.202 yetim- öksüz çocuklarına Ramazan Bayramı öncesi giyim yardımı yapılmıştır.

Kırtasiye ve Çanta Yardımları: İlköğretim ve lise öğrencilerine yönelik 2019 yılında 4.690 öğrenciye, 390.155,00 TL tutarında, çanta ve kırtasiye seti yardımı yapılmıştır.

Sıcak Yemek Yardımı: Evinde yemek pişirecek kimsesi olmayan vatandaşlara, engelli, yatalak veya yaşlı ailelere yönelik Halil İbrahim Sofrası Aşevinde günlük yaklaşık 1.000 kişilik yemek pişirilmekte ve pişen yemekler tespit edilen ailelerin kapısına kadar özel araçlarla götürülmektedir. 2019 yılında 285 aileye günlük olarak sıcak yemek yardımı yapılmıştır.

Sünnet Şöleni: 2019 yılında düzenlenen sünnet organizasyonu ile 985 çocuk sünnet ettirilmiş ve düzenlenen sünnet şöleni ile kutlama yapılmıştır.

Tekerlekli-Akülü Sandalye Yardımları: Ekonomik zorluklar yüzünden ihtiyacı olan tekerlekli veya akülü sandalye alamayan vatandaşlara 2019 yılında 151 tekerlekli sandalye, 22 akülü sandalye yardımı yapılmıştır.

Medikal Malzeme Yardımı: 2019 yılında 69 aileye 149.875,57 TL tutarında hasta ve çocuk bezi yardımı yapılmıştır. 69 aileye 155.852,20 TL tutarında hasta karyolası ve yatağı yardımı yapılmıştır.

İftar Organizasyonu: 2019 yılında 14 farklı salonda, Ramazan ayı boyunca 25.543 kişiye iftar yemeği ikramı hizmet verilmiştir.

Taziye Hizmeti: 2019 yılında ilçemizde 2.131 aileye taziye ziyareti yapılmıştır. Toplamda 146.090 kişiye yemek ikramı sunulmuştur.

Ayrıca ihtiyaç sahibi ailelere yakacak yardımları, ve Suriyeli Göçmenler için çeşitli yardım faaliyetleri gerçekleştirilmiştir. Ümraniye Belediyesi de Üsküdar Belediyesi'ne benzer alanlarda hizmet sunmakla birlikte Suriyeli göçmenleri de yardım kapsamına aldığı görülmüştür.

SONUÇ

Kamu yönetiminin temel fonksiyonlarından biri toplumun ortak ihtiyaçlarını karşılamaktır. Yerel yönetim birimi olan belediyelerin de temel fonksiyonu toplumun yerel nitelikteki ortak ihtiyaçlarını karşılamaktır. Belediyeler hizmet sunmanın yanında vatandaşların sosyal sorunlarıyla da ilgilenmektedirler. Ülkemizde son yıllarda yerel yönetimler alanında yapılan reformlarla birlikte sosyal belediyecilik alanında da önemli gelişmeler ve düzenlemeler olmuştur. Böylece belediyelerin sosyal sorunların çözüm sürecindeki sorumlulukları da arttırılmıştır.

İhtiyaçların doğru tespit edilip hizmetlerin hızlı ve yerinde sunulması için yerel yönetimlerin kamu hizmetleri sunumundaki sorumluluğu artmıştır. Türkiye'de, 5216 sayılı Büyükşehir Belediye Kanunu ve 5393 sayılı Belediye Kanunu ile yerel yönetimlere sosyal sorumluluk alanında önemli görev ve yetkiler verilmiştir. Belediyeler, sosyal devletin en önemli uygulayıcı kurumlarından biridir. Sosyal devletin gereği olan hizmetler, devletin diğer organları yanında belediyeler eliyle de halka ulaştırılmaktadır. Bu noktadan hareketle, sosyal belediyecilik anlayışının yerleşmesi vatandaşların bir arada, huzurlu ve adil bir şekilde yaşamasının önünü açmaktadır.

Sosyal belediyeciliğin önündeki engellerin kaldırılması ve halka en kısa sürede hizmetin götürülebilmesi için, ağır işleyen bürokratik işlem ve uygulamaların sosyal belediyecilik hizmetlerinin önüne geçmesinin engellenmesi önemlidir. Ayrıca sosyal belediyecilik, gelişen ve değişen toplumsal dinamikleri yakalayabilir ve en kısa sürede uyum sağlayabilir nitelikte olmalıdır. Günümüzde, teknolojinin de hızlı gelişiminin etkisiyle, toplumsal ihtiyaçlar hızla değişmekte ve çeşitlenmektedir. Bu nedenle sosyal belediyeler, değişen koşullara uyum sağlamada, etkin ve hızlı olmak durumundadır.

Toplumu oluşturan bireyler arasında sosyal adaletin sağlanması; tabii olarak ilkin devletin sorumluluğunda olmakla birlikte, mevcut sorunun büyüklüğü ve oluşturulan sosyal politikaların merkez tarafından ilgili tüm muhataplara ulaştırılmasının zorlukları gibi sebeplerle, sosyal yardım ve sosyal hizmet çalışmalarının merkezi idare, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşlarının çözüm ortaklığı ve işbirliği ile daha kolay ve verimli bir biçimde sağlanmış olacaktır.

Yerelde yaşayan halkın refahı, belediyelerin hizmetleri ile doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle, belediyelerin halkın eğitimine, sağlığına ve kültürel faaliyetlerine yapmış olduğu yatırım ne kadar büyük olursa yereldeki refah düzeyi de o kadar yüksek olacaktır.

Belediyelerin, pozitif ayrımcılık yapılması gereken; kadın, çocuk, yaşlı, engelli bireylere vereceği önem o bölgenin gelişmişlik düzeyinin artmasının en önemli unsurudur. Bu nedenle, belediyelerin bu konuya önem vermesi gerekmektedir. Sosyal belediyecilik faaliyetleri açısından belediye sınırları içerisinde yaşayan vatandaşların kayıtlarını tutarak envanter çalışmalarını düzenlemek hizmetlerin gelişmesinde yararlı olacaktır. Maddi gelir, yaş, sağlık, ikamet durumu vb. gibi bilgiler sayesinde bölgede yaşayan toplumu tanıma imkânı daha kolay olacaktır. Kültürel, sosyal ve ekonomik hizmetlerin sunumunda bu veriler kullanılacak; aynı zamanda gerçek ihtiyaç sahiplerinin tespiti de kolaylaşacaktır. Belediye hizmetlerinin ölçülmesi de bu çalışmalarla mümkün olacaktır. Etkin hizmet sunumu kaynak israfının da önüne geçebilecektir.

Üsküdar Belediyesi'nin sosyal hizmet ve sosyal yardım faaliyetlerinin incelendiği bu çalışmada; belediyenin 2015-2019 stratejilerine uygun olarak birçok sosyal hizmet ve yardımlarını yıllar itibariyle ciddi oranda katlanarak arttırdığı görülmüştür. Performans analizi yapabilmek için belirlenen hedeflerin rakamsal karşılıklarının gerçekleşen rakamsal karşılıklarla kıyaslanması gerekmektedir. Belediye strateji raporlarında rakamsal hedefler koymamıştır. Bu nedenle karşılaştırma imkânı bulunamamıştır. Ancak, özellikle engelli vatandaşlara sunulan hizmet ve yardımların farklı projelerle çeşitlendirildiği, sunulan hizmetlerin vatandaşa daha nitelikli ulaştırılması için yeni tesis ve uzman ekiplerin artırıldığı görülmüştür.

Ümraniye Belediyesi'nin konu hakkındaki çalışmaları, diğer belediyelerin sosyal belediyecilik uygulamaları ile benzerlikler sergilemekle birlikte göçmenlere yönelik sosyal yardım ve sosyal hizmet çalışmaları yaptığı, Kadıköy Belediyesi sosyal yardım ve sosyal hizmet kalemleri arasında toplumsal cinsiyet eşitliği, insan hakları, şiddete uğramış kadınların mağduriyetlerini gidermeye yönelik çalışmaların göze çarptığı görülmektedir.

Yerel yönetimler topluma en yakın yönetimlerdir. Bu nedenle merkezi yönetimin sosyal hizmet ve yardımlar bakımından yerel yönetimleri daha fazla

desteklemeleri toplumun ihtiyaçlarının karşılanması açısından son derece yararlı olacaktır.

Merkezi yönetimin kaynakları her ne kadar belediyelerden daha fazla olsa da sunulan sosyal hizmet ve yapılan yardımlar kendisine yapılan başvuruyla sunulmaktadır. Fakat belediyeler yerelde yaptıkları taramalarla ihtiyaç sahibi kişilere başvuru olmadan da ulaşabilmekte ve gerekli yardım ve hizmetleri sunmaktadır. Keza, sosyal belediyecilik kavramının ve uygulamalarının toplum nezdinde beğeni ve itibar görmesi, belediye idareleri tarafından sosyal içerikli çalışmaların her geçen gün ve eskiye nazaran daha fazla yer verilmesini sağlamaktadır.

İhtiyaç sahibi insanların kimler olduğunun, doğrusal ve nesnel bir şekilde tespit kriterlerinin net bir çerçeveye oturtulamaması, ihtiyaç sahibi vatandaşlara ait verilerin tek bir merkezde toplanamamasının getirdiği mükerrer yardım sorunsalı, merkez ve yerel yönetimlerin doğru bütçe yönetimi konusunda yaşadıkları ciddi sorunlardandır. Sosyal hizmet ve yardımların tek elden yönetilmesi, hem vatandaşa ulaşmada yaşanacak zorluklar hem de ve yetersiz ekip ve kadro gibi hususlar sebebiyle problem arz etmektedir. Ancak doğru kaynak yönetimi açısından kurumların birbirleriyle veri paylaşımı yapabilecekleri ortak bir platformun ortaya konması büyük yararlar sağlayacaktır.

Yerel yönetimlerin sosyal yardım ve sosyal hizmet alanında ortaya koyduğu çabalar, önemli bir işlevi yerine getirmekte olması ve daha aktif ve çeşitlilikte başlıklarla çalışmalar yapabilme serbestisi içerdiği gibi faydalar sebebiyle önemsenmeli, geliştirilmeli ve desteklenmelidir.

Yoksulluk kavramının görecelilik içermesi, yerel yönetimlerin siyasi platformdan seçilen figürlerle idare ediliyor olması gibi sebeplerle özellikle seçim dönemleri öncesi zaman dilimlerinde, sosyal hizmet aktarımlarının zaman zaman istismarı olabilmektedir. Merkezi idare tarafından uygulanan muhtaçlık kriterleri, daha çok hane geliri ya da hane geliri/hane yaşayan fert sayısı üzerinden yürüyen bir korelasyon içeriyorken yerel yönetimlerin sosyal yardım ve sosyal hizmet ulaştırılacak

kişilere ilişkin uyguladıkları nosyonların daha rahat ve geniş çizgiler taşıdığı gözlemlenmiştir.

Merkezi idare'nin yereldeki temsil kurumları SHM ve SYDV üzerinden yapılan sosyal yardım ve sosyal hizmet çalışmalarında; ihtiyaçlılara yönelik çeşitli kalemlerle iletilen desteklerde daha çok çeşitli başlıklar altında toplanmış nakit desteği, ayni olarak ise gıda ve yakacak desteğinin öne çıktığı, Üsküdar Belediyesi sosyal yardım ve sosyal hizmet çalışmalarının; komşu belediyelerin ve merkez idarelerin Üsküdar'da ortaya koyduğu çalışmalardan daha çok başlık içerdiği, özellikle engelli bireylere yönelik çalışmalarda konunun alt kırılımlarına inilerek ihtisaslaşıldığı, sunulan hizmetlerin yer aldığı tesis ve mekanların yüksek niteliği ve sayısal çokluğunun yanı sıra ambulansla hasta nakil hizmetlerinin her geçen sene arttığı, dezavantajlılarla sıcak temas ile sağlanan rehabilitasyon ve özel eğitim çalışmalarının önemli yer kapsadığı göze çarpmaktadır.

Çalışma sonucunda; Üsküdar Belediyesi tarafından gerçekleştirilen sosyal yardım ve sosyal hizmet çalışmalarının, yayınladığı stratejik planlarına uygun olduğu, stratejik planlarda sayısal hedefler belirtilmediği ancak sosyal hizmet sunumu ve sosyal yardımlarını yıllara göre artarak sürdürdüğü tespit edilmiştir.

Üsküdar'daki merkez yönetim temsilcisi kurumların merkezi ya da özerk kaynaklarla desteklenen çalışmalarının, ilçede yaşayan ihtiyaç sahibi vatandaşlara ulaşmada önemli bir işlev yürütmekle beraber bu çalışmaların niceliksel ve niteliksel olarak eksik kaldığı, Üsküdar Belediyesi'nin ilgili birimlerinin ilçedeki merkez temsilcisi kurumlarla ve sivil toplum kurumu temsilcileriyle veri paylaşımı ve ortak çalışmalar yaptığı, öncelikle ve özellikle engelli vatandaşların hayatlarını kolaylaştırmak üzere ürettiği proje ve uygulamaların tamamlayıcı ve zengin bir içerik olarak göze çarptığı, görülmüştür.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Adıgüzel, Ş., Bayraktar, S. U., Beyazıt, E., Ergün, C., Gül, S. S., Güler, M. vd. (2009). *Toplumcu Belediyecilik Yerel Yönetimlerde Sosyal Demokrasi Teorik Yaklaşımlar, Türkiye Uygulamaları*. İstanbul: Kalderon Yayıncılık.

Altan, Ö. Z. (2004). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Altan, Ö. Z. (2008). *Sosyal Politika*. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları.

Arıkboğa, E. (2008). Yerel Yönetimler ve Organları: Organlar Arası İlişkilerin Üç Boyutlu Analizi, Bozlağan, R. ve Demirkaya, Y. (Ed.). *Türkiye'de Yerel Yönetimler* (ss. 157-203). Ankara: Nobel Yayınları.

Aron, R. (1997). *Sanayi Toplumu*. (Çev.: E. Gürsoy). İstanbul: Dergâh Yayınları.

Aydın, M. (2009). *Sosyal Politika ve Yerel Yönetimler*. İstanbul: Yedirenk.

Aytaç, F. (1998). *Açıklamalı Belediye Kanunu*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

Bedir, E. (2015). Sosyal Politikaya İlişkin Genel Bilgiler ve Sosyal Politikanın Araçları. *Sosyal Politika*. (Ed.) Oral, A.İ. ve Şişman, Y. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset. 1-62.

Bozlağan, R. (2005). *Türkiye'de Yerel Yönetimler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Buğra, A. (2011). *Kapitalizm Yoksulluk ve Türkiye'de Sosyal Politika*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Çavuşoğlu, E. ve Yalçıntan, M. C. (2010). Kapitalist Kentte Sosyal Belediyecilik Ne Kadar Mümkün? *Değişen İzmir'i Anlamak*, Yıldırım, D. ve Haspolat, E. (Der.). Phoenix Yayınevi, İstanbul.

Dileyici D. ve Vural, T. (2005). *İdarelerarası Rekabet ve Mali Yerinden Yönetim, Kamu Ekonomisi ve Kamu Politikaları*. İstanbul: Seçkin Yayıncılık.

Ersöz, H.Y. (2004). *Sosyal Politika Perspektifinden Yerel Yönetimler, (İngiltere, İsveç ve Türkiye Örneği)*, İstanbul: Filiz Kitapevi.

Ersöz. H.Y. (2011). *Sosyal Politikada Yerelleşme*. İstanbul: Altınoluk Yayın.

Eryılmaz, B. (2007). *Kamu Yönetimi*. İstanbul: Erkam Matbaası.

Güner, A. (2006). *Yönetimler Arası Gelir Bölüşümü: Temel İlke ve Uygulamalar, Mali Yerelleşme: Teori ve Uygulama Üzerine Yazılar*. İstanbul: Güncel Yayıncılık.

Güven, S. (2001). *Sosyal Politikanın Temelleri*. Bursa: Dağıtım Kitabevi.

Hamdemir, B. (2018). *Anayasa Mahkemesi'ne Bireysel Başvuru*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

John, P. (2001). *Local Govarnance in Western Europe*. Sage Publications, London, pp. 1-10.

Karagöl, E. ve Dama N. (2015). *Geçmişten Günümüze Sosyal Yardımlar*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA).

Kleinman, M. (2006). "Kriz mi? Ne Krizi? Avrupa Refah Devletlerinde Süreklilik ve Değişim". *Sosyal Politika Yazıları*. (Ed) Buğra, A. ve Keyder, Ç. (ss.159-190) İstanbul: İletişim Yayınları.

Koray, M. (2018). *Sosyal Politika*. Ankara: İmge Kitapevi.

Mantran, R. (1986). *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul-Kurumsal, İktisâdî, Toplumsal Tarih Denemesi*, Ankara: V Yayınları.

Nadaroğlu, H. (1998). *Mahalli İdareler*. İstanbul: Beta Basım Dağıtım.

Ortaylı, İ. (2000). Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri 1840-1880. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Öner, Ş. (2006). *Yeni Mevzuat Çerçevesinde Türkiye'de Belediye Yönetimi*. Ankara: Nobel Yayın.

Özaydın, M.M. (2015). Sosyal Politikanın Tarihsel Gelişimi. *Sosyal Politika*. (Ed.) Abdurrahman İlhan Oral ve Yener Şişman. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset. 28-62.

Özbek, N. (2006). *Cumhuriyet Türkiye'sinde sosyal güvenlik ve sosyal politikalar*. İstanbul: Tarih Vakfı Emeklilik Gözetim Merkezi Yayınları.

Öztürk, N. ve Öztürk, Y. (2010). *Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları*. Ankara: Palme Yayıncılık.

Parlak, B. (2011). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*. Bursa: MKM Yayıncılık.

Sheafor, B.W. ve Horejsi, C.J. (2014). *Sosyal Hizmet Uygulaması*. (A. B. vd., Çev.) Ankara: Nika Yayın.

Seyyar, A. (2008). *Sosyal Siyaset Terimleri*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Şataf, C. (2017). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışına Yönelik Genel Bir Değerlendirme. İçinde: Beşel, F ve Yardımcıoğlu, F. (Ed.). *Yerel Yönetimler Üzerine Seçme Yazılar*. (ss.1-26). Sakarya: Beşköprü Yayınları.

Şeker, A. (2012). *Sosyal Hizmete Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.

Şenkal, A. (2011). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Politika*. İstanbul: Alfa Basım Yayın.

Talas, C. (1997). *Toplumsal Politika*. Ankara: İmge Kitabevi.

Taşçı, F. (2010). *Sosyal Yardım-Sosyal Politikalarda Can Simidi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Taşğın, N.Ş. ve Uğur, T. (2013). Türkiye'de Sosyal Hizmetlerin Dönüşümü. N. Ş., Taşğın ve T. Uğur. İçinde. *Sosyal Politika ve Kamu Yönetimi Bileşenleriyle Sosyal Hizmet.* (s. 119-135). Ankara: Maya Akademi.

Tekeli, M. (1996). *Globalleşme Sürecinde Kooperatif Hareket ile Kadın ve Çevre Boyutlu Kalkınma*. Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Tezgel, O. (2013). *Sosyal Politika*. Sendikacılık Akademisi. Ankara: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu Yayınları.

Tokol, A. (2017). *Uluslararası Sosyal Politika*. Bursa: Dora Yayın Evi.

Tokol, A. ve Alper, Y. (2018). *Sosyal Politika*. Bursa: Dora Yayıncılık.

Toprak, Z. (2010). *Yerel Yönetimler*. İzmir: Birleşik Matbaacılık.

Tortop, N., Aykaç, B., Yayman, M. ve Özer, A. (2014). *Mahalli İdareler*. Ankara: Nobel Yayınları.

Tufan, B., Koşar, N. (1999). Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Tarihçesine Bir Bakış. B. Tufan, N. Koşar, İçinde, *Prof. Dr. Sema Kut'a Armağan: Yaşam Boyu Sosyal Hizmet.* (s.10-20). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksekokulu Yayını.

Tuna, O. ve Yalçıntaş N. (1996). *Sosyal Siyaset*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Zastrow, C. (2015). *Sosyal Hizmete Giriş*. (Kolektif, Çev.) Ankara: Nika Yayınevi.

MAKALELER

Adıyaman, A. ve Demirel, S. (2011). Sosyal Belediyecilik Üzerine Bir İnceleme: Ankara Büyükşehir Örneği. *Sayder Dış Denetim Dergisi*, 115, Nisan-Mayıs, 34-43.

Akdoğan, Y. (2006). Sosyal belediyecilik. *Yerel Siyaset Dergisi*. 1(3), 44-45.

Akıncı, A. (2013). Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-muhtıra. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 15(2), 39-58.

Akıncı, A. ve Usta, S. (2016). Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 21(1), 275-288.

Akkaya, Z. (1996). Atatürk, Sosyal Hizmet ve Toplum Kalkınması. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 3.1, 1-10.

Akpınar, M., Şahin, A. ve Zengin, E. (2012). Sosyal Yardımların Yerel Düzeyde Sunulması: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*. 4.3, 21-28.

Aksoy, A. (2016). Geleneksel Devletten Modern Devlete: Sanayi Devrimi ve Kamu Yönetimi Düşüncesinde Değişim. Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi, 2(3), 33-40.

Alan, Ç. (2018). Türkiye' de sosyal belediyeciliğin uygulanmasını zorlaştıran nedenler. *Uluslararası Yönetim, Eğitim ve Ekonomik Perspektifler Dergisi*, 6(2), 54-66.

Altındağ, Ö. (2011). Sosyal Hizmetin Doğası ve Amaçları. *Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği Yayını*. Ocak-Haziran, 19-31.

Aslan, A. O. (2018). Çevreleşme Sürecinde Devletin Toprak Üzerinde Yeniden Örgütlenmesi: Vilayet Nizamnamelerinin Doğuşu. *Memleket Siyaset Yönetimi*. 13(30), 1-32.

Ateş, H. (2009). Sosyal belediyecilik. *Çerçeve Dergisi*. 49, 88-95

Bakkalbaşı, İ.O. (2017). Yönetim Biliminin Doğuşu ve İlk Temsilcileri Hakkında Bir Tartışma. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 39(2),429-450.

Bayram, S. (2012). Osmanlı Devleti'nde Ekonomik Hayatın Yerel Unsurları: Ahilik Teşkilâtı ve Esnaf Loncaları. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 21, 81-115.

Bostanoğlu, Ö. (1990). Türk belediyeciliğinde güncel tarihsellik. *Amme İdaresi Dergisi*. 23, (2), 74-93.

Bozkurt, N. (2007). İbrahim Hakkı (Paşa)'nın 1877 Tarihli Dersa'Âdet Belediye Kanunu'na Dâir Lâyihası*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 18, 21-40.

Candan, H., Oktay, E. ve Sürmeli, İ. (2018). Sanayileşme ve Göç Olgusunun Kent Planları Üzerine Etkisi: Karaman Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(60), 858-879.

Çağdaş, T. (2011). Türkiye'de Yerel Yönetimlerde İdari Özerklik. *Marmara Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 391-416.

Çelik, A. (2014). Sosyal Belediyecilik Anlayışı: Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 16.1, 1-20.

Çelik, B. (1995). Türk belediyeciliğin tarihsel gelişimi. *Yeni Türkiye Dergisi*. 1 (4), 588-597.

Çiçek, E. (2012), Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Politikaları: Batı Akdeniz Örneği, *Türkiye Belediyeler Birliği Dergisi*, Ankara, ss.104- 108.

Çöpoğlu, M. (2014). "Sosyal Belediyecilik ve Sorunları", Çankırı Karatekin Üniversitesi *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 223-247.

Çulha Zabcı, F. (2002). Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı? *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*. 58.1, 1215-1239.

Daşlı, Y. (2015). Sosyal Yardımların Sorunlu Alanı: Muhtaçlık Tespiti. *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 39.2, 135-155.

Demirci Akyol, E. (2013). Sultan II. Abdülhamid Döneminde Sosyal Politika Uygulamaları. *Sosyal Politika Çalışmaları*. 13(31), 33-47.

Dilik, S. (1985). Atatürk Döneminde Sosyal Politika. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 40(1), 93-102.

Dönmez, M. (1995). Türk belediyeciliğin tarihsel gelişimi. *Türk İdare Dergisi*. 67 (406), 165-173.

Duman, M.Z. (2010). Türkiye'de Laiklik Sorununun Siyasal Temelleri. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(2), 284-303.

Duyan, V. (2003). Sosyal Hizmetin İşlev ve Rolleri, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*. 2, 23-32.

Ersöz, H.Y. (2009). Türkiye'de Belediyelerin Sosyal Politika Alanındaki Rolü ve Yeni Belediyecilik Anlayışının Esasları. *Kamuda Sosyal Politika Dergisi*. 9.2, 38-47.

Eyyüpoğlu, İ. (2017). Köy Enstitülerinin Kuruluşu ve Pulur Köy Enstitüsü Öğrencilerinden Muammer Genç'in Anıları. *Atatürk Dergisi*. 6(1), 1-21.

Görmüş, A. (2007). Türkiye'de Sosyal Diyaloğun Gelişimi. *Çalışma ve Toplum Dergisi*. 14(3), 115-140.

Güler, H. (2011). Türkiye'nin Erken Dönem Sanayileşme Serüveni. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 4(1), 63-87.

Güneş, M. (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi* 12.24, 149-184.

Güneş, İ. (1996). Yerel Yönetimler ve Siyasal Faktörler. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4, 83-92.

Kaya, P.A. (2003). 4857 Sayılı İş Yasası'nın Türk İş Hukuku'nda Meydana Getirdiği Yenilikler. *İş, Güç, Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi*, 5(2),1-9.

Kesgin, B. (2012). Kentsel Yoksulluğa Yönelik Yerinden ve Yerel Müdahale: Sosyal Belediyecilik. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 26, 169-180.

Koç, N., ve Ökmen, M., (2015), "Sosyal Belediyecilik Anlayışı Çerçevesinde Seçilmiş Belediyelerin Sosyal Bütçelerinin Değerlendirilmesi", *Maliye Dergisi*, Ocak-Haziran, 68, 69-84.

Koçak, S. ve Ekşi, A. (2010). Katılımcılık ve Demokrasi Perspektifinden Türkiye'de Yerel Yönetimler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 21, 295-307.

Köksal, Y. (2010). Tanzimat ve Tarih Yazımı. *Doğu Batı Düşünce Dergisi: Osmanlılar 1*. 51, 193-214.

Mahiroğulları, A. (2011). Selçuklu/Osmanlı Döneminde Kurumsal Bir Yapı: Ahilik/Gedik Teşkilatı ve Sosyo-Ekonomik İşlevleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 54, 139-155.

Mercan, N., Demirci, K. ve Oyur, E. (2013). Alvin Toffler'a Göre Bilgi Çağının Yeni Paradigması: Kaos Teorisi. Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi, 8(1), 115-127.

Metin, O. (2011). Sosyal Politika Açısından AKP Dönemi: Sosyal Yardım Alanında Yaşananlar, *Çalışma ve Toplum*. 1(28), 179-200

Negiz, N. (2011). Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmet Faaliyetleri Açısından Isparta Belediyesi: Farkındalık, Yararlanma ve Değerlendirme Açısından Bir Araştırma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 16.2, 323-341.

Oğuzman, K. (1967). 931 Sayılı Yeni Kanununun Özellikleri. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*. 33(3-4), 215-227.

Önsoy, R. (1984). Tanzimat Dönemi Sanayileşme Politikası 1839-1876. *H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 5-12.

Özcan, K. (2006). Anadolu'da Selçuklu Kentler Sistemi ve Mekânsal Kademelenme. *METU JFA*. 23(2), 21-61.

Özer, M.A. (2015). Sosyal Ekonomi Politikaları Kapsamında Sosyal Belediyecilik Anlayışı. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*. 15.35, 79-100.

Özdemir, S. (2009). Küreselleşme ve Refah Devletleri Üzerindeki Etkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 57, 56-86.

Özkul, F. (2018). Liberal Demokratik Anayasacılık Anlayışı Bağlamında Türkiye Cumhuriyeti 1924 Anayasası'nın Değerlendirilmesi. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*. 6(12), 585-612.

Öztürk, S. ve Saygın, S. (2017). 1973 Petrol Krizinin Ekonomiye Etkileri ve Stagflasyon Olgusu. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 6(12), 1-12

Pektaş, E.K. (2010). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Temel Sorunlar, *Akademik İncelemeler Dergisi*. 5(1), 4-22.

Reçber, B. (2019). Sosyal Hizmetin Gelişiminde Türkiye'nin Konumu: Teorik Bir Analiz. *Toplum ve Hizmet*. 30.2, 715-738.

Selcik, O. ve Güzel, B. (2016). Sosyal Hizmet Mesleğinin Çalışma Alanı ve Sosyal Hizmet Uygulamasının Türkiye Ölçeğinde Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 9.46, 462-469.

Seyyar, A. (2008). "Yerel Siyasetin Gelişiminde Sosyal Politikaların Önemi", *Yerel Siyaset Dergisi*, Ocak, 25, 30-44.

Sezik, M. (2016). Türkiye'de Sosyal Belediyeciliğin Gelişimi ve Sorun Alanları. *İnönü University International Journal of Social Sciences*. 5.2, 171-186.

Şahlanan, F. (2013). 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunun Sendikalara İlişkin Hükümlerin Değerlendirilmesi, *Çalışma ve Toplum*. 4, 109-142.

Şataf, C. ve Mermer, B. (2017). Avrupa'da sosyal belediyecilik anlayışı ve Türkiye. *Vizyoner Dergisi*. 8, (17), 13-33.

Şataf, C. ve Toprak, D. (2017). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Çerçevesinde Sosyal Harcamalar Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *Sayıştay Dergisi*, 106.63, 71-94.

Şenkal, A. (2003). Sosyal Politikanın Dönüşümü ve Sivil Toplum Örgütleri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 45, 97-123.

Şişman, Y. (2017). Türkiye'de Sosyal Politikanın Dünü, Bugünü: Hayırseverliğin Kurumsallaşması mı? Gelişim mi? *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*. 4(2), 1-22.

Tatar, M. (2011). Sağlık Hizmetlerinin Finansman Modelleri: Sosyal Sağlık Sigortasının Türkiye'de Gelişimi. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 1(1), 103- 133.

Tekindal, M. (2018). Türkiye'de Sosyal Yardımların Yapısal İşlevsel Yaklaşıma Göre Analizi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*. 29.2, 335-362.

Tiyek, R. (2012). Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Uygulamalarındaki Rolü: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Sosyal Yardım Birimi Örneği. *Yerel Politikalar*, 2, 53-84.

Toprak, D. ve Şataf C. (2009). Türkiye'de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*. 1.1, 22-34.

Torun, İ. (2003). Endüstri Toplumu'nun Oluşmasında Etkili Olan İktisadi ve Sina-i Faktörler. C.Ü. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 4(1), 181-196.

Uçkan, B. (1999). Mecelle'de İş Hukuku Düzeni. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*. 54(1), 159- 173.

Uyar, H. (2004). Türkiye'de ve Dünyada Yerel Yönetimler: Kısa Bir Tarihçe. *Aydınlanma 1923*. 8.51, 31-38.

Ünal, F. (2011). Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye'de yerel yönetimlerin yasal ve yapısal dönüşümü. Sosyal Bilimler Dergisi, 30, 244-258.

Üşür, İ. (1988). Sanayi Devrimi: Bir Devrim Neyi Anlatır? *İktisat Dergisi*. 287, 16-21.

Vural, T. (2004). Osmanlı İmparatorluğu'nda yerel yönetimler. *Türk İdare Dergisi*. 76 (444), 179-193.

Yılmaztürk, A. ve Güler, T. (2017). Sosyal Devlet Anlayışının Yerel Karşılığı: Sosyal Belediyecilik ve Temel Sorunları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*. 6(1), 2-22.

Yolcuoğlu, İ.G. (2012). Türkiye'de Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetlerin Geliştirilmesi. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 23.2, 145-158.

Yüksel, F. (2007). Sosyal Devletin Dönüşüm Sürecinde Yerel Yönetimlerin Yeni İşlevleri. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 62.1, 279-298.

Zabcı, F. Ç. (2003). Sosyal Riski Azaltma Projesi: Yoksulluğu Azaltmak mı, Zengini Yoksuldan Korumak mı? *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*. 58(1), 215-239.

Zengin, E. ve Esedov A. (2010). Çevre Sorunlarının Yerel Özellikleri ve Üsküdar Örneği, *Sosyal Siyaset Konferansları dergisi*, 59, 149-178.

Zorlu, M. (2014). Milli Korunma Kanunu Versus 3008 Sayılı İş Kanunu: Emeği Denetim Altına Alan ve Sermaye Birikimini Destekleyen Bir Kanun. *Sosyal Güvenlik Dergisi*. 4(1), 119-145.

TEZLER

Akarsu, S. (2014). Sosyal Belediyecilik: Zeytinburnu Belediyesi Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

Dal, S. (2018). Sosyal Politika ile Siyasi ve Ekonomik İdeolojiler Arasındaki İlişki. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı,

Demir, İ. (2006). Yerel Yönetimlerin Sosyal Politika Fonksiyonları Kocaeli Büyükşehir Belediye Örneği. *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.

Efe, H. (2012), Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Bayrampaşa Belediye Örneği, *Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi*. Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, İstanbul, ss.11-54.

İlter, O. (2009). Sosyal Yardım Alanında SYDV ve STK İş Birliği, Sorunlar, Çözüm Önerileri. *Uzmanlık Tezi*. T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü, Ankara.

Keleş, S. (2008). Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Uygulamaları ve Ankara Büyükşehir Belediyesi Örneği. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar.

Kesgin, B. (2008). "Yoksulluğa Yerel Müdahale Sosyal Belediyecilik Karşılaştırmasında Eminönü ve Beşiktaş Belediyeleri Örnekleri", *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.

Koç, N. (2014), Sosyal Belediyecilik Hizmetleri ve Finansmanı: Ege Belediyeler Birliği Örneği. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Öz, C.S. (2010). Sosyal belediyecilik bağlamında evde bakım hizmetleri (İstanbul, Ankara, Kocaeli Büyükşehir Belediyeleri Örnekleri). Yayımlanmış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Selek Öz, C. (2010), Sosyal Belediyecilik Bağlamında Evde Bakım Hizmetleri (İstanbul, Ankara ve Kocaeli Büyükşehir Belediyeleri Örnekleri). *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Şahinoğlu, İ. (2014), Avrupa Birliği'ne Uyum Sürecinde Türkiye'de Sosyal Belediyecilik Anlayışı, *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tunç, A. (2013). Türk Kamu Yönetiminde Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının Etkinliği: TRB1 Bölgesinde Bir Araştırma. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.

Uslu, H. (2011). Sosyal politika açısından belediyeler ve sosyal belediyecilik, *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul.

RAPORLAR

AÇSHB Faaliyet Raporu (2018). Ankara: T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı

ASPB (2017). *Türkiye'nin Bütünleşik Yardım Sistemi*. Ankara: T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. World Bank.

Devlet Planlama Teşkilatı (2007). *Gelir Dağılımı ve Yoksullukla Mücadele Özel İhtisas Komisyonu Raporu*. Ankara: T.C Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı.

KONGRE VE SEMPOZYUMLAR

Esenyel, C. ve Torun G. (2010). Şartlı Nakit Transferi Yardım Programı: Türkiye'deki Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımı Uygulamaları. *Uluslararası Yoksullukla Mücadele Stratejileri Sempozyumu Deneyimleri ve Yeni Fikirler*. İstanbul: T.C Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. 517-532.

Koca Nemlioğlu, Y. (2014), ‘’Khrysopolis, Scutari, Eskidar, Usgüdâr: Tarihî Haritalarda Üsküdar’’, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII*, İstanbul.

Selek Öz, C. ve Yıldırımalp, S. (2009). Türkiye’de kentsel yoksullukla mücadelede sosyal belediyeciliğin rolü, *1. Uluslararası Sosyal Haklar Sempozyumu* içinde (ss. 453-461). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.

Yıldırım, U. ve Göktürk, İ. (2008), Toplumsal Sorunların Çözümünde Yeni Belediyecilik Anlayışı: Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı, *1. Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu*, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.

Yaylı, H. (2009), Türkiye’de Belediyelerin Kent Yoksulluğu ile Mücadele Politikalarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma: Kırıkkale Belediyesi Örneği, *Ulusal Kalkınma ve Yerel Yönetimler Sempozyumu 1*, TODAİE Yayınları, ss.399-415 Ankara.

İNTERNET KAYNAKLARI

Aydın, H. (2010). *Yerel Yönetimlerin Sosyal Hizmetler Ekseninde Değerlendirilmesi*. http://karakalem2023.blogcu.com/yerel-yonetimlerin-sosyal-hizmetlereksenin de-degerlendirilmesi/7219328, (12.06.2020).

Başa, Ş. (2007). *Köy Yönetimi, Toplum Kalkınması ve Köykent Yaklaşımı*, https://www.academia.edu/6576744/k%c3%96y_y%c3%96net%c4%b0m%c4%b0_toplum_kalkınması_ve_k%c3%96ykent_yakla%c5%9eımı_konferans (19.05.2020).

IFSW ve IASSW. 2014. *Global Definition of Social Work*. https://www.ifsw.org/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/ (28.07.2020).

Özdemir, Ş. (2014). Sanayi Devriminin Bilim Tarihi Üzerindeki Etkisi: Bilim ve Teknoloji İç İçe. Üretim Ekonomisi Kongresi, İstanbul: İKÜ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, http://openaccess.iku.edu.tr/bitstream/handle/11413/1207/ŞelaleÖzdemirUEK2 , (04.01.2019).

Resmî Gazete, http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2018/07/20180710-1.pdf, (24.06.2020).

T.C Aile Çalışma ve Sosyal Hizmet Bakanlığı. 2019. https: //ailevecalisma.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-vedayan%C4%B1smayi-tesvik-fonu/, (02.06.2020).

www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/koyler1 20/04/2019 (02.04.2020).

https://www.uskudar.bel.tr/tr/main/pages/sosyal-durum/30, (10.07.2020).

Yörükoğlu, F. (2009). Türk Belediyeciliğinin Gelişim Süreci. *Mevzuat Dergisi*, 12(135), https://www.mevzuatdergisi.com/2009/03a/02.htm (12.05.2020).

DİĞER

CBK (2018). *Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi*. Ankara: 30474 Sayılı Resmî Gazete. 10.07.2018.

Özel, S. (2002). *Atatürk Dönemi Türkiye Ekonomisi*. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yakın Dönem Araştırması, 2, 235-248.

Makal, A. (2003). *Cumhuriyetin 80. Yılında Türkiye'de Çalışma İlişkileri*. A.Ü. SBFGETA Tartışma Metinleri, 62, 1-23.

ÖZGEÇMİŞ

09.09.1973 tarihinde Amasya'da doğdum. İlköğrenimimi Amasya Atatürk İlkokulu, ortaöğretimimi Amasya İmam Hatip Lisesi'nde tamamladım. 1994 yılında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü Klasik Arkeoloji Anabilim dalında başladığım lisans eğitimimden 1999 yılında mezun oldum.

İnsani yardım sektöründe faaliyet gösteren Deniz Feneri Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği'nde lojistik ve kurumsal iletişim alanlarında 12 yıl görev yaptım. Ulusal ve uluslararası projelerde yürütücü ve uygulayıcı olarak bulundum. Pakistan, İran, Makedonya, Nijer gibi ülkelerde gerçekleştirilen afet sonrası müdahale ve insani yardım çalışmalarında yer aldım.

Üsküdar Belediyesi'nde Arkeolog olarak göreve başladığım belediyecilik hayatımda, sosyal destek hizmetleri müdürlüğü, lojistik merkezi, istihdam ofisi gibi birimlerde idareci olarak çalıştım. Başkanlığa bağlı bir kamu iktisadi teşebbüsü olarak belediye sosyal tesislerinin işletimi, organizasyon ve insan kaynağı yönetimi yapan Üsküdar Kent Hizmetleri A.Ş.'de genel müdür ve yönetim kurulu başkan vekilliği görevlerinde bulundum.